

หลักสูตรด้านทฤษฎีการศึกษา

โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกุล) (พุทธศักราช ๒๕๖๙)

ตามหลักสูตรหลักสูตรด้านทฤษฎีการศึกษา พ.ศ. 2561

โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกุล)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา แพร่ เขต 2

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตรด้านทุจريتศึกษา

โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกุล)

(พุทธศักราช ๒๕๖๙)

ตามหลักสูตรหลักสูตรด้านทุจريتศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแพร่ เขต ๒

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ประกาศโรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล)
เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๙
ตามหลักสูตรหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ป.ป.ช.) ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) พ.ศ. ๒๕๖๑ เพื่อใช้ในการปลูกฝังจิตสำนึกในการแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม ความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต มีจิตพอเพียงด้านทุจริต และมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสร้างพลเมืองที่ตื่นรู้และร่วมต้านการทุจริตทุกรูปแบบนั้น

เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล) เป็นไปตามนโยบายดังกล่าว และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ และมาตรา ๒๖ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล)โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงให้ใช้หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๙ โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล) เพื่อนำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๖๙ เป็นต้นไป

ทั้งนี้ ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนำหลักสูตรฉบับนี้ไปจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และนำไปสู่การปฏิบัติในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสร้างสังคมที่สุจริตและโปร่งใสต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๙

(นายธวัช พรหม)

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเอกสาร

(พระครูโกศลพัฒนคุณ)

ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) พุทธศักราช ๒๕๖๙ ของโรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล) ฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยยึดกรอบแนวทางและเนื้อหาตามที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ป.ป.ช.) ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ เพื่อใช้เป็นกรอบทิศทาง โครงสร้าง และแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างวัฒนธรรมสุจริตให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล)ได้เล็งเห็นความสำคัญอย่างยิ่งของการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการสร้างวิถีชีวิตที่สุจริตให้แก่ผู้เรียน จึงได้นำหลักสูตรต้านทุจริตศึกษามาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะสำคัญ ๔ ชูติวิชา ได้แก่ การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม, ความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต, STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต และพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อหล่อหลอมให้นักเรียนเติบโตเป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพและร่วมต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้เสียสละเวลา ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ยิ่งในการจัดทำเล่มหลักสูตรฉบับนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหลักสูตรต้านทุจริตศึกษาฉบับนี้ จะเป็นเครื่องมือและแนวทางสำคัญสำหรับครูผู้สอนในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีจิตสำนึกที่ถูกต้อง และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความโปร่งใสต่อไป

โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล)

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
ส่วนที่ ๑ : รายละเอียดเกี่ยวกับหลักสูตร	
๑. ชื่อหลักสูตร	๑
๒. หลักการและเหตุผล	๑
๓. รูปแบบรายวิชา	๑
๔. จุดมุ่งหมายรายวิชา	๑
๕. คำอธิบายรายวิชา	๒
๖. ผลลัพธ์การเรียนรู้	๒
๗. โครงสร้างรายวิชา	๓
๗.๑. โครงสร้างรายวิชาการระดับปฐมวัย	๖
๗.๒ โครงสร้างรายวิชาการระดับประถมศึกษา	๗
ประถมศึกษาปีที่ ๑	๗
ประถมศึกษาปีที่ ๒	๘
ประถมศึกษาปีที่ ๓	๙
ประถมศึกษาปีที่ ๔	๑๐
ประถมศึกษาปีที่ ๕	๑๑
ประถมศึกษาปีที่ ๖	๑๒
๗.๓ โครงสร้างรายวิชาการระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	๑๓
มัธยมศึกษาปีที่ ๑	๑๓
มัธยมศึกษาปีที่ ๒	๑๔
มัธยมศึกษาปีที่ ๓	๑๕
๘. การจัดการเรียนการสอน	๑๖
๙. กิจกรรมการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้	๑๗
๑๐. การประเมินผลการเรียนรู้	๑๗
ส่วนที่ ๒ : สาระองค์ความรู้สำหรับผู้สอน	๑๘
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	๒๑
๑. บทนำ	๒๑
๒. การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	๒๒

สารบัญ (ต่อ)	หน้า
๓. ความหมายของคำว่า “การทุจริต”	๒๙
๔. พัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทย	๓๒
๕. การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest)	๓๕
บทสรุป	๔๕
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ความสะอาดและความไม่ทนต่อการทุจริต	๔๖
๑. บทนำ	๔๖
๒. บทวิเคราะห์สถานการณ์การทุจริต	๔๗
๓. ทิศทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริต	๕๔
๔. ความสะอาดและความไม่ทนต่อการทุจริต	๕๙
๕. พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติจากความสะอาดและความไม่ทนต่อการทุจริต	๖๒
บทสรุป	๖๗
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต	๖๘
๑. บทนำ	๖๘
๒. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๖๙
๓. โมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต	๗๒
๔. ความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและโมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต	๗๕
๕. ต้นแบบความพอเพียง	๗๗
๖. ผลจากความพอเพียงและ STRONG สู่การลดปัญหาการทุจริต	๗๙
บทสรุป	๘๑
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	๘๒
๑. บทนำ	๘๒
๒. นิยามความหมายของคำว่า “พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม”	๘๓
๓. องค์ประกอบของการศึกษาความเป็นพลเมือง	๘๔
๔. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี	๘๕
๕. แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนกรณีตัวอย่าง (ในประเทศ)	๘๖
๖. แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนกรณีตัวอย่าง (ต่างประเทศ)	๙๐
๗. พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติด้านการป้องกันการทุจริตสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดี	๙๔
บทสรุป	๑๐๓
ส่วนที่ ๓ : ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้	๑๐๔
ภาคผนวก	๑๐๘

ส่วนที่ ๑ : รายละเอียดเกี่ยวกับรายวิชา

๑. ชื่อหลักสูตรและรายวิชา

หลักสูตรด้านทฤษฎีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) รายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันการทุจริต” สำหรับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒. หลักการและเหตุผล

หลักสูตรด้านทฤษฎีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) รายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันการทุจริต” สำหรับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกลไกหนึ่งของการป้องกันการทุจริตของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) แผนแม่บทประเด็นที่ ๒๑ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบโดยหลักสูตรนี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ในระบบการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา รวมทั้งหมด ๑๕ ชั้นปี โดยมีแกนเนื้อหาที่เป็นสาระการเรียนรู้หลัก จำนวน ๔ หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต และหน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้ แกนเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรด้านทฤษฎีการศึกษาจะมีการปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละระดับซึ่งจะปรากฏเป็นรูปธรรมในแผนการจัดการเรียนรู้ของแต่ละระดับชั้นปีต่อไป ด้วยเช่นนี้ การปลูกฝังให้ผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชนได้รับความรู้และได้รับการส่งเสริมให้เกิดทัศนคติเชิงบวก รวมถึงการส่งเสริมให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการต้านทุจริตอย่างต่อเนื่องจะทำให้เด็กและเยาวชนที่เป็นต้นกล้าของสังคมเติบโตไปเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสุจริตโปร่งใส นำพาประเทศบ้านเมืองไปสู่สังคมธรรมาภิบาลที่ปลอดจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน

๓. รูปแบบรายวิชา

รายวิชาเพิ่มเติม สำหรับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๔. จุดมุ่งหมายรายวิชา

เพื่อให้นักเรียน

- ๔.๑ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม
- ๔.๒ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต
- ๔.๓ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต
- ๔.๔ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม
- ๔.๕ สามารถคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้
- ๔.๖ ปฏิบัติตนเป็นผู้ละเอียดและไม่ทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ
- ๔.๗ ปฏิบัติตนเป็นผู้ที่ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต
- ๔.๘ ปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมืองและมีความรับผิดชอบต่อสังคม
- ๔.๙ ตระหนักและเห็นความสำคัญของการต่อต้านและป้องกันการทุจริต

๕. คำอธิบายรายวิชา

การแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต รู้หน้าที่ของพลเมืองและรับผิดชอบต่อสังคมในการต่อต้านการทุจริต ด้วยกระบวนการคิด วิเคราะห์ จำแนก แยกแยะ การฝึกปฏิบัติจริง การทำโครงการ และการจัดการเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการต่อต้านและการป้องกันการทุจริต

๖. ผลลัพธ์การเรียนรู้

เพื่อให้นักเรียน

- ๖.๑ อธิบายความแตกต่างระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างมีเหตุผล
- ๖.๒ อธิบายแนวคิด เรื่อง ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริตในชีวิตประจำวัน
- ๖.๓ อธิบายหลักการของ STRONG และมีจิตพอเพียงในการต้านทุจริต
- ๖.๔ สรุบบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมในการต้านการทุจริต
- ๖.๕ ใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

- ๖.๖ แสดงออกถึงความละเอียดและไม่ยอมรับการทุจริตทุกรูปแบบในชีวิตประจำวัน
- ๖.๗ ประพฤติปฏิบัติตนตามแนวคิด STRONG และมีจิตพอเพียงในการต้านทุจริตในการดำเนินชีวิต
- ๖.๘ ปฏิบัติตนตามบทบาทของพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมในการต้านการทุจริตอย่างต่อเนื่อง
- ๖.๙ แสดงออกถึงความตระหนักและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการป้องกันและต้านการทุจริต

อย่างยั่งยืน

โครงสร้างเวลาเรียน ปีการศึกษา ๒๕๖๙

[illegible]

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน (ชั่วโมง/ปี)								
	ระดับประถมศึกษา						ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
	ป.๑	ป.๒	ป.๓	ป.๔	ป.๕	ป.๖	ม.๑	ม.๒	ม.๓
● รายวิชา /กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น									
การป้องกันการทุจริต	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
ภาษาไทยเพิ่มเติม				๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
คอมพิวเตอร์เพิ่มเติม				๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
วิทยาศาสตร์พลังสิบ				๔๐	๔๐	๔๐			
ภาษาอังกฤษเพิ่มเติม	๘๐	๘๐	๘๐						
วิทยาศาสตร์เพิ่มเติม							๔๐	๔๐	
คณิตศาสตร์เพิ่มเติม									๔๐
หน้าที่พลเมือง	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐	๔๐
รวมรายวิชา/กิจกรรมที่จัด เพิ่มเติม	๑๖๐	๑๖๐	๑๖๐	๒๐๐	๒๐๐	๒๐๐	๒๐๐	๒๐๐	๒๐๐
รวมเวลาเรียนทั้งหมด	๑,๑๒๐ ชั่วโมง/ปี			๑,๑๖๐ ชม/ปี			๑,๒๐๐ ชม/ปี		

หมายเหตุ

๑. การจัดการเรียนการสอนหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๔ สถานศึกษาเลือกจัดกิจกรรมแบบบูรณาการการเรียนรู้กับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรม/โครงการ/โครงการหรือวิถีชีวิตประจำวันในโรงเรียน ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การบริหารจัดการเวลาเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

๒. กิจกรรมเพิ่มเติมตามจุดเน้น สถานศึกษาจัดกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนผ่านกิจกรรมโรงเรียนสุจริต กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ และกิจกรรมโรงเรียนคุณธรรม

๓. การจัดรายวิชาตามโครงการวิทยาศาสตร์พลังสิบ เนื่องจากสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการวิทยาศาสตร์พลังสิบ

๓.๑ รายวิชา วิทยาศาสตร์พลังสิบ

๓.๑.๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๖ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

๓.๑.๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๘ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

๓.๒ รายวิชา โครงการวิทยาศาสตร์พลังสิบ

๓.๒.๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๘ เป็นต้นไป ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

คำอธิบายเพิ่มเติม

การจัดเวลาเรียน

ตามคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ ๙๒๒/๒๕๖๑ เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ประถมศึกษา (ป.๑-๓) ต้องมีเวลาเรียนรวม ๑,๐๘๐ ชั่วโมง/ปี ป.๔-๖ ต้องมีเวลาเรียนรวม ๑,๐๔๐ ชั่วโมง/ปี

ต้องมีเวลาเรียนพื้นฐานรวม ๘๔๐ ชั่วโมง/ปี

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรวม ๑๒๐ ชั่วโมง/ปี

รายวิชาเพิ่มเติม ป.๑ - ๓ รวม ๑๒๐ ชั่วโมง/ปี ป.๔ - ๖ รวม ๘๐ ชั่วโมง/ปี

มัธยมศึกษาตอนต้น (ต้องมีเวลาเรียนรวม ๑,๒๐๐ ชั่วโมง/ปี)

ต้องมีเวลาเรียนพื้นฐานรวม ๘๘๐ ชั่วโมง/ปี

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนรวม ๑๒๐ ชั่วโมง/ปี

รายวิชาเพิ่มเติม ม.๑-๓ ตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า ๑๑ หน่วยกิต ต้องคำนึงถึงเวลาเรียนต่อปี

การจัดการเรียนการสอนหน้าที่พลเมือง

ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การบริหารจัดการเวลาเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ สถานศึกษาเลือกจัดกิจกรรม ดังนี้

๑. เพิ่ม “รายวิชาหน้าที่พลเมืองในหลักสูตร” จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตรสถานศึกษา
๒. บูรณาการการเรียนรู้ในรายวิชาอื่น ทั้งพื้นฐานหรือเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
๓. บูรณาการการเรียนรู้กับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรม/โครงการ/โครงงานหรือวิถีชีวิตประจำวันในโรงเรียน ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การบริหารจัดการเวลาเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์

ตามคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ ๙๒๒/๒๕๖๑ เรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างเวลาเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ให้จัดเป็นรายวิชาพื้นฐาน ๔๐ ชั่วโมง/ปี ทุกระดับชั้น

การบริหารจัดการเวลาเรียนภาษาอังกฤษ ป.๑-๓

ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การบริหารจัดการเวลาเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ลงวันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

จำนวน ๒๐๐ ชั่วโมง/ปี หรือ ๕ ชั่วโมง/สัปดาห์ โดยเลือกจัดได้ ดังนี้

๑. จัดเป็นรายวิชาพื้นฐาน ๒๐๐ ชั่วโมง/ปี
๒. จัดเป็นรายวิชาพื้นฐาน ๑๒๐ ชั่วโมง/ปี และจัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๘๐ ชั่วโมง/ปี รวมเวลาเรียนต้องได้ ๒๐๐ ชั่วโมง โดยคำนึงถึง เวลาเรียนรวมในรายวิชาพื้นฐานต้องไม่เกินตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการกำหนด

รายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันการทุจริต” เป็นรายวิชาที่กำหนดให้ใช้ในการเรียนการสอนเป็นรายวิชาเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา โดยในรายวิชานี้จะประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ที่แบ่งเป็น ๔ แก่นสาระสำคัญ ได้แก่

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม

โดยทุกระดับชั้นปีตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จะเรียนรู้ครบทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้ในแต่ละปีอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจมีโครงสร้างการจัดสรรจำนวนชั่วโมงของการเรียนการสอนในแต่ละชั้นปีที่แตกต่างกันตามความเหมาะสมของระดับความรู้ของนักเรียนและบริบทความเหมาะสมของสถานการศึกษา

๗.๑ โครงสร้างรายวิชาการระดับปฐมวัย

๑) ระดับปฐมวัย

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะ - ระบบคิดฐานสอง - ของเล่น - การรับประทานอาหาร - การเข้าแถว - การเก็บของใช้ส่วนตัว - ทำงานที่ได้รับมอบหมาย - การแบ่งปัน - การแต่งกาย - การทำกิจวัตรประจำวัน (การใช้น้ำ ไฟฟ้า กระดาษ การทิ้งขยะ)	๑๔
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - ของเล่น - การรับประทานอาหาร - การเข้าแถว - การเก็บของใช้ส่วนตัว - ทำงานที่ได้รับมอบหมาย - การแบ่งปัน - การแต่งกาย - การทำกิจวัตรประจำวัน	๑๒
๓.	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต - ความพอเพียง - ความโปร่งใส - ความตื่นรู้ / ความรู้ - ต้านทุจริต - มุ่งไปข้างหน้า - ความเอื้ออาทร - การรับประทานอาหาร - การช่วยเหลือเพื่อน - การใช้กระดาษ	๙

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
๔.	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - ความรับผิดชอบต่อตนเอง - ความรับผิดชอบต่อผู้อื่น - การตรงต่อเวลา - การทำความสะอาดห้องเรียน - การช่วยเหลือตนเอง	๕
รวม			๔๐

๗.๒ โครงสร้างรายวิชาการระดับประถมศึกษา

๑) ประถมศึกษาปีที่ ๑

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสิบ	๑๖
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำกรบ้าน - การทำเวร - การสอบ - กิจกรรมนักเรียน	๑๐
๓.	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต - ความพอเพียง - ความโปร่งใส - ด้านทุจริต - ความเอื้ออาทร	๔
๔.	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - เรื่องการเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น - การเคารพสิทธิหน้าที่ต่อชุมชนและสังคม - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย - ความรับผิดชอบต่อ (ต่อห้องเรียน) - คุณลักษณะของพลเมืองที่ดี - หน้าที่ของพลเมืองที่ดี	๑๐
รวม			๔๐

๒) ประถมศึกษาปีที่ ๒

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสิบ	๑๖
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำการบ้าน - การทำเวร - การสอบ - กิจกรรมนักเรียน	๑๐
๓.	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต - ความพอเพียง - ความโปร่งใส - ด้านทุจริต - ความเอื้ออาทร	๔
๔.	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - เรื่องการเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น - การเคารพสิทธิหน้าที่ต่อชุมชนและสังคม - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย - ความรับผิดชอบต่อ (ต่อห้องเรียน) - คุณลักษณะของพลเมืองที่ดี - หน้าที่ของพลเมืองที่ดี	๑๐
รวม			๔๐

๓) ประถมศึกษาปีที่ ๓

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสิบ - การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม	๑๖
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำการบ้าน - การทำเวร - การสอบ - การแต่งกาย - กิจกรรมส่งเสริมความถนัดและความสนใจ	๑๐
๓.	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต - ความพอเพียง - ความโปร่งใส - ต้านทุจริต - ความเอื้ออาทร	๔
๔.	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - เรื่องการเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นที่มีต่อชุมชน - เรื่องการเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นที่มีต่อประเทศชาติ - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย - ความรับผิดชอบ (ต่อโรงเรียน) - ความเป็นพลเมือง	๑๐
รวม			๔๐

๔) ประถมศึกษาปีที่ ๔

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสิบ - ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมและการทุจริต	๑๔
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำการบ้าน - การทำเวร - การสอบ - การแต่งกาย - กิจกรรมนักเรียน (ภายใน รร.) - การเข้าแถว	๑๐
๓.	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต - การดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - ความโปร่งใส - ความตื่นรู้ / ความรู้ - ต้านทุจริต - มุ่งไปข้างหน้า - ความเอื้ออาทร พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - เรื่องการเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นที่มีต่อครอบครัว - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย - ความรับผิดชอบต่อ (ต่อชุมชน) - ความเป็นพลเมือง	๖
รวม			๔๐

๕) ประถมศึกษาปีที่ ๕

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสิบ - ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมและการทุจริต - การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม - ผลประโยชน์ทับซ้อน	๑๔
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำการบ้าน - การทำเวร - การสอบ - การแต่งกาย - กิจกรรมนักเรียน (ในห้องเรียน โรงเรียน ชุมชน) - การเข้าแถว	๑๐
๓.	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต - ความพอเพียง - ความโปร่งใส - ความตื่นรู้ / ความรู้ - ต่อต้านทุจริต - มุ่งไปข้างหน้า - ความเอื้ออาทร	๖
๔.	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - เรื่องการเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย	๑๐
		- ความรับผิดชอบ (ต่อสังคม) - ความเป็นพลเมือง	
รวม			๔๐

๖) ประถมศึกษาปีที่ ๖

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสิบ - ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมและการทุจริต - การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม - ผลประโยชน์ทับซ้อน - รูปแบบของผลประโยชน์ทับซ้อน	๑๔
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำการบ้าน - การทำเวร - การสอบ - การแต่งกาย - กิจกรรมนักเรียน (ในห้องเรียน โรงเรียนชุมชน สังคม) - การเข้าแถว	๑๐
๓.	STRONG / จิตพอเพียงต้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงต่อต้านทุจริต - การสร้างจิตสำนึกความพอเพียงด้านการทุจริต - ความโปร่งใส - ความตื่นรู้ / ความรู้ - ต้านทุจริต - มุ่งไปข้างหน้า - ความเอื้ออาทร	๖
๔.	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - เรื่องการเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นที่มีต่อประเทศชาติ - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย - ความรับผิดชอบ (ต่อประเทศชาติ) - ความเป็นพลเมือง	๑๐
รวม			๔๐

๗.๓ โครงสร้างรายวิชาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

๑) มัธยมศึกษาปีที่ ๑

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวน ชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่าง ประโยชน์ส่วนบุคคลกับ ประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับ ประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะ - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสิบ - ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมและการทุจริต (ชุมชน สังคม) - ประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (ชุมชน สังคม) - การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับ ผลประโยชน์ ส่วนรวม (ชุมชน สังคม) - ผลประโยชน์ทับซ้อน (ชุมชน สังคม) - รูปแบบของผลประโยชน์ทับซ้อน (ชุมชน สังคม)	๑๒
๒.	ความละเอียดและความ ไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำกรบ้าน/ชิ้นงาน - การทำเวร/การทำความสะอาด - การสอบ - การแต่งกาย / การเข้าแถว - การเลือกตั้ง - กิจกรรมนักเรียน (ห้องเรียน)	๘
๓.	STRONG / จิตพอเพียง ด้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต - ความพอเพียง - ความโปร่งใส - ความตื่นรู้ / ความรู้ - ด้านทุจริต - มุ่งไปข้างหน้า - ความเอื้ออาทร	๑๐
๔.	พลเมืองกับความ รับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - การเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย - ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น/สังคม	๑๐

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวน ชั่วโมง
		- ความเป็นพลเมือง - ความเป็นพลเมืองของโลก * จัดนิทรรศการ	
รวม			๔๐

๒) มัธยมศึกษาปีที่ ๒

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวน ชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะ - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสิบ - ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมและการทุจริต (ชุมชน สังคม) - ประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (ชุมชน สังคม) - การขัดแย้งระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ส่วนรวม (ชุมชน สังคม) - ผลประโยชน์ทับซ้อน (ชุมชน สังคม) - รูปแบบของผลประโยชน์ทับซ้อน (ชุมชน สังคม)	๑๒
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำกรบ้าน/ชิ้นงาน - รู้หน้าที่การทำเวร/การทำความสะอาด - การสอบ - การแต่งกาย - การเข้าแถวมารยาทคนดี - การเลือกตั้ง - เรามารวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์ด้านทุจริต	๘
๓.	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต - ความพอเพียง - ความโปร่งใส - ความตื่นรู้ / ความรู้ - ด้านทุจริต - มุ่งไปข้างหน้า - ความเอื้ออาทร	๑๐

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวน ชั่วโมง
๔.	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - การเคารพสิทธิหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย - ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น - ความเป็นพลเมือง - ความเป็นพลเมืองของโลก * เสวนา	๑๐
รวม			๔๐

๓) มัธยมศึกษาปีที่ ๓

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวน ชั่วโมง
๑.	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม	การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม - การคิดแยกแยะ - ระบบคิดฐานสอง - ระบบคิดฐานสี่ - ความแตกต่างระหว่างจริยธรรมและการทุจริต (ชุมชน สังคม) - ประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (ชุมชน สังคม) - การขัดแย้งระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ส่วนรวม (ชุมชน สังคม) - ผลประโยชน์ทับซ้อน (ชุมชน สังคม) - รูปแบบของผลประโยชน์ทับซ้อน (ชุมชน สังคม)	๑๒
๒.	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต	ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต - การทำกรบ้าน/ขึ้นงาน - รู้หน้าที่การทำเวร/การทำความสะอาด - การสอบ - การแต่งกาย - การเข้าแถวมารยาทคนดี - การเลือกตั้ง - เรามารวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์ด้านทุจริต	๘
๓.	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต	STRONG / จิตพอเพียงด้านทุจริต - ความพอเพียง - ความโปร่งใส	๑๐

ลำดับ	หน่วยการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวน ชั่วโมง
		- ความตื่นรู้ / ความรู้ - ด้านพุทธ - มุ่งไปข้างหน้า - ความเอื้ออาทร	
๔.	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม	พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม - การเคารพสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น - ระเบียบ กฎ กติกา กฎหมาย - ความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น - ความเป็นพลเมือง - ความเป็นพลเมืองของโลก * เสวนา	๑๐
รวม			๔๐

๘. การจัดการเรียนการสอน

รายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันการทุจริต” ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน แยกเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ๑๕ ชั้นปี ประกอบด้วย ระดับปฐมวัย (อนุบาล ๑ - ๓) ระดับประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ และระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๓ โดยแต่ละระดับ กำหนดให้ใช้เวลาเรียนทั้งปี จำนวน ๔๐ ชั่วโมง ซึ่งการกำหนดสัดส่วนจำนวนชั่วโมงต่อหน่วยการเรียนรู้ควรจัดแบ่งตามความเหมาะสมของการเรียนรู้แต่ละช่วงวัย ทั้งนี้ อาจดำเนินการตามตัวอย่างการกำหนดชั่วโมง การเรียนการสอนของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี ได้ดังนี้

ที่	หน่วยการเรียนรู้	ระดับการศึกษา			
		ปฐมวัย	ประถมศึกษา ตอนต้น	ประถมศึกษา ตอนปลาย	มัธยมศึกษา ตอนต้น
๑	การคิดแยกแยะระหว่าง ประโยชน์ส่วนบุคคลกับ ประโยชน์ส่วนรวม	๑๔ ชั่วโมง	๑๖ ชั่วโมง	๑๔ ชั่วโมง	๑๒ ชั่วโมง
๒	ความละเอียดและ ความไม่ทนต่อการทุจริต	๑๒ ชั่วโมง	๑๐ ชั่วโมง	๑๐ ชั่วโมง	๘ ชั่วโมง
๓	STRONG : จิตพอเพียงต้าน ทุจริต	๙ ชั่วโมง	๔ ชั่วโมง	๖ ชั่วโมง	๑๐ ชั่วโมง
๔	พลเมืองกับ ความรับผิดชอบต่อสังคม	๕ ชั่วโมง	๑๐ ชั่วโมง	๑๐ ชั่วโมง	๑๐ ชั่วโมง
รวม		๔๐ ชั่วโมง	๔๐ ชั่วโมง	๔๐ ชั่วโมง	๔๐ ชั่วโมง

หมายเหตุ : จำนวนเวลาที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ สถานศึกษาสามารถปรับได้ตามบริบทของโรงเรียน แต่ต้องมีเวลาเรียนทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้ รวมแล้วทั้งปีต้องได้ ๔๐ ชั่วโมง

๙. กิจกรรมการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เน้นการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ การสร้างความรู้ ได้แก่ ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism) ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม (Social Constructivism Theory) ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์เชิงปัญญา (Cognitive Constructivism Theory) ทฤษฎีประมวลผลข้อมูล (Information Processing Theory) ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning Theory) ในการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวมจะใช้กลยุทธ์การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ จัดการเรียนการสอนตามความแตกต่างของเด็กแต่ละคน ด้วยการสอนโดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ การฝึกปฏิบัติจริงการทำโครงการสืบสวนสอบสวน กระบวนการเรียนรู้ ๕ ขั้นตอน (๕ STEPs) การอภิปรายการแก้ปัญหาตลอดจนใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละวัย

สำหรับสื่อการเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ นั้น มีทั้งที่ทางสำนักงาน ป.ป.ช. จัดทำเป็นฐานข้อมูลและคลังสื่อการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาที่สามารถสืบค้นจากฐานข้อมูลด้านการศึกษาทั่วไป อย่างไรก็ตาม ในรายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันการทุจริต” นี้ สิ่งสำคัญสำหรับผู้สอน คือ การแสวงหาแหล่งเรียนรู้และสื่อประกอบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับแนวคิดและแนวการสอนทั้ง ๖ ทฤษฎีข้างต้น ซึ่งในเล่มหลักสูตรด้านทฤษฎีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม “การป้องกันการทุจริต” ฉบับนี้ มีความจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแผนการเรียนรู้ของแต่ละรายวิชาในแต่ละชั้นปี

๑๐. การประเมินผลการเรียนรู้

รายการประเมิน	วิธีการประเมิน	เครื่องมือที่ใช้ประเมิน	เกณฑ์การตัดสิน
(๑) ความรู้ความเข้าใจ	(๑) การทดสอบ	(๑) แบบสอบ	
(๒) การปฏิบัติ	(๒) ประเมินการปฏิบัติ	(๒) แบบประเมินการปฏิบัติ	
(๓) คุณลักษณะ ๕ ประการ	(๓) การสังเกตคุณลักษณะ ๕ ประการของโครงการโรงเรียนสุจริต	(๓) แบบสังเกตคุณลักษณะ ๕ ประการของโครงการโรงเรียนสุจริต	(๓.๑) นักเรียนร้อยละ ๘๐ มีทักษะกระบวนการคิดในระดับดีขึ้นไป (๓.๒) นักเรียนร้อยละ ๘๐ มีวินัย ในระดับดีขึ้นไป (๓.๓) นักเรียนร้อยละ ๘๐ มีความซื่อสัตย์สุจริตในระดับดีขึ้นไป (๓.๔) นักเรียนร้อยละ ๘๐ อยู่อย่างพอเพียงในระดับดีขึ้นไป

		(๓.๕) นักเรียนร้อยละ ๘๐ มีจิตสาธารณะ ในระดับ ดีขึ้นไป
--	--	---

หมายเหตุ : นักเรียนผ่านการประเมินทุกกิจกรรม ร้อยละ ๘๐ ขึ้นไป จึงจะถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน หรือในบางกรณีที่สถาบันการศึกษาหรือผู้สอนกำหนดให้เป็นรายวิชานับหน่วยกิต อาจกำหนดเกณฑ์การประเมินเองได้ตามความเหมาะสม

ส่วนที่ ๒ : สารองค์ความรู้สำหรับผู้สอน

สารเนื้อหาองค์ความรู้สำหรับผู้สอนส่วนนี้เป็นหน่วยการเรียนรู้แกนหลักของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา ได้รับความเห็นชอบจากมติคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการประชุมครั้งที่ ๙๔๘-๑๙/๒๕๖๑ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ โดยนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑ โดยมีมติเห็นชอบหลักสูตรชุดการเรียนรู้และสื่อประกอบการเรียนรู้ด้านการป้องกันการทุจริต รวมไปถึงแนวทางการนำไปใช้ของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งประกอบด้วย ๔ หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นแกนหลักสารองค์ความรู้หลัก ดังนี้

๑. การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม
๒. ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต
๓. STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต
๔. พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากนี้ มติคณะรัฐมนตรียังมีข้อสั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรไปปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ตามนัยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ มาตรา ๑๙ (๑๑) และมาตรา ๑๙ (๑๓) โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาไปใช้ และให้กระทรวงศึกษาธิการเร่งดำเนินการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อนำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา ด้วยเช่นนี้ หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ จึงประกอบด้วยหลักสูตรและรายวิชาสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและครอบคลุมทุกช่วงวัย ดังนี้

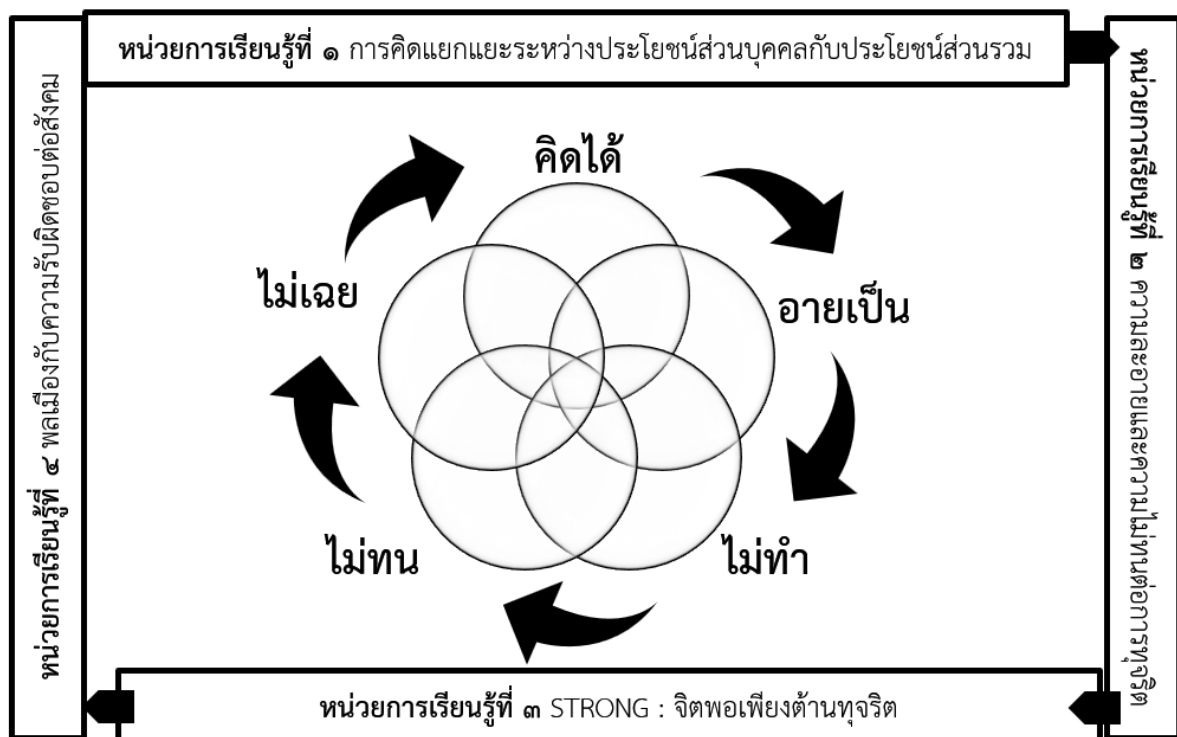
- (๑) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รายวิชาเพิ่ม การป้องกันการทุจริต)
- (๒) หลักสูตรอุดมศึกษา (วัยใส ใจสะอาด "Youngster with good heart")
- (๓) หลักสูตรตามแนวทางรับราชการ กลุ่มทหารและตำรวจ
- (๔) หลักสูตรสร้างวิทยากรผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่สังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต
- (๕) หลักสูตรโค้ชเพื่อการรู้คิดด้านทุจริต

ดังนั้น ทุกหลักสูตรและรายวิชาของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาจึงประกอบไปด้วย ๔ หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นแกนสารองค์ความรู้ชุดเดียวกัน โดยความแตกต่างในระดับเนื้อหาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายข้างต้น ผู้สอนควรเลือกใช้เนื้อหาและเทคนิคการสอนที่เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้รับการเป็นโค้ชและบริบททางการศึกษา

หมายเหตุ : เจตนาในการนำเสนอเนื้อหาสาระองค์ความรู้สำหรับผู้สอน เพื่อให้ผู้สอนจะได้มีความเข้าใจองค์รวมของแก่นเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรและจะได้นำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวไปประยุกต์ใช้เป็นเอกสารประกอบการสอน แผนการเรียนรู้ หรือเอกสารสำหรับผู้รับการเป็นโค้ชในแต่ละระดับ/กลุ่มเป้าหมายต่อไป

เนื้อหาสาระองค์ความรู้ทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้สำหรับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา

หน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาพัฒนาขึ้นมาสอดรับกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ แผนแม่บทที่ ๒๑ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) และยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) โดยเฉพาะประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ ๑ ปรับฐานความคิดทุกช่วงวัย ตั้งแต่ปฐมวัยเป็นต้นไป ให้สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม กลยุทธ์ที่ ๒ ส่งเสริมให้มีระบบและกระบวนการกล่อมเกลாதองสังคมเพื่อต้านทุจริต กลยุทธ์ที่ ๓ ประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือต้านทุจริต และกลยุทธ์ที่ ๔ เสริมพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน และบูรณาการทุกภาคส่วนเพื่อต่อต้าน การทุจริต โดยทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในเนื้อหาภายใต้แนวคิดหลัก (Concept) ที่ว่า “คิดได้ อายเป็น ไม่ทำ ไม่ทน ไม่เฉย”

จากผังภาพแสดงให้เห็นว่า ทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้จะให้ความสำคัญกับจุดเริ่มต้น คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม เป็นแนวทางการสร้างการเรียนรู้ที่เริ่มจากการคิดเป็น รู้จักแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นปัจจัยมูลเหตุพื้นฐาน

ของการทุจริตในระดับภายในปัจเจกบุคคล ต่อมาเมื่อปัจเจกบุคคลคิดเป็น รู้ผิดรู้ชอบ ย่อมเกิดความละอาย และความไม่ทนต่อการทุจริต ด้วยดุลยพินิจที่ตัดสินได้ว่า อะไรคือผลประโยชน์ส่วนตนและอะไรคือผลประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งพฤติกรรมกระทำความผิดเป็นการทุจริตหรือไม่ โดยแนวทางนี้จะปรากฏในเนื้อหาสาระของหน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ในขณะที่หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต จะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นเสมือนเกราะกำบังสำหรับการป้องกันการทุจริต โดยการน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (STRONG) ของ รศ.ดร.มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ อดีตที่ปรึกษาประธานกรรมการ ป.ป.ช. และประธานคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรหรือชุดการเรียนรู้และสื่อประกอบการเรียนรู้ด้านการป้องกันการทุจริต ซึ่งเป็นโมเดลที่ใช้ในการป้องกันการทุจริตมาเป็นเนื้อหาสนับสนุนให้ผู้รับการเป็นโค้ชเกิดการคิดได้ อาย เป็น ไม่ทำ ไม่ทน และไม่เฉย สำหรับหน่วยการเรียนรู้สุดท้าย เรื่องพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดีที่ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยนัยยะสำคัญแล้ว ความเป็นพลเมืองที่ดีต้องคิดได้ อาย เป็น และกระบวนการในการคิดวิเคราะห์ของพลเมืองที่ดีต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมที่เป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดี คือ ไม่ทำ ไม่ทน และไม่เฉย ซึ่งการร้อยเรียงเนื้อหาเช่นนี้ จะทำให้ผู้รับการเป็นโค้ชมีความเข้าใจและเชื่อมโยงความรู้ (Knowledge) สู่การปรับทัศนคติค่านิยม (Attitude) และท้ายที่สุด คือ การนำไปสู่พฤติกรรมหรือการกระทำที่พึงประสงค์ (Practice)

อย่างไรก็ตาม หน่วยการเรียนรู้ทั้ง ๔ หน่วยนี้ เป็นหน่วยการเรียนรู้แกนหลักของหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา ซึ่งจัดการเรียนการสอนทั้งในระบบ และจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการฝึกอบรมระยะสั้น รวมทั้งมีการจัดการศึกษาให้กับทุกกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายและครอบคลุม ตั้งแต่ระดับเด็ก เยาวชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคธุรกิจเอกชน ข้าราชการทหารและตำรวจ ตลอดจนกลุ่มผู้นำทางความคิดในภาคประชาชน ดังนั้น การนำเนื้อหาทั้ง ๔ หน่วยการเรียนรู้ไปปรับประยุกต์ใช้กับกลุ่มผู้รับการเป็นโค้ชในบริบทแต่ละแห่ง แต่ละสถานการณ์ ผู้สอนควรทำการศึกษาและย่อเนื้อหาให้เหมาะสมกับระดับผู้รับการเป็นโค้ช ความสนใจ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ในการเรียนการสอน โดยในการเรียนการสอนสำหรับบางกลุ่มผู้รับการเป็นโค้ชกับบางเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้ ผู้สอนอาจจำเป็นต้องเข้าใจและเลือกใช้สาระบางส่วนในการจัดการเรียนการสอน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยคาดว่าหลักสูตรด้านทุจริตศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับการเป็นโค้ชและสังคมประเทศชาติในการป้องกันการทุจริตต่อไป

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

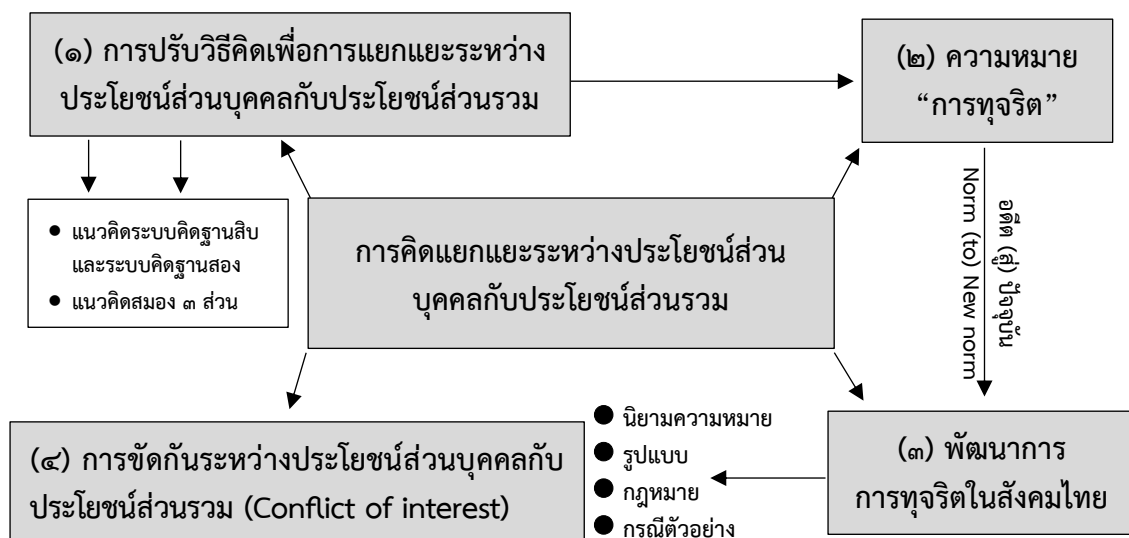
การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาหน่วยการเรียนรู้แล้ว ผู้ศึกษาหรือผู้สอนสามารถ

๑. คิดวิเคราะห์และแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม
๒. ประยุกต์ใช้แนวคิดฐานสอง ฐานสิบ และแนวคิดสมอง ๓ ส่วน เพื่อการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม
๓. เข้าใจความหมายของคำว่า “ทฤษฎี”
๔. อธิบายพัฒนาการของการทฤษฎีในสังคมไทย
๕. อธิบายเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest)

๑. บทนำ

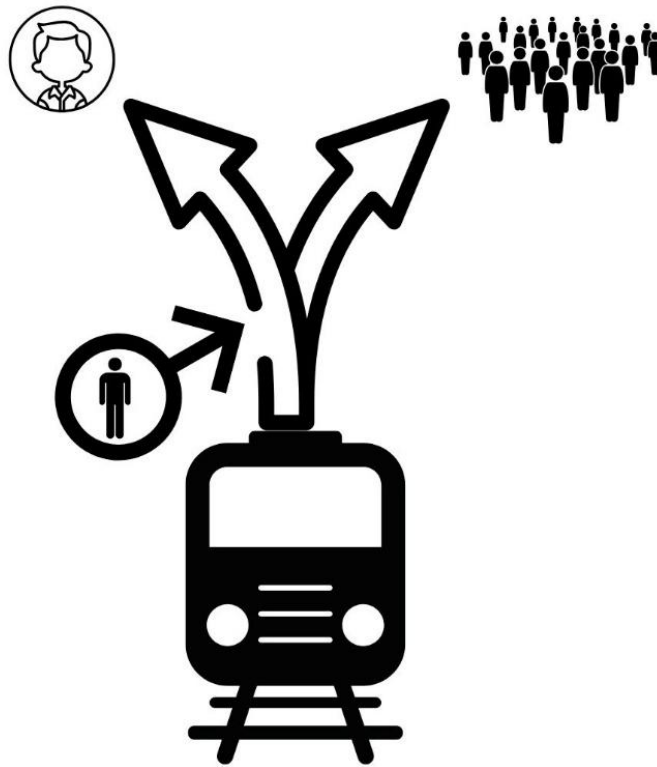

การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมเพื่อเป้าหมายการป้องกันการทุจริตเป็นแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากการปรับวิธีคิดของมนุษย์ในระดับปัจเจกชน กระบวนการนี้มนุษย์จำเป็นต้องปรับวิธีคิดให้สอดคล้องกับความเป็นสัตว์สังคม ประโยชน์สุขแห่งการอยู่ร่วมกันสำคัญเหนือกว่าประโยชน์ส่วนบุคคลเพียงเล็กน้อย การคิดแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมต้องอาศัยการพัฒนาความคิดด้วยแนวคิด ๒ เรื่องหลัก ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วน กับแนวคิดเกี่ยวกับระบบคิดฐานสิบและระบบคิดฐานสอง เมื่อนมนุษย์คิดวิเคราะห์และแยกแยะเป็นแล้ว ย่อมจะเข้าใจว่า “การทฤษฎี” คืออะไร รวมทั้งเข้าใจถึงองค์ประกอบ และสาเหตุแห่งการทุจริต เนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้นี้ ยังได้นำเสนอพัฒนาการของการทฤษฎีในสังคมไทยที่สะท้อนระดับความรุนแรงและผลกระทบที่เพิ่มขึ้นตามยุคสมัย รูปแบบการทุจริตมีการเปลี่ยนแปลงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จนปัจจุบัน พบว่า รูปแบบการทุจริตที่รุนแรงและสร้างความเสียหายมหาศาลคือ การทุจริตในลักษณะของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest) ดังนั้น การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ รวมทั้งการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการศึกษากรณีตัวอย่าง

เกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม จึงอนุมานได้ว่าเป็นการนำเสนอองค์ความรู้ที่รอบด้าน สร้างความเข้าใจในบริบทการทฤษฎีในสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒. การคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

ภาพที่ ๑ กรณีตัวอย่างในการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

จากภาพข้างต้นเป็นการสมมติเหตุการณ์สำหรับการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม โดยภาพดังกล่าว อธิบายเป็นเรื่องราวว่า มีเหตุการณ์หนึ่งจะเกิดขึ้นเป็นเรื่องราวของเจ้าหน้าที่สับรางรถไฟ ซึ่งมีหน้าที่สับรางรถไฟที่สถานี ในวันหนึ่งมีรถไฟวิ่งมาตามปกติด้วยความเร็วสูงไม่สามารถที่จะให้คนสับรางไฟบังคับหยุดได้ เมื่อรถไฟวิ่งมาถึงจุดสับรางซึ่งเจ้าหน้าที่สับรางมีหน้าที่สับรางรถไฟไปด้านซ้ายทันใดนั้นเขาได้เห็นลูกชายวัยเด็กของตนเองหล่นมาติดอยู่กับรางที่รถไฟจะต้องวิ่งผ่าน แต่หากจะต้องสับรางให้รถไฟวิ่งไปด้านขวาซึ่งรถไฟอีกขบวนกำลังวิ่งสวนทางมาจะทำให้เกิดอุบัติเหตุคนในขบวนรถไฟพร้อมร้อยกว่าคนเสียชีวิต หากเป็นคุณจะสับรางรถไฟไปทางซ้ายหรือขวา จะเลือกทำหน้าที่อย่างถูกต้องด้วยการสับรางไปทางซ้ายแล้วต้องสูญเสียลูกชายสุดที่รักของตนเอง หรือจะสับรางรถไฟไปทางขวาแล้วเกิดความเสียหายครั้งใหญ่ คนจำนวนมากต้องเสียชีวิต

กรณีเหตุการณ์สมมุตินี้เป็นตัวอย่างการฝึกใช้ และทดสอบการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้เป็นอย่างดี โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยกรณีตัวอย่างนี้ ผู้ที่ตอบคำถามจะพบทางเลือกของคำตอบใน ๒ แนวทาง คือ เลือกที่จะสับรางรถไฟไปทางขวาหรือสับรางรถไฟไปทางซ้ายเท่านั้น การที่ผู้ตอบคำถามเลือกที่จะสับรางรถไฟไปทางขวา คือ เลือกที่รักษาชีวิตลูกชายของตนเองเพียงคนเดียว แต่ไม่รักษาชีวิตคนที่เป็นผู้โดยสารนับร้อยภายใต้การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้อง คำตอบนี้มักจะเป็นคำตอบที่คนส่วนใหญ่เลือกที่จะตอบ เนื่องจาก คำตอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า บุคคลผู้นั้นยังคงให้ความสำคัญกับประโยชน์

ส่วนบุคคลมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งแนวทางการตอบคำถามนี้ในเชิงจิตวิทยาทั่วไป ถือว่าเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์โลกทั่วไป แต่ทว่า มนุษย์ได้รับการฝึกทักษะความคิดให้สามารถแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้แล้ว และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญแล้ว คำตอบที่จะได้จากผู้ตอบ คือ เลือกที่จะสับรางรถไฟไปทางซ้าย กล่าวคือ เลือกที่จะปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้องเพื่อรักษาชีวิตของผู้คนจำนวนมากที่อาจประกอบไปด้วยผู้คนที่หลากหลายเพศและวัย และยอมเสียประโยชน์ส่วนบุคคลของตน การตัดสินใจเช่นนี้ ถือว่าเป็นการตัดสินใจของผู้ที่ได้รับการฝึกฝนทักษะความคิดระดับสูง เช่นเดียวกับทหารนักรบที่ยอมเสียสละชีวิตตนเองเพื่อชาติบ้านเมือง ทั้งนี้อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแนวทางการตอบคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจกรณีตัวอย่างนี้จะมีตัวแปรอื่นที่สามารถกำหนดการตัดสินใจของผู้ตอบคำถามได้ แต่ทว่า ในเชิงหลักการเบื้องต้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงหลักการและความสำคัญของการคิดแยกแยะได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเมื่อผู้เรียนได้ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดระบบคิดฐานสิบ (Analog) และระบบคิดฐานสอง (Digital) และแนวคิดสมอง ๓ ส่วนแล้ว ผู้เรียนจะเข้าใจและสามารถตอบคำถามในกรณีตัวอย่างได้อย่างชัดเจนและมีเหตุผลประกอบได้เป็นอย่างดี

แดเนียล คาร์เนมัน Daniel Kahneman (๒๐๑๑) ได้กล่าวถึงระบบการคิดของมนุษย์ทั่วไป ว่ามี ๒ ระดับ คือ ระบบการคิดแบบอัตโนมัติ (Fast thinking) กับระบบการคิดแบบไตร่ตรอง (Slow thinking) โดยระบบการคิดแบบอัตโนมัติ คือ สัญชาตญาณไม่ต้องใช้ความพยายามมาก และมักจะเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว การตัดสินใจมักจะอิง การอนุমানและอคติ แต่การคิดแบบไตร่ตรองจะเป็นการคิดแบบวิเคราะห์ ใช้ความพยายาม และสมาธิ การตัดสินใจต้องคำนึงถึงบริบทและปัจจัยประกอบมากมาย เพื่อให้ได้มาซึ่ง ความถูกต้องและเหมาะสมจากเหตุการณ์กรณีตัวอย่าง ถ้าเจ้าหน้าที่สับรางรถไฟใช้ระบบการคิดแบบอัตโนมัตีย่อมสับรางรถไฟไปทางขวาเพื่อรักษาชีวิตลูกชายของตน แต่หากว่า เจ้าหน้าที่สับรางรถไฟใช้ระบบการคิดแบบไตร่ตรอง ย่อมสับรางรถไฟไปทางซ้ายตามหน้าที่ เพื่อรักษาชีวิตของคนส่วนใหญ่ คำตอบลักษณะนี้ พบว่า สถานการณ์ดังกล่าวเป็นสถานการณ์ฉุกเฉิน นายสถานีย่อมใช้ระบบการคิดแบบอัตโนมัติ และเป็นระบบการคิดที่ถูกต้องและเหมาะสม แต่ด้วยว่าในความเป็นจริงแล้ว การคิดเช่นนี้ควรใช้ระบบการคิดแบบไตร่ตรอง ตัวแปรที่เป็นช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ไม่สามารถนำมาเป็นปัจจัยกำหนดวิธีการเลือกใช้ระบบความคิดได้ เนื่องจาก มนุษย์เราสามารถฝึกทักษะการใช้ระบบความคิดได้โดยปราศจากเงื่อนไขของระยะเวลาที่ต้องใช้การคิดตัดสินใจ คนใดคนเก่งต้องใช้การคิดแบบไตร่ตรองในทุกกรณี แม้ว่าช่วงเวลาที่เกิดขึ้นและต้องใช้การคิดตัดสินใจจะมีไม่มากก็ตาม ด้วยเช่นนี้มนุษย์จึงต้องพยายามฝึกคิดแบบไตร่ตรองเพื่อสั่งสมจนเกิดเป็นทักษะประจำตัว

อย่างไรก็ตาม ระบบการคิดแบบไตร่ตรองนั้น องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการคิดวิเคราะห์ คือ การรู้จักแยกแยะให้เป็นอย่างอะไร คือ “ประโยชน์ส่วนบุคคล” และ “ประโยชน์ส่วนรวม”

๒.๑ ความหมายและองค์ประกอบของคำว่า “ประโยชน์ส่วนบุคคล” และ “ประโยชน์ส่วนรวม”

คู่มือการป้องกันการกระทำความผิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม มาตรา ๑๒๖ และมาตรา ๑๒๗ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๓) อธิบายความหมายของคำว่า “ประโยชน์ส่วนบุคคล” และ “ประโยชน์ส่วนรวม” ไว้ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่า “ประโยชน์ส่วนบุคคล” ประโยชน์ส่วนบุคคล หมายถึง การที่บุคคลทั่วไปในสถานะเอกชน หรือเจ้าพนักงานของรัฐในสถานะเอกชนได้ทำกิจกรรมหรือได้ทำกิจการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตน ครอบครัว ญาติ และเพื่อน หรือกลุ่มในสังคมที่มีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การประกอบอาชีพ การทำธุรกิจ การค้า และการลงทุน เพื่อหาผลประโยชน์ทางการเงินหรือในทางทรัพย์สินต่าง ๆ เป็นต้น

๒.๑.๒ ความหมายของคำว่า “ประโยชน์ส่วนรวม” ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ หมายถึง การที่บุคคลใด ๆ ในสถานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐได้กระทำการใด ๆ ตามหน้าที่ หรือ

ได้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งมีวัตถุประสงค์หรือมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของรัฐ อันเป็นการดำเนินการอีกส่วนหนึ่งที่แยกออกมาจาก การดำเนินงานตามหน้าที่ในสถานะของเอกชน

การทำหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐจึงมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และจะมีรูปแบบของความสัมพันธ์หรือมีการกระทำในลักษณะต่าง ๆ ที่เหมือนหรือคล้ายกับการกระทำในสถานะเอกชน จะมีความแตกต่างกันที่วัตถุประสงค์ เป้าหมาย หรือประโยชน์สุดท้ายที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมายของคำทั้งสองคำ พบว่า มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญ คือ สถานะ การกระทำ และวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ซึ่งแสดงเป็นตารางเปรียบเทียบที่ชัดเจนได้ ดังนี้

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบองค์ประกอบของคำว่า “ประโยชน์ส่วนบุคคล” และ “ประโยชน์ส่วนรวม”

องค์ประกอบ	ประโยชน์ส่วนบุคคล	ประโยชน์ส่วนรวม
๑. สถานะ	เอกชน	เจ้าหน้าที่ของรัฐ
๒. การกระทำ	การประกอบอาชีพ การทำธุรกิจ การค้า และการลงทุน	การปฏิบัติราชการตามอำนาจ และหน้าที่ความรับผิดชอบ
๓. วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย	เพื่อหาผลประโยชน์ทางการเงิน หรือในทางทรัพย์สิน	เพื่อประโยชน์แห่งรัฐหรือสาธารณชน

จากตารางพบว่า ด้วยองค์ประกอบของคำทั้ง ๒ คำนั้น ชัดแจ้งจริงแล้วปรากฏความต่างที่ชัดเจน ดังนั้น หากสังคยิตความต่างขององค์ประกอบทั้งที่ชัดเจนแล้ว ย่อมจะไม่เกิดการทจริต โดยเฉพาะการทจริตในรูปที่เรียกว่าการขัดกัน ดังจะกล่าวในรายละเอียดในหัวข้อส่วนท้ายของหน่วยการเรียนรู้

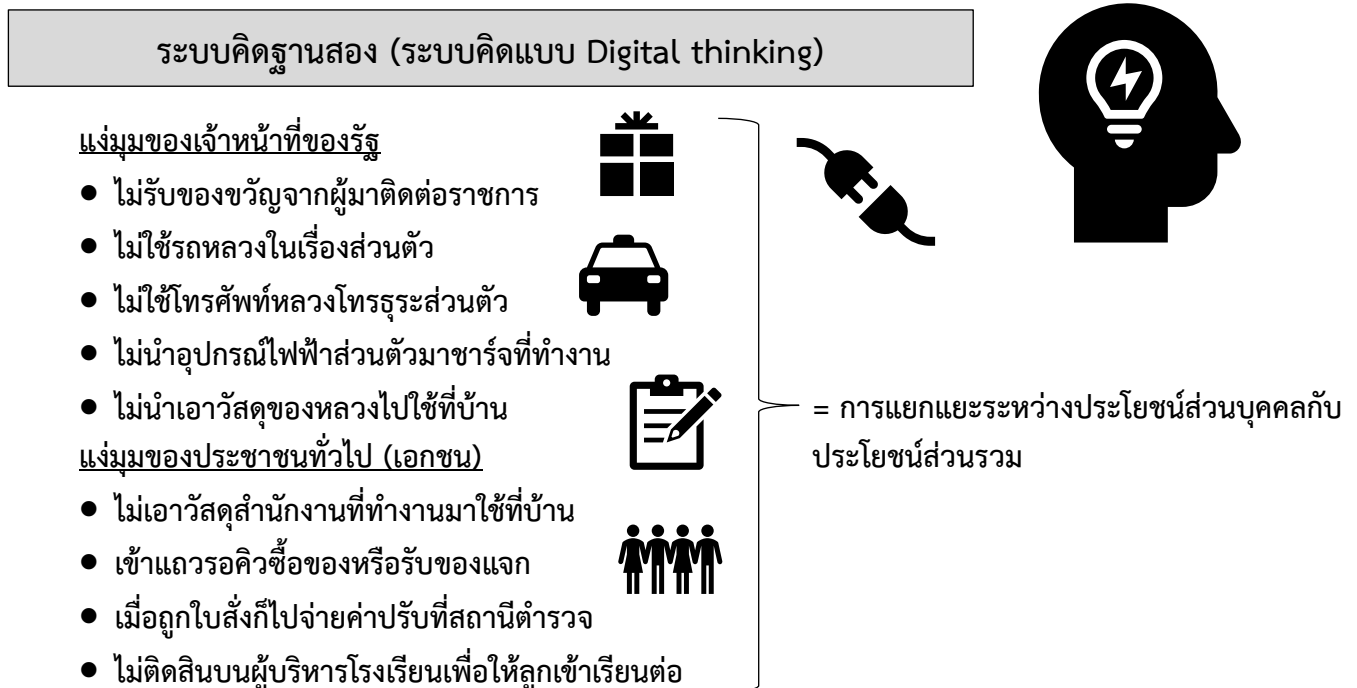
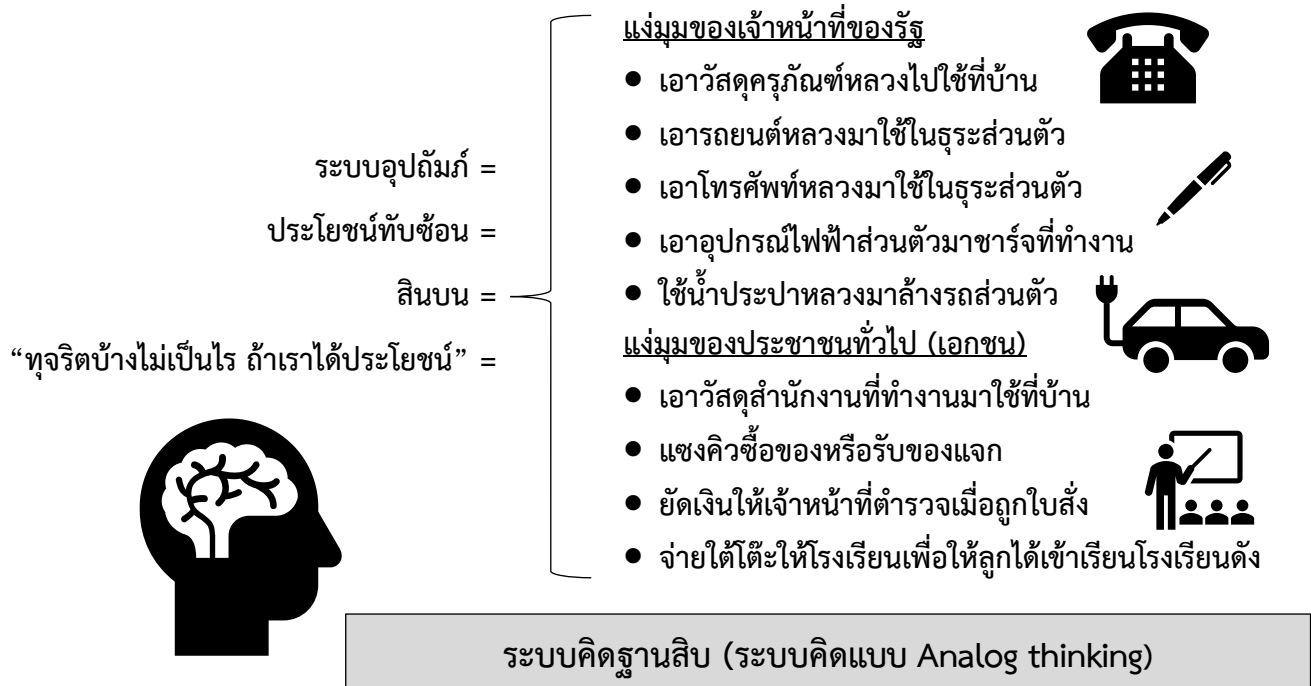
อย่างไรก็ตาม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมนี้ ในเชิงกระบวนการต้องอาศัยแนวคิดหรือหลักการเชิงปฏิบัติที่จะมาช่วยเป็นเครื่องมือในการคิดแยกแยะ ซึ่งหลักสูตรด้านทฤษฎีศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้นำเสนอแนวคิดที่พัฒนาจากสำนักงาน ป.ป.ช. จำนวน ๒ แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับระบบ คิดฐานสิบและระบบคิดฐานสอง และแนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๑)

๒.๒ เครื่องมือหรือแนวคิดการแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

๒.๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง แนวคิดนี้เป็นการเปรียบเทียบวิธีคิดกับหลักการเชิงคณิตศาสตร์ที่พัฒนาการตามยุคตามสมัย ในอดีตยุคโบราณมนุษย์คุ้นเคยกับระบบเลขฐานสิบ (Decimal number system) ที่ระบบเลขทางคณิตศาสตร์จะมีตั้งแต่เลข ๐-๙ เป็นระบบเลขที่มนุษย์ใช้และเรียนรู้กันมานาน บางกรณีได้นิยามระบบเลขฐานสิบ ว่าเป็นระบบแอนะล็อก (Analog) ที่ใช้ค่าต่อเนื่องแทนความหมายของข้อมูลที่มีความต่อเนื่อง (Continuous) ขณะที่ยุคปัจจุบันมีพัฒนาการด้านระบบเลขทางคณิตศาสตร์เป็นระบบเลขฐานสอง (Binary number system) ซึ่งมีเพียง ๐ กับ ๑ มีความตัดขาด (Discrete) กล่าวคือ มีเพียง ๒ ทางเลือกซึ่งสอดคล้องกับระบบการทำงานแบบดิจิทัล (Digital)

แนวคิดเชิงคณิตศาสตร์นี้ได้ถูกนำมาเปรียบเทียบกับยุคสมัยของการทจริตและกระบวนการคิดแยกแยะ โดยอธิบายว่า ระบบเลขฐานสิบ หรือระบบคิดแบบ Analog มีค่าที่หลากหลาย เป็นโอกาสหรือทางเลือกของการคิดตัดสินใจที่มีทางเลือกหลายแนวทาง ขึ้นอยู่กับปัจจัยและบริบทที่เกี่ยวข้อง ผู้คิดต้องใช้ความพยายามและดุลยพินิจ ซึ่งอาจมีความต่างกันในมิติหรือมุมมองแต่ละด้านด้วย เช่นนี้ก็จะก่อให้เกิดผลที่ตามมา คือ การทับซ้อนกันโดยการปลูกฝังวิธีคิดเช่นนี้ อาจใช้ได้ดีกับบริบทสังคมในอดีตที่สังคมไม่มีความ

ภาพที่ ๒ ตัวอย่างพฤติกรรมที่เกิดจากระบบคิดฐานสิบ และ ระบบคิดฐานสอง ในบริบทการแยกแยะระหว่าง ประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วน (Triune Brain Theory) แนวคิดนี้เป็นแนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่ใช้กันหลายประเทศ โดยมีความเชื่อมโยงกับทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ หลักในทางพระพุทธศาสนา วิธีการแก้ไขปัญหาในกระบวนการบริหารจัดการ และ

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางการป้องกันการทุจริตตามกรอบแนวคิดนี้ต้องขับเคลื่อนควบคู่กันไปกับการจัดการศึกษาและการบังคับใช้เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมที่ยั่งยืน สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วนนี้พัฒนามาจากทฤษฎีสมองสามชั้น (Triune brain theory) ที่เสนอโดยนักประสาทวิทยาชาวอเมริกันชื่อ พอล แม็คคลี (Paul D. MacLean) ในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๖๐ และถูกนำมาปรับใช้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมวิทยาต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยเฉพาะในบริบทของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในประเทศไทย (MacLean, ๑๙๙๐; สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๑)

ภาพที่ ๓ พัฒนาการของสมอง ๓ ส่วน

จากภาพอธิบายพัฒนาการของสมองมนุษย์เป็น ๓ ส่วน ซึ่งมีพัฒนาการที่ต่างกันออกไปตามยุคสมัยและกาลเวลา สมองของสัตว์โลกพัฒนาขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณ ๕๐๐ ล้านปี ส่วนที่พัฒนาขึ้นลำดับแรกเป็นสมองส่วนหลัง (Reptilian) ซึ่งทำหน้าที่หลัก คือ ดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด ในช่วงพัฒนาการแรกเริ่มนี้ จะพบว่า เป็นเพียงระบบความคิดที่ไม่ซับซ้อน และพัฒนาขึ้นมาพร้อมกับสัตว์โลกในยุคแรกที่เป็นสัตว์ประเภท สัตว์เลื้อยคลาน จึงเรียกสมองส่วนนี้เป็นเทคนิคว่า “สมองตะกวด” หลังจากนั้น เมื่อสัตว์โลกพัฒนาตนเองมา ระดับหนึ่ง สมองเริ่มมีพัฒนาการด้านอารมณ์และการจดจำระยะยาว มีแรงจูงใจ และเกิดพฤติกรรมกรอยู่ร่วมกันเป็นฝูง จึงพัฒนาสมองเป็นสมองส่วนกลาง (Mammalian) หรือเรียกเป็นเทคนิคว่า “สมองสุนัข” และในยุคปัจจุบันที่สมองพัฒนาการศูนย์เหตุผลขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ควบคุมสติปัญญา การควบคุมตนเอง ศีลธรรม และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมอย่างมีความหมาย ยุคนี้เป็นหน้าที่ของสมองส่วนหน้า (Neocortex) ที่พบในมนุษย์ จึงเรียกเป็นเทคนิคว่า “สมองมนุษย์” หากเปรียบเทียบการทำงานและพัฒนาการของสมอง ๓ ส่วนแล้ว จะพบว่าใกล้เคียงกับระบบแนวคิดแดเนียล คาร์เนมันท์ที่กล่าวถึงระบบการคิดแบบอัตโนมัติและระบบการคิดแบบไตร่ตรอง ว่าระบบการคิดแบบอัตโนมัติเป็นสัญชาตญาณย่อมไม่มีเหตุผลเช่นระบบการคิดแบบไตร่ตรอง ซึ่งในกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ เพื่อคิดแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมนั้น ต้องการให้มนุษย์ในสังคมใช้ระบบการคิดแบบไตร่ตรอง และใช้ระบบการคิดแบบเลขฐาน ๒ หรือระบบการคิดแบบ Digital รวมทั้งใช้สมองส่วนหน้าที่เป็นสมองมนุษย์ในการคิด วิเคราะห์ และแยกแยะ จนนำไปสู่ทัศนคติค่านิยมในความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส และยุติธรรม หลังจากนั้นจึงส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของการรู้จักแยกแยะ

ผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม ตามกรอบแนวคิดหลักของการป้องกันการทุจริตที่ว่า “คิดได้
 อายเป็น ไม่ทำ ไม่ทน ไม่เฉย”

อย่างไรก็ตาม แนวคิดสมอง ๓ ส่วนไม่ได้เชื่อมโยงเฉพาะระบบคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์
 ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม และแนวคิดเกี่ยวกับระบบคิดฐานสปี และระบบคิดฐานสอง แต่ทว่า เชื่อมโยง
 กับแนวคิดโครงสร้างบุคลิกภาพของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ
 มาสโลว์ ของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) และหลักพุทธศาสนา เรื่อง ไตรสิกขา (Freud, ๑๙๒๓/
 ๑๙๖๑; Maslow, ๑๙๕๓) โดยแสดงเป็นตารางความเชื่อมโยงได้ ดังนี้

ตารางที่ ๓ ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดสมอง ๓ ส่วน แนวคิดโครงสร้างบุคลิกภาพ ทฤษฎีลำดับขั้นความ
 ต้องการของมาสโลว์ และหลักพุทธศาสนา

	สมองส่วนหน้า (สมองมนุษย์) Neocortex	สมองส่วนกลาง (สมองสุนัข) Mammalian	สมองส่วนท้าย (สมองตะกวด) Reptilian
๑. หน้าที่ตามแนวคิดสมอง ๓ ส่วน	สติปัญญาและศีลธรรม (อยู่อย่างมีความหมาย)	อารมณ์ (อยู่ร่วม)	ความอยู่รอด (อยู่รอด)
๒. แนวคิดโครงสร้าง บุคลิกภาพ	Super Ego พฤติกรรมที่กระทำตาม มโนธรรม (Conscience)	Ego พฤติกรรมที่กระทำตาม หลักแห่งความเป็นจริง (Reality principle)	Id พฤติกรรมที่กระทำตาม หลักแห่งความพึงพอใจ (Pleasure principle)
๓. ทฤษฎีลำดับขั้นความ ต้องการของมาสโลว์	ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์	ความรัก/ความผูกพัน ชื่อเสียงเกียรติยศ	ปัจจัยพื้นฐาน ความมั่นคงปลอดภัย
๔. หลักพุทธศาสนา	ปัญญา (ปัญญาสิกขา)	สมาธิ (จิตตสิกขา)	ศีล (ศีลสิกขา)
๕. แนวทางการนำไปใช้	ให้การศึกษา (Education)	ป้องกัน (Prevention)	บังคับใช้ (Enforcement)

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของแนวคิดสมอง ๓ ส่วนที่ประกอบไปด้วยสมองส่วน
 หน้า (สมองมนุษย์) สมองส่วนกลาง (สมองสุนัข) และสมองส่วนท้าย (สมองตะกวด) โดยแยกวิเคราะห์ตาม
 หลักแนวคิดโครงสร้างบุคลิกภาพ ทฤษฎีลำดับความต้องการของมาสโลว์ และหลักพุทธศาสนา จะพบว่า หลัก
 แนวคิดดังกล่าวจำแนกพัฒนาการได้ตามหลักแนวคิดสมอง ๓ ส่วน โดยหลักแนวคิดของสมองส่วนท้ายเป็น
 หลักการคิดพื้นฐานที่สำคัญกับการอยู่รอดของสิ่งมีชีวิต ในแนวคิดของโครงสร้างบุคลิกภาพถือเป็น
 พฤติกรรมที่กระทำตามหลักความพึงพอใจ ในทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ถือเป็นปัจจัยพื้นฐาน
 ด้านความมั่นคงปลอดภัย และตามหลักพุทธศาสนา คือ ศีล (ศีลสิกขา) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการนำไปใช้
 คือ การบังคับใช้ สำหรับหลักแนวคิดของสมองส่วนกลางเป็นหลักการคิดพื้นฐานของอารมณ์หรือการอยู่ร่วมกัน
 โดยแนวคิดของโครงสร้างบุคลิกภาพถือเป็นพฤติกรรมที่กระทำตามหลักแห่งความเป็นจริง ส่วนทฤษฎีลำดับ
 ขั้นความต้องการของมาสโลว์ ถือเป็นลำดับความต้องการความรัก ความผูกพัน และชื่อเสียงเกียรติยศ และตาม
 หลักพุทธศาสนา คือ สมาธิ (จิตตสิกขา) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการนำไปใช้ คือ การป้องกัน ส่วนสุดท้ายที่
 เป็นหลักแนวคิดขั้นสูงที่เป็นแนวคิดของสมองส่วนหน้าเป็นหลักแนวคิดตามหน้าที่ในรูปแบบของสติปัญญาและ
 ศีลธรรม ในแนวคิดของโครงสร้างบุคลิกภาพถือเป็นพฤติกรรมที่กระทำตามมโนธรรม สำหรับทฤษฎีลำดับขั้น

ความต้องการของมาสเตอร์ถือเป็นลำดับความต้องการของมนุษย์ขั้นสูงสุดที่สะท้อนถึงความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ขณะที่ตามหลักพุทธศาสนา คือ ปัญญา (ปัญญาสิกขา) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการนำไปใช้ คือ การให้การศึกษา

โดยสรุปแล้วแนวคิดเกี่ยวกับระบบจิตฐานสิบ และระบบจิตฐานสอง และแนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วนถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังระบบความคิดให้รู้จักแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมได้เป็นอย่างดี และเมื่อสามารถคิดแยกแยะได้แล้ว ย่อมเข้าใจและพิจารณาได้ว่าสิ่งไหนคือการกระทำที่ทุจริต

๓. ความหมายของคำว่า “การทุจริต”

คำว่า “ทุจริต” (Corruption) หมายถึง ความประพฤติชั่ว หรือการโกง ขณะที่คำว่า “โดยทุจริต” หมายถึง เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๔)

ขณะที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้บัญญัติบริบทของความหมายของ “ทุจริตต่อหน้าที่” หมายความว่า ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่ามีตำแหน่งหรือหน้าที่ที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบสำหรับตนเองหรือผู้อื่น หรือกระทำการอันเป็นความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามประมวลกฎหมายอาญาหรือตามกฎหมายอื่น ทั้งนี้ในหมวด ๑๑ บทกำหนดโทษ(มาตรา ๑๗๒ ถึง มาตรา ๑๗๖) เป็นส่วนที่ระบุถึงพฤติกรรมที่ถือเป็นการทุจริตและกำหนดบทลงโทษไว้ ดังนี้

มาตรา ๑๗๒ เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในตำแหน่งหรือหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหรือหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๗๓ เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ ผู้ใด เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท

มาตรา ๑๗๔ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ กระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง โดยเห็นแก่ทรัพย์สินหรือ ประโยชน์อื่นใดซึ่งตนได้เรียก รับ หรือยอมจะรับไว้ก่อนที่ตนได้รับแต่งตั้งในตำแหน่งนั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท

มาตรา ๑๗๕ ผู้ใดเรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นเป็นการตอบแทนในการที่จะจงใจหรือได้จงใจ เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือ เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ โดยวิธีอันทุจริตหรือผิดกฎหมายหรือโดยอิทธิพลของตน ให้กระทำการหรือไม่กระทำการในหน้าที่อันเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่บุคคลใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๗๖ ผู้ใดให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ เพื่อจงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ

หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลใดและกระทำไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลนั้น โดยนิติบุคคลดังกล่าวไม่มีมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดนั้น นิติบุคคลนั้นมีความผิดตามมาตรา นี้ และต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งเท่า แต่ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือประโยชน์ที่ได้รับ

นิติบุคคลตามวรรคสอง ให้หมายความถึงนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยและนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจในประเทศไทย บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลตามวรรคสอง ให้หมายความถึงผู้แทนของนิติบุคคล ลูกจ้าง ตัวแทน บริษัทในเครือ หรือบุคคลใดซึ่งกระทำการเพื่อหรือในนามของนิติบุคคลนั้น ไม่ว่าจะมิหน้าที่และ อำนาจในการนั้นหรือไม่ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม สำหรับความหมายของการทุจริตในระดับสากล พบเพิ่มเติมว่า มีการให้ความหมายของคำว่า “การทุจริต” ใน ๒ หน่วยงานหลัก ได้แก่ สหประชาชาติ และ องค์การเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ ดังนี้

ความหมายของการทุจริตตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (United Nations Convention Against Corruption : UNCAC)

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (UNCAC) ไม่ได้ให้นิยามคำว่า “การทุจริต” ไว้เป็นคำจำกัดความเดียวอย่างเป็นทางการ แต่ได้ระบุถึง “การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการทุจริต” (Offences covered by the convention) ในข้อ ๑๕ ถึง ๒๖ ซึ่งครอบคลุมรูปแบบการทุจริตที่หลากหลายและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล ได้แก่

ข้อ ๑๕ การติดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐในประเทศ (Bribery of national public officials) เป็นการเสนอ การให้ หรือการรับสินบน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการหรือไม่กระทำการใด ๆ ในตำแหน่งหน้าที่

ข้อ ๑๖ การติดสินบนเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ขององค์กรระหว่างประเทศ (Bribery of foreign public officials and officials of public international organizations) เป็นการขยายขอบเขตการติดสินบนไปยังเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างชาติและเจ้าหน้าที่ขององค์กรระหว่างประเทศ

ข้อ ๑๗ การยักยอก การเบียดบัง หรือการกระทำอื่นใดที่เป็นการทุจริตโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ (Embezzlement, misappropriation or other diversion of property by a public official) เป็นการนำเงินหรือทรัพย์สินของภาครัฐไปใช้ในทางมิชอบเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่น

ข้อ ๑๘ การค้าอิทธิพล (Trading in influence) เป็นการใช้อิทธิพลหรือตำแหน่งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ข้อ ๑๙ การใช้อำนาจในทางที่ผิด (Abuse of functions) เป็นการกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้สำหรับตนเองหรือผู้อื่น

ข้อ ๒๐ การร่ำรวยผิดปกติ (Illicit enrichment) เป็นลักษณะที่ทรัพย์สินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญซึ่งไม่อาจชี้แจงแหล่งที่มาได้อย่างสมเหตุสมผล ซึ่งเป็นมาตราที่ส่งเสริมให้พิจารณากำหนดเป็นความผิด

ข้อ ๒๑ การติดสินบนในภาคเอกชน (Bribery in the private sector) เป็นการเสนอ การให้ หรือการรับสินบนระหว่างบุคคลในภาคเอกชน

ข้อ ๒๒ การยักยอกทรัพย์สินในภาคเอกชน (Embezzlement of property in the private sector) เป็นการนำทรัพย์สินขององค์กรเอกชนไปใช้ในทางมิชอบ

ข้อ ๒๓ การฟอกเงิน (Laundering of proceeds of crime) เป็นการปกปิดหรืออำพรางแหล่งที่มาของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดรวมถึงการทุจริต

ข้อ ๒๔ การปกปิด (Concealment) เป็นการปกปิดหรืออำพรางลักษณะที่แท้จริง แหล่งที่มา สถานที่ การจำหน่าย การเคลื่อนย้าย หรือความเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

ข้อ ๒๕ การขัดขวางกระบวนการยุติธรรม (Obstruction of justice) เป็นการกระทำใดๆ ที่ขัดขวางการสอบสวนหรือการดำเนินคดีเกี่ยวกับการทุจริต อาทิ การข่มขู่พยาน

ข้อ ๒๖ ความรับผิดชอบของนิติบุคคล (Liability of legal persons) เป็นการกำหนดให้รัฐภาคีต้องพิจารณากำหนดให้ นิติบุคคล ต้องรับผิดชอบสำหรับการกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต

โดยสรุปแล้วอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต มองการทุจริตเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจหรือตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายในทางมิชอบ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความซื่อสัตย์สุจริตและความโปร่งใสของภาครัฐและภาคเอกชน

ความหมายของการทุจริตตามองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International : TI)

องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติเป็นองค์กรด้านการต่อต้านการทุจริต ได้ให้ความหมายของการทุจริต ที่เรียบง่ายแต่ครอบคลุมไว้ว่า เป็นการใช้อำนาจที่ได้รับมอบหมายในทางที่ผิด เพื่อประโยชน์ส่วนตน (The abuse of entrusted power for private gain) โดยนิยามความหมายนี้เน้นย้ำถึง ๓ องค์ประกอบหลัก ได้แก่

องค์ประกอบที่ ๑ : การใช้อำนาจ (Abuse of power) ซึ่งหมายถึงการละเมิดอำนาจหน้าที่ หรือการใช้ตำแหน่งและทรัพยากรที่ได้รับมอบหมายในทางที่ไม่เหมาะสม

องค์ประกอบที่ ๒ : อำนาจที่ได้รับมอบหมาย (Entrusted power) เป็นอำนาจที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบและความไว้วางใจ ไม่ว่าจะอยู่ในภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร

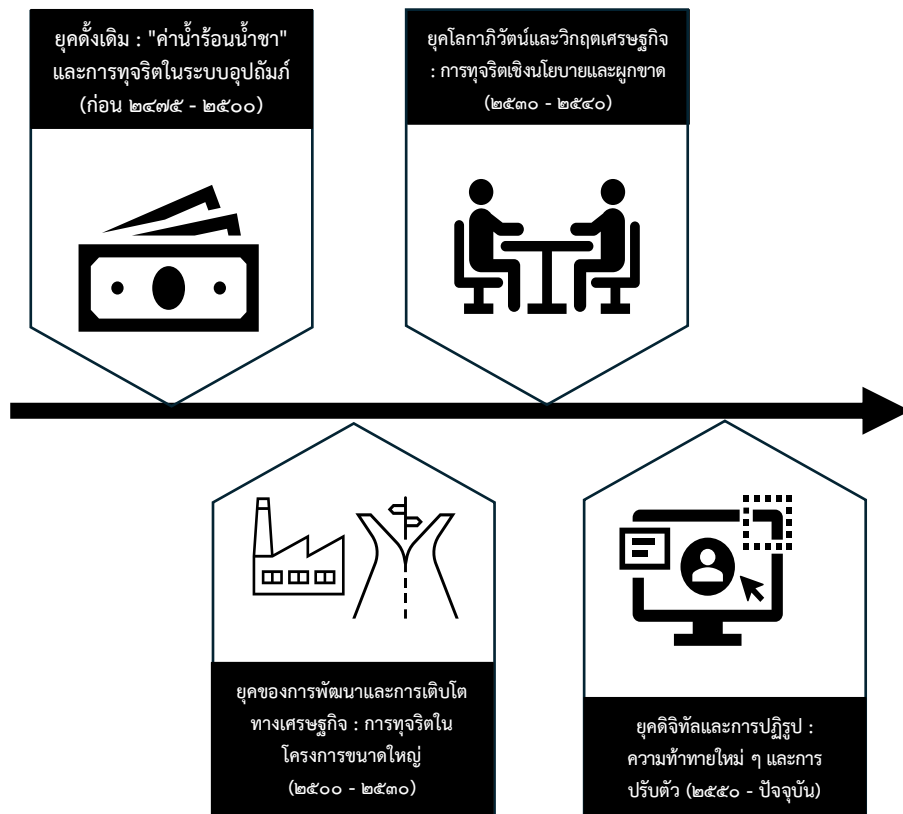
องค์ประกอบที่ ๓ : เพื่อประโยชน์ส่วนตน (For private gain) กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางการเงิน ทรัพย์สิน ชื่อเสียง อำนาจ หรือความได้เปรียบอื่นใดที่ได้รับโดยมิชอบ ซึ่งอาจตกกับตนเอง ครอบครัว เพื่อน หรือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุปแล้วความหมายของการทุจริตในระดับองค์กรและสากลขอบเขตไปมากกว่าแค่การติดสินบน หรือการยักยอกเงิน แต่ยังรวมถึงการใช้ตำแหน่งหน้าที่หรืออำนาจที่ได้รับมอบหมายในทางที่ผิด ไม่ว่าจะเป็เจ้าหน้าที่รัฐ หรือผู้บริหารในภาคเอกชน เจตนาแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ สำหรับตนเองหรือผู้อื่น มีความหลากหลายของรูปแบบการกระทำ ตั้งแต่การติดสินบน การค้าอิทธิพล การยักยอก การใช้อำนาจในทางที่ผิด ไปจนถึงการฟอกเงินและการร่ำรวยผิดปกติ ด้วยขอบเขตนิยามคำว่า “ทุจริต” ที่กว้างขวางนี้ จึงครอบคลุมทั้งการทุจริตในภาครัฐ ภาคเอกชน และระหว่างประเทศ ส่งผลกระทบต่อความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการพัฒนา นอกจากนี้ การทุจริตยังบ่อนทำลายระบบธรรมาภิบาล ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียม และขัดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และทำให้เกิดปัญหาต่อการกำหนดนโยบาย การวางมาตรการป้องกัน และการบังคับใช้กฎหมายเพื่อต่อต้านการทุจริตในระดับโลกและระดับประเทศ (United Nations Office on Drugs and Crime, ๒๐๐๔; Transparency International, n.d.)

๔. พัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทย

สังคีต พิริยะรังสรรค์ (๒๕๕๕) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของการทุจริตในประเทศไทยว่า มีรากฐานมายาวนานและมีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ตั้งแต่การรับสินน้ำใจในยุคดั้งเดิมจนถึงการทุจริตเชิงนโยบายในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ ๔ พัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทย

๔.๑ ยุคดั้งเดิม : "ค่าน้ำร้อนน้ำชา" และการทุจริตในระบบอุปถัมภ์ (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐)

ลักษณะการทุจริตในยุคนี้มักเป็นรูปแบบ "ค่าน้ำร้อนน้ำชา" หรือ "ใต้โต๊ะ" เพื่อเร่งรัดการดำเนินงานหรือแลกกับการอำนวยความสะดวกในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ในระบบราชการ ซึ่งบริบทสังคมยุคนั้นยังคงมีลักษณะแบบอุปถัมภ์สูง ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและเครือญาติมีอิทธิพลมาก การทุจริตจึงมักเป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลหรือกลุ่มเล็กๆ ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการนัก อีกทั้งยังไม่ซับซ้อนมากนัก ผลกระทบส่วนใหญ่มักจำกัดอยู่ในวงแคบ และยังไม่กระทบต่อระบบเศรษฐกิจมหภาคมากเท่าใด

๔.๒ ยุคของการพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจ : การทุจริตในโครงการขนาดใหญ่ (พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๓๐)

ยุคนั้นเป็นช่วงที่ประเทศไทยเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจ มีโครงการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่เกิดขึ้นมากมาย อาทิ การก่อสร้างถนน เขื่อน สนามบิน โรงไฟฟ้า การทุจริตจึงเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบ "เงินทอน" "ค่าคอมมิชชั่น" หรือ "การฮั้วประมูล" ในโครงการของรัฐ ประกอบกับบริบททางสังคมที่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วควบคู่ไปกับการขาดกลไกการตรวจสอบที่เข้มแข็ง ทำให้เกิดช่องว่างให้การทุจริตในโครงการลงทุนของรัฐ ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ งบประมาณของรัฐรั่วไหล ประสิทธิภาพของโครงการลดลง ทำให้ประชาชนไม่ได้รับประโยชน์เต็มที่จากการพัฒนา

๔.๓ ยุคโลกาภิวัตน์และวิกฤตเศรษฐกิจ : การทุจริตเชิงนโยบายและผูกขาด (พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๐)

ช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. ๒๕๔๐ (วิกฤตต้มยำกุ้ง) มีการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ การทุจริตพัฒนาไปสู่รูปแบบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้นและใหญ่ขึ้นในลักษณะ "การทุจริตเชิงนโยบาย" (Policy Corruption) หรือ "การทุจริตโดยกฎหมาย" (Legal Corruption) ทั้งนี้ การทุจริตเชิงนโยบาย ปรากฏพบในรูปแบบของการออกกฎหมาย กฎระเบียบ หรือนโยบายสาธารณะ เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มบุคคล บริษัท หรือพวกพ้อง โดยอาศัยช่องว่างทางกฎหมายหรืออำนาจรัฐ มีการผูกขาดและการเอื้อประโยชน์ และการใช้กลไกรัฐเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันหรือการผูกขาดตลาดให้กับธุรกิจบางราย บริบททางสังคมยุคนั้น พบความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างการเมือง ธุรกิจ และระบบราชการ อำนาจทางการเมืองที่เติบโตเข้มแข็งขึ้นในบางช่วง ทำให้สามารถควบคุมกลไกต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตนได้ ส่งผลกระทบที่สำคัญต่อประเทศชาติ คือ การทำลายกลไกของตลาด เสียความเป็นธรรม ในการแข่งขัน เกิดความเหลื่อมล้ำ ทำให้ประชาชนไม่ได้รับประโยชน์จากนโยบายภาครัฐอย่างแท้จริง และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจระดับชาติอย่างรุนแรง

๔.๔ ยุคดิจิทัลและการปฏิรูป : ความท้าทายใหม่ ๆ และการปรับตัว (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน)

รูปแบบของการทุจริตมีการใช้ช่องทางออนไลน์เพิ่มขึ้น ปรากฏรูปแบบการทุจริตที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ การฉ้อโกงทางอินเทอร์เน็ต การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในทางมิชอบ มีการทุจริตข้ามชาติ เนื่องจากพบการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้น ทำให้การทุจริตนั้นเกี่ยวข้องกับหลายประเทศ ขณะเดียวกันรูปแบบการทุจริตพบความซับซ้อนและตรวจสอบยาก มีการใช้ตัวกลางหลายชั้น มีการทำธุรกรรมที่ซับซ้อน รวมไปถึงการย้ายเงินไปต่างประเทศ ทำให้การตามร่องรอยยากขึ้น อย่างไรก็ตาม การต่อสู้กับการทุจริตมีการปฏิรูปกฎหมายและกลไกต่างๆ อาทิ การเพิ่มอำนาจให้กับคณะกรรมการ ป.ป.ช. การออกพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ นโยบายการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Data) และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการตรวจสอบ (อาทิ E-Bidding และ Big Data) สำหรับบริบททางสังคมนั้น พบว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ และการตื่นตัวของภาคประชาชนในการต่อต้านการทุจริต รวมถึงการพยายามปฏิรูปภาครัฐให้มีความโปร่งใสเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ แต่ก็มีแนวโน้มที่ประชาชนและหน่วยงานภาครัฐเริ่มตระหนักและร่วมมือกันต่อต้านมากขึ้น

โดยสรุปแล้ว พัฒนาการของการทุจริตในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัวของผู้กระทำผิดให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและกลไกของรัฐในแต่ละยุคสมัย จากการทุจริตในระดับบุคคลและไม่ซับซ้อนในอดีต ไปสู่การทุจริตที่มีลักษณะเป็นระบบ มีเครือข่าย และเป็นการทุจริตเชิงนโยบายที่ส่งผลกระทบในวงกว้างในปัจจุบัน การต่อต้านการทุจริตจึงต้องปรับตัวและพัฒนากลไกให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งในด้านกฎหมาย การบังคับใช้ เทคโนโลยี และการสร้างความตระหนักรู้และจิตสำนึกร่วมของประชาชนเพื่อสร้างสังคมที่โปร่งใสและเป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิเคราะห์ของสังศิต พิริยะรังสรรค์ เกี่ยวกับพัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทยข้างต้น พบว่า มีมิติบางประเด็นที่ไม่ได้กล่าวถึงแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นการยกระดับการทุจริตของสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย นั่นคือ การวิเคราะห์ในมิติทางสังคมวัฒนธรรม พิชิต ธิอิน (๒๕๕๖) ได้อธิบายถึงพัฒนาการและจุดเริ่มต้นของปัญหาการทุจริตในสังคมไทยว่า ระบบโครงสร้างทางสังคมไทยประกอบสร้างด้วยอำนาจ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) อำนาจในการสร้างชนชั้นในสังคม ๒) อำนาจในการสร้างความถดถอยทางเศรษฐกิจ ๓) อำนาจในการสร้างค่านิยมและจิตสำนึกเชิงวัตถุ และ ๔) อำนาจในการสร้างผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งการอธิบายฐานโครงสร้างอำนาจที่เป็นที่มาของพัฒนาการจุดเริ่มต้นของการทุจริตในประเทศไทย มีจุดร่วมเดียวกันคือ มิติทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสังคมวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต เมื่อกาลเวลา

เปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงด้วย และกลไกหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม นั่นคือ “บรรทัดฐานทางสังคม” (Social norm)

บรรทัดฐานทางสังคมเป็นกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ไม่เป็นทางการที่กำหนดพฤติกรรมที่ยอมรับได้หรือไม่ยอมรับในกลุ่มหรือสังคม เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเชื่อว่าถูกต้องหรือเหมาะสมที่จะทำ อาทิ การต่อคิว การพูด "ขอบคุณ" เมื่อได้รับของ และการแต่งกายสุภาพในงานพิธี เป็นต้น สังคมที่มีพลวัตต้องมีการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคมเป็นปกติวิสัย สังคิต พิริยะรังสรรค์ และพิชิต ธิอิน ได้กล่าวเป็นทิศทางเดียวกันในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาการหรือการยกระดับการทุจริต แต่ในมุมมองของพิชิต ธิอิน ได้อธิบายลึกถึงการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคมผ่านอำนาจทั้ง ๔ ด้าน และรูปแบบการทุจริตที่พัฒนาการตั้งแต่การให้สินบนหรือใต้โต๊ะ การทุจริตเชิงนโยบาย และผลประโยชน์ทับซ้อน ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับมิติทางสังคมวัฒนธรรม คือ การเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางสังคมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการของการทุจริต โดยการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคมนี้ มีการนิยามการกระทำที่เคยเป็นปกติวิสัยและสังคมส่วนใหญ่ยอมรับ ณ ช่วงเวลาหนึ่ง แต่ในช่วงเวลาปัจจุบันไม่เป็นที่ยอมรับว่าเป็น บรรทัดฐานทางสังคมใหม่ (New norm)

บรรทัดฐานทางสังคมใหม่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่คนในสังคมกลับมาทบทวนว่า สิ่งที่เคยปฏิบัติเป็นปกติวิสัยนั้นอยู่ในขอบเขตของศีลธรรมที่พึงงามหรือสร้างความสงบสุขให้สังคมหรือไม่ เมื่อสังคมเกิดการทบทวนภายใต้บริบทหรือสิ่งแวดล้อม ณ ปัจจุบันของสังคม ก็อาจมองว่าการกระทำหรือบรรทัดฐานทางสังคมนั้นเป็นสิ่งต้องห้ามและควรละเว้น เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์อย่างสงบสุข ตัวอย่างบรรทัดฐานทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่ชัดเจน ได้แก่

กรณีการจ่ายส่วยหรือสินน้ำใจแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงช่วงการปฏิรูปการปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถรับ “ส่วย” หรือ “ค่าน้ำร้อนน้ำชา” ในรูปของสินน้ำใจหรือเงินค่าธรรมเนียมได้ แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายบ้านเมืองระบุชัดเจนให้ต้องจ่าย แต่ก็ยังเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ยอมรับกันในสังคม ณ เวลานั้น และไม่ถูกมองว่าเป็นการทุจริต กลับมองว่าเป็นค่าบริการส่วนเกินหรือเงินบำเหน็จที่เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถรับได้นอกเหนือจากเงินเดือนที่ไม่มากในสมัยนั้น แต่ต่อมาบรรทัดฐานทางสังคมดังกล่าว ถูกทบทวนใหม่ด้วยบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะหลังการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งมีการจัดระบบราชการ ที่ทันสมัย ให้เงินเดือนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเพียงพอ และที่สำคัญคือมีการออกกฎหมายควบคุมพฤติกรรมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับบรรณาภิบาลและความโปร่งใสมากขึ้น ดังนั้นการรับสินน้ำใจที่เคยเป็นบรรทัดฐานทางสังคม จึงถูกมองว่าเป็นการรับสินบนหรือการทุจริต อีกทั้งยังเป็นการผิดตามกฎหมายอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในเวลาต่อมา

กรณีการค้าทาส ในอดีตมีระบบทาสปรากฏในสังคมไทยมานานหลายร้อยปี ทาสเป็นสมบัติของนาย มีการซื้อขาย ถ่ายทอดมรดกได้ ถูกกฎหมายและเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม แต่เมื่อบรรทัดฐานทางสังคมใหม่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการค้าทาสและมีทาสเป็นสิ่งผิดกฎหมายอย่างร้ายแรงทั่วโลก (ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์) ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้วย

กรณีการทรมานผู้ต้องหา ในกระบวนการยุติธรรมสมัยก่อน การทรมานเพื่อค้นความจริงหรือลงโทษผู้ต้องหาหรือนักโทษเป็นเรื่องที่ทำได้และมีอยู่จริง แต่ในสังคมยุคปัจจุบันการทรมานผู้ต้องหาเป็นสิ่งผิดกฎหมายอย่างเด็ดขาด เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน และขัดต่อหลักนิติธรรมอย่างรุนแรง

กรณีการล่าสัตว์ป่าเพื่อความบันเทิงหรือเพื่อการค้าอย่างเปิดเผย ในอดีตการล่าสัตว์ป่าบางชนิดเป็นกิจกรรมที่ทำได้และอาจเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตหรือการกีฬา แต่ปัจจุบันกฎหมายคุ้มครองสัตว์ป่ามีความ

เข้มงวดมาก การล่าสัตว์ป่าจำนวนมากเป็นสิ่งผิดกฎหมายอย่างร้ายแรง การซื้อขายสัตว์ป่าคุ้มครองก็เช่นกัน เพื่อรักษาระบบนิเวศและสัตว์ใกล้สูญพันธุ์

กรณีการนำข้อมูลส่วนบุคคลผู้อื่นไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ในอดีตการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ อาจทำได้ง่ายกว่าและไม่มีกฎหมายควบคุมที่ชัดเจน แต่ทว่า ปัจจุบันกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) มีผลบังคับใช้ ทำให้การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลต้องมีฐานทางกฎหมายรองรับและต้องได้รับความยินยอมในกรณีส่วนใหญ่ การละเมิดมีโทษทั้งทางแพ่ง อาญา และปกครอง

กรณีการทำซ้ำหรือเผยแพร่ผลงานโดยละเมิดลิขสิทธิ์ ในอดีตการถ่ายเอกสารหนังสือ การอัดเทป เพลงหรือภาพยนตร์ หรือการคัดลอกซอฟต์แวร์เป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายและอาจไม่ถูกมองว่าเป็นเรื่องใหญ่ แต่สังคมยุคใหม่กฎหมายลิขสิทธิ์มีความเข้มงวดมากขึ้น และเทคโนโลยีทำให้การตรวจจับการละเมิดทำได้ง่ายขึ้น การละเมิดลิขสิทธิ์มีบทลงโทษที่รุนแรง

ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเพียงตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงของบรรทัดฐานทางสังคมสู่บรรทัดฐานทางสังคมใหม่ และเกิดสภาพบังคับ ตัวบทกฎหมาย และนอกจากนี้ยังทำให้เกิดบริบทที่คนในสังคมต้องมาวิเคราะห์ว่า ประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวมมีเกณฑ์การแบ่งที่ชัดเจนมากขึ้นตามบรรทัดฐานทางสังคมใหม่หรือไม่

๕. การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest)

การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest) นั้นเป็นพัฒนาการของการทุจริตขั้นสูงที่พบในยุคปัจจุบัน โดยบางกรณีอาจเรียกว่าเป็นการทุจริตเชิงนโยบาย ซึ่งการตัดสินใจหรือประเมินว่ากรณีใดเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้นั้น จำเป็นต้องรู้จักคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมก่อน ซึ่งอาจต้องใช้เครื่องมือที่เป็นระบบคิดไม่ว่าจะเป็นระบบคิดตามแนวคิด ระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง หรือแนวคิดเกี่ยวกับสมอง ๓ ส่วน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมนั้น ลำดับแรกควรเข้าใจในนิยามความหมายของคำว่า “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” รูปแบบของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม และประเด็นสุดท้ายเพื่อความเข้าใจที่ชัดเจน คือ การศึกษากรณีศึกษาหรือกรณีตัวอย่างของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

๕.๑ นิยามความหมายของคำว่า “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” (Conflict of Interest)

๕.๑.๑ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมในบริบทสังคมไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ หมวด ๖ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม มาตรา ๑๒๖ มาตรา ๑๒๗ และมาตรา ๑๒๘ ได้บัญญัติข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมไว้ ดังนี้

มาตรา ๑๒๖ นอกจากเจ้าพนักงานของรัฐที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้วห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าพนักงานของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนด ดำเนินกิจการดังต่อไปนี้

(๑) เป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี

(๒) เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่เข้าเป็นคู่สัญญากับหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดไม่เกินจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๓) รับสัมปทานหรือคงถือไว้ซึ่งสัมปทานจากรัฐ หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดไม่เกินจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๔) เข้าไปมีส่วนได้เสียในฐานะเป็นกรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทน พนักงานหรือลูกจ้างในธุรกิจของเอกชนซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแล ควบคุม หรือตรวจสอบของหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นสังกัดอยู่หรือปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งโดยสภาพของผลประโยชน์ของธุรกิจของเอกชนนั้นอาจขัดหรือแย้งต่อประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ทางราชการ หรือกระทบต่อความมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้น

ให้นำความจากรวรรคหนึ่ง มาบังคับใช้กับคู่สมรสของเจ้าพนักงานของรัฐตามวรรคหนึ่งด้วยโดยให้ถือว่า การดำเนินกิจการของคู่สมรสเป็นการดำเนินกิจการของเจ้าพนักงานของรัฐ เว้นแต่เป็นกรณีที่คู่สมรสนั้นดำเนินกิจการอยู่ก่อนที่เจ้าพนักงานของรัฐจะเข้าดำรงตำแหน่ง

คู่สมรสตามวรรคสองให้ความหมายรวมถึงผู้ซึ่งอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เจ้าพนักงานของรัฐที่มีลักษณะตาม (๒) หรือ (๓) ต้องดำเนินการไม่ให้มีลักษณะดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เข้าดำรงตำแหน่ง

มาตรา ๑๒๗ ห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ดำเนินการใดตามมาตรา ๑๒๖ (๔) ภายในสองปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๒๘ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้จากผู้ใด นอกเหนือจากทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เว้นแต่การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ทั้งนี้ ตามประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่องหลักเกณฑ์ของผู้ซึ่งอยู่กินฉันฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสอันถือว่าเป็นคู่สมรส (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ (๓) ได้บัญญัติเกี่ยวกับบุคคล ซึ่งอยู่กินกันคู่สมรสโดยมิได้จดทะเบียนสมรสกับเจ้าพนักงานของรัฐ และมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ให้ถือเป็นคู่สมรสตามมาตรา ๑๐๒ วรรคสอง และมาตรา ๑๒๖ วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑

(๑) ได้ทำพิธีมงคลสมรสหรือพิธีอื่นใดในทำนองเดียวกันกับเจ้าพนักงานของรัฐโดยมีบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลภายนอกรับทราบว่าเป็นการอยู่กินเป็นคู่สมรสกันตามประเพณี

(๒) เจ้าพนักงานของรัฐแสดงให้เห็นว่ามีสถานะเป็นคู่สมรสกัน หรือมีพฤติการณ์เป็นที่รับรู้ของสังคมทั่วไปว่ามีสถานะดังกล่าว

ทั้งนี้ ให้ความหมายรวมถึงบุคคลซึ่งจดทะเบียนสมรสกับเจ้าพนักงานของรัฐและต่อมาได้จดทะเบียนหย่าขาดจากกันตามกฎหมาย แต่ยังแสดงให้เห็นว่ามีพฤติการณ์ซึ่งเป็นที่รับรู้ของสังคมทั่วไปว่ามีสถานะเป็นคู่สมรสกัน

จากข้อกำหนดดังกล่าวสรุปได้ว่า การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม คือ สถานการณ์ที่เจ้าพนักงานของรัฐมีประโยชน์ส่วนบุคคล อาทิ ประโยชน์ทางการเงิน ความสัมพันธ์ส่วนตัว และธุรกิจส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจหรือการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งในภาครัฐอย่างเป็นกลางและเป็นธรรม โดยอาจนำไปสู่การใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ หรือการแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้สำหรับตนเองหรือผู้อื่น อันจะบ่อนทำลายความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ

๕.๑.๒ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมในระดับสากล พบว่า ในระดับสากล แนวคิดเรื่อง "การขัดกันแห่งผลประโยชน์" หรือ "การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม" เป็นที่เข้าใจกันอย่างกว้างขวาง ว่าเป็นสถานการณ์ที่บุคคลหรือองค์กรมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หลายอย่าง และการที่บุคคลนั้นตอบสนองผลประโยชน์หนึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการขัดแย้งกับผลประโยชน์อีกอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลที่อยู่ ณ ตำแหน่งที่ได้รับความไว้วางใจ อาทิ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ประกอบวิชาชีพ หรือผู้บริหารองค์กร มีผลประโยชน์ทางอาชีพหรือผลประโยชน์ส่วนตนที่แข่งขันกัน ซึ่งอาจทำให้ยากต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นกลาง

ทั้งนี้ หน่วยงานระหว่างประเทศ ได้ให้นิยามหรือกล่าวถึงการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในฐานะหลักการพื้นฐานของการบริหารจัดการที่ดี จริยธรรม และการต่อต้านการทุจริต

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (United Nations Convention Against Corruption : UNCAC) พบว่า ไม่มีคำจำกัดความที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจงสำหรับ "การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม" แต่ก็เน้นย้ำถึงความสำคัญของการป้องกันสถานการณ์ดังกล่าวอย่างมาก บทบัญญัติของอนุสัญญานับสนุนให้รัฐภาคีใช้มาตรการเพื่อส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบในหมู่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วเป็นการจัดการกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์

มาตราที่เกี่ยวข้องภายในอนุสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตที่กล่าวถึง การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ได้แก่

ข้อ ๗ (ภาครัฐ) สนับสนุนให้รัฐภาคีกำหนดระบบการคัดเลือก การว่าจ้าง การคงไว้ซึ่งตำแหน่ง การเลื่อนตำแหน่ง และการเกษียณอายุของข้าราชการพลเรือนโดยอิงหลักประสิทธิภาพและความโปร่งใส และดำเนินการตามมาตรการเพื่อป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์

ข้อ ๘ (ประมวลจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ) เรียกร้องให้รัฐภาคีส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต และความรับผิดชอบในหมู่เจ้าหน้าที่ของรัฐ และกำหนดให้พวกเขาต้องพยายามใช้ประมวลจริยธรรมหรือมาตรฐานความประพฤติ ซึ่งประมวลเหล่านี้มักจะรวมบทบัญญัติเกี่ยวกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์โดยเฉพาะ

ข้อ ๑๒ (ภาคเอกชน) กำหนดให้รัฐภาคีใช้มาตรการเพื่อป้องกันการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับภาคเอกชน รวมถึงการส่งเสริมแนวปฏิบัติที่โปร่งใสและกำหนดประมวลจริยธรรม ซึ่งจะครอบคลุมถึงการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในการกำกับดูแลกิจการ

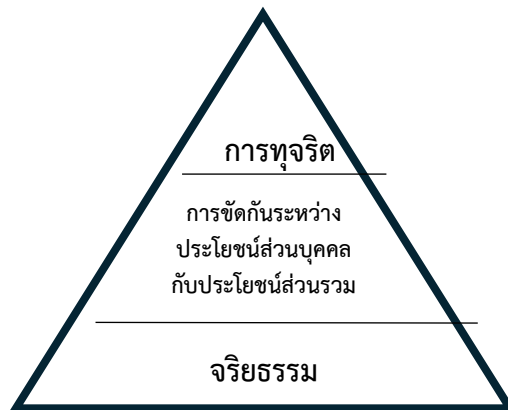
ความหมายโดยนัยของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมในอนุสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริตมองว่าการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมเป็นสถานการณ์ที่สามารถนำไปสู่หรือเป็นจุดเริ่มต้นของการทุจริตได้โดยการบ่อนทำลายความเป็นกลาง ความเที่ยงธรรม และความไว้วางใจของสาธารณชน อีกทั้งยังเป็นเรื่องของการป้องกันสถานการณ์ที่ผลประโยชน์ส่วนตนอาจมีอิทธิพลอย่างไม่เหมาะสมต่อหน้าที่หรือการตัดสินใจอย่างเป็นทางการ (United Nations Office on Drugs and Crime, ๒๐๐๔)

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development : OECD) หน่วยงานนี้ได้ดำเนินงานอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ของภาครัฐและการขัดกันแห่งผลประโยชน์ คำนิยามขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาได้รับการอ้างอิงบ่อยครั้งและให้กรอบแนวคิดที่ชัดเจน กล่าวคือ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมเกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างหน้าที่สาธารณะและประโยชน์ส่วนบุคคลของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นมีผลประโยชน์ในฐานะส่วนตัวซึ่งอาจมีอิทธิพลอย่างไม่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่และ ความรับผิดชอบอย่างเป็นทางการของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้น" นอกจากนี้ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนายังเน้นย้ำเพิ่มเติมว่าการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมสามารถเป็น ๑) สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Actual) โดยมีการขัดกันเกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน ๒) สิ่งที่จะเกิดขึ้น (Potential) โดยการขัดกันอาจเกิดขึ้นในอนาคต และ ๓) สิ่งที่ถูกรับรู้ (Perceived) แม้ว่าจะไม่มีการขัดกันที่แท้จริง แต่ผู้สังเกตการณ์ที่มีเหตุผลอาจเชื่อว่าการขัดกันเกิดขึ้นเนื่องจากสถานการณ์นั้น ทั้งนี้ หลักการขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในการจัดการกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์มุ่งเน้นไปที่ ๑) การป้องกัน (Preventing) มาตรการในการระบุและหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการขัดกันเกิดขึ้น ๒) การตรวจจับ (Detecting) กลไกในการค้นพบการขัดกันที่เกิดขึ้น และ ๓) การจัดการ (Managing) กลยุทธ์ในการลดความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันเมื่อถูกระบุ

สรุปความหมายของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม หมายถึงสถานการณ์ที่บุคคลในตำแหน่งอำนาจหรือความไว้วางใจ (โดยเฉพาะในภาครัฐหรือการกำกับดูแลองค์กร) มีประโยชน์ส่วนบุคคล (ไม่ว่าจะเป็นทางการเงิน ครอบครัว และหรือสังคม ฯลฯ) ที่อาจมีอิทธิพลอย่างไม่เหมาะสมต่อการตัดสินใจหรือการกระทำในหน้าที่อย่างเป็นทางการ ซึ่งจะบ่อนทำลายความเป็นกลาง ความเที่ยงธรรม และความไว้วางใจของสาธารณชน จุดเน้นคือ การป้องกันการใช้อำนาจหรือตำแหน่งในทางที่ผิดเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล แม้ว่าการทุจริตจริงยังไม่ได้เกิดขึ้นก็ตาม ซึ่งครอบคลุมถึงการขัดกันที่เกิดขึ้นจริง ที่อาจเกิดขึ้น และที่ถูกรับรู้

อย่างไรก็ตาม พบเพิ่มเติมว่า มีการอธิบายถึงนิยามความหมายของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมด้วยพหุมิติความสัมพันธ์ระหว่าง “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” “จริยธรรม” และ “การทุจริต” ดังนี้

ภาพที่ ๕ พีระมิดความสัมพันธ์ระหว่าง “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” “จริยธรรม” และ “การทุจริต”

จากภาพอธิบายได้ว่า “จริยธรรม” เป็นหลักสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เปรียบเสมือนโครงสร้างพื้นฐานที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องยึดถือปฏิบัติ ส่วน “การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม” เป็นพฤติกรรมที่อยู่ระหว่างจริยธรรมกับการทุจริตที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนบุคคลที่กระทบต่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งพฤติกรรมบางประเภทมีการบัญญัติเป็นความผิดทางกฎหมายมีบทลงโทษชัดเจน แต่พฤติกรรมบางประเภทยังไม่มีการบัญญัติข้อห้ามไว้ในกฎหมาย ส่วน “การทุจริต” เป็นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายโดยตรง ถือเป็นความผิดอย่างชัดเจน สังคมส่วนใหญ่จะมีการบัญญัติกฎหมายออกมารองรับ มีบทลงโทษชัดเจน ถือเป็นความผิดขั้นรุนแรงที่สุดที่เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องไม่ปฏิบัติ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ขาดจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเข้าไปกระทำการใด ๆ ที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้นั้นขาดความชอบธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และจะเป็นต้นเหตุของการทุจริตต่อไป

สรุปแล้วประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมและการทุจริต เป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย ด้วยการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวมและการทุจริต ย่อมเป็นความผิดจริยธรรมด้วย แต่ตรงกันข้าม การกระทำใดที่ฝ่าฝืนจริยธรรม อาจไม่มีความผิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมและการทุจริต อาทิ มีพฤติกรรมส่วนตัวไม่เหมาะสม มีพฤติกรรมชู้สาว เป็นต้น

๕.๒ รูปแบบของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

จอห์น แลงฟอร์ด และเคนเนท เคอร์นากัน (Langford, J. W., & Kernaghan, K., ๑๙๙๙) ได้แบ่งประเภทของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมเป็น ๗ รูปแบบ ซึ่งการจำแนกรูปแบบดังกล่าวช่วยให้หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องสามารถระบุสถานการณ์ที่อาจเกิดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ได้ อย่างชัดเจน และนำไปสู่การกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

๕.๒.๑ การรับของขวัญและผลประโยชน์ (Gifts and benefits) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่รับของขวัญ เงิน หรือผลประโยชน์อื่นใดจากบุคคลภายนอก (เช่น ผู้ประกอบการ) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นกลางในการตัดสินใจหรือปฏิบัติหน้าที่ อาทิ เจ้าหน้าที่จัดซื้อจัดจ้างรับของขวัญที่มีมูลค่าสูงจากบริษัทที่ยื่นซองประมูลงานกับหน่วยงานของตน

๕.๒.๒ การทำงานพิเศษ/ธุรกิจส่วนตัวที่ขัดกับหน้าที่ (Outside employment/Private business interests) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่ประกอบอาชีพเสริมหรือมีธุรกิจส่วนตัวที่อาจขัดแย้งหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับหน้าที่หลักของตน ทำให้เกิดความลำเอียงในการปฏิบัติหน้าที่ อาทิ เจ้าหน้าที่อนามัยจังหวัดเป็น

เจ้าของร้านขายยาด้วย ทำให้เกิดความลำเอียงในการตรวจสอบสุลักษณะของร้านขายยาคู่แข่ง หรือในการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ยา

๕.๒.๓ การทำงานหลังออกจากตำแหน่ง (Post-employment/Revolving door) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ดำรงตำแหน่งที่พ้นจากตำแหน่งไปแล้ว หลังจากนั้นได้ไปทำงานในภาคเอกชนหรือองค์กรที่เคยมีความเกี่ยวข้องหรือกำกับดูแลขณะดำรงตำแหน่ง ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้ความรู้ ความสัมพันธ์ หรือข้อมูลลับที่ได้มาจากการทำงานเดิม เพื่อประโยชน์ขององค์กรใหม่ อาทิ เจ้าหน้าที่ระดับสูงที่เคยกำกับดูแลอุตสาหกรรมโทรคมนาคม ไปทำงานเป็นที่ปรึกษาให้กับบริษัทโทรคมนาคมขนาดใหญ่ทันทีที่เกษียณ

๕.๒.๔ การใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ (Abuse of office for private gain) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งของตนเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล ครอบครัว หรือพวกพ้อง โดยมิชอบ ไม่ใช้การรับสินบนโดยตรง แต่เป็นการใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อบิดเบือนการตัดสินใจ อาทิ เจ้าหน้าที่อนุมัติใบอนุญาตให้กับธุรกิจของญาติพี่น้องอย่างรวดเร็วเป็นพิเศษ หรือใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อประโยชน์ส่วนบุคคล

๕.๒.๕ การใช้ข้อมูลภายใน (Insider information/Insider trading) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ดำรงตำแหน่งใช้ข้อมูลลับที่ตนเข้าถึงได้จากหน้าที่การงาน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ยังไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่น อาทิ เจ้าหน้าที่รู้ว่โครงการพัฒนาพื้นที่แห่งหนึ่งของรัฐจะถูกอนุมัติ ทำให้ราคาที่ดินในบริเวณนั้นจะสูงขึ้น จึงไปซื้อที่ดินไว้ล่วงหน้าเพื่อขายเก็งกำไร

๕.๒.๖ การมีส่วนได้ส่วนเสียส่วนบุคคล (Personal interest/Financial interest) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่หรือผู้ดำรงตำแหน่งมีผลประโยชน์ทางการเงินหรือความสัมพันธ์ส่วนบุคคล อาทิ เครือญาติ

๕.๒.๗ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate political activities) เป็นลักษณะที่เจ้าหน้าที่ใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะที่อาจส่งผลให้เกิดความไม่เป็นกลาง หรือใช้ทรัพยากรของรัฐเพื่อประโยชน์พรรคการเมือง อาทิ เจ้าหน้าที่รัฐใช้เวลาและทรัพยากรในเวลาราชการไปช่วยเหลือให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือใช้ข้อมูลของหน่วยงานราชการเพื่อสร้างความได้เปรียบทางการเมือง หรือเพื่อนสนิท กับเรื่องที่ต้องตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการ อาทิ กรรมการในคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้างมีหุ้นอยู่ในบริษัทที่ยื่นซองประมูล หรือเป็นญาติกับเจ้าของบริษัทนั้น

๕.๓ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม กฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมในประเทศไทย มีบทบัญญัติอยู่ในหลายฉบับ เพื่อควบคุมและป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งในภาครัฐ และเจ้าพนักงานของรัฐ ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

๕.๓.๑ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ถือเป็นกฎหมายหลักที่มุ่งเน้นการป้องกันและปราบปรามการทุจริต รวมถึงการขัดกันแห่งผลประโยชน์ไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะใน หมวด ๖ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม มาตรา ๑๒๖ มาตรา ๑๒๗ และมาตรา ๑๒๘ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

๕.๓.๒ พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกประเภท เพื่อเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ดังนี้

มาตรา ๕ (๔) กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ

มาตรา ๕ (๖) กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องจัดทำประมวลจริยธรรมของตนเองให้สอดคล้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมนี้ ซึ่งในประมวลจริยธรรมของแต่ละหน่วยงานมักจะมีข้อกำหนดที่ชัดเจนเกี่ยวกับการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์

๕.๓.๓ ประมวลกฎหมายอาญา มาตราที่เกี่ยวข้องกับความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ มีส่วนครอบคลุมพฤติกรรมที่อาจเป็นการขัดกันของผลประโยชน์ โดยเฉพาะเมื่อมีการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือผู้อื่น อาทิ

มาตรา ๑๔๙ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาเทศบาล เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท หรือประหารชีวิต

มาตรา ๑๕๗ ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๕.๓.๔ กฎหมายและระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการให้หรือรับของขวัญของเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๔ และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการให้และรับของขวัญของเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อป้องกันการรับสินบนหรือการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และพระราชบัญญัติจัดซื้อ จัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ กำหนดหลักการความโปร่งใสและตรวจสอบได้ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง เพื่อลดโอกาสในการขัดกันแห่งผลประโยชน์และการทุจริต

สรุปแล้วกฎหมายหลักที่ครอบคลุมเรื่องการขัดกันแห่งผลประโยชน์โดยตรง คือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ใช้ในการบังคับใช้ นอกจากนี้ ยังมีพระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒ และบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญาที่สนับสนุนการป้องกันและปราบปรามพฤติกรรมดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๓; สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, ๒๕๖๒; สำนักงาน ก.พ., ๒๕๖๔; ประมวลกฎหมายอาญา, ๒๕๖๒).

๕.๔ กรณีศึกษา/กรณีตัวอย่างของการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม

กรณีตัวอย่างเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมต่อไปนี้ได้จัดกลุ่มเหตุการณ์เป็น ๑๐ กลุ่มตัวอย่าง แสดงรายละเอียดโดยย่อ เพื่อให้เข้าใจและเห็นตัวอย่างของการทุจริตที่เป็น การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมที่ชัดเจน ดังนี้

๕.๔.๑ การรับผลประโยชน์ต่าง ๆ

(๑) นายสุจริต ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้เดินทางไปปฏิบัติราชการในพื้นที่จังหวัดหนึ่ง ซึ่งในวันดังกล่าว นายรวย นายก อบต. แห่งหนึ่ง ได้มอบางช้างจำนวน ๑ คู่ให้แก่นายสุจริต เพื่อเป็นของที่ระลึก

(๒) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐรับของขวัญจากผู้บริหารของบริษัทเอกชน เพื่อช่วยให้บริษัทเอกชนรายนั้น ชนะการประมูลรับงานโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ

(๓) การที่บริษัทแห่งหนึ่งให้ของขวัญเป็นทองคำมูลค่ามากกว่า ๑๐ บาท แก่เจ้าหน้าที่ ในปีที่ผ่านมา และปีนี้เจ้าหน้าที่เร่งรัดคืนภาษีให้กับบริษัทนั้นเป็นพิเศษ โดยลัดคิวให้ก่อนบริษัทอื่น ๆ เพราะคาดว่าจะได้รับของขวัญอีก

(๔) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไปเป็นคณะกรรมการของบริษัทเอกชน หรือรัฐวิสาหกิจ และได้รับความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ จากบริษัทเหล่านั้น ซึ่งมีผลต่อการให้คำวินิจฉัยหรือข้อเสนอแนะที่เป็นธรรมหรือเป็นไปในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ ต่อบริษัทผู้ให้นั้น ๆ

(๕) เจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับชุดไม้กอล์ฟจากผู้บริหารบริษัทเอกชน เมื่อต้องทำงานเกี่ยวข้องกับบริษัทเอกชนแห่งนั้น ก็ช่วยเหลือให้บริษัทได้รับสัมปทาน เนื่องจากรู้สึกว่าการตอบแทนที่เคยได้รับของขวัญมา

๕.๔.๒ การทำธุรกิจกับตนเองหรือเป็นคู่สัญญา

(๑) การที่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างทำสัญญาให้หน่วยงานต้นสังกัด ซื้อคอมพิวเตอร์สำนักงานจากบริษัทของครอบครัวตนเอง หรือบริษัทที่ตนเองมีหุ้นส่วนอยู่

(๒) ผู้บริหารหน่วยงานทำสัญญาเช่ารถไปสัมมนาและดูงานกับบริษัทซึ่งเป็นของเจ้าหน้าที่หรือบริษัทที่ผู้บริหารมีหุ้นส่วนอยู่

(๓) ผู้บริหารหน่วยงาน ทำสัญญาจ้างบริษัทที่ภรรยาของตนเองเป็นเจ้าของมาเป็นที่ปรึกษาของหน่วยงาน

(๔) ผู้บริหารของหน่วยงานทำสัญญาให้หน่วยงานจัดซื้อที่ดินของตนเองในการสร้างสำนักงานแห่งใหม่

(๕) ภรรยาอดีตนายกรัฐมนตรี ประมูลซื้อที่ดินย่านถนนรัชดาภิเษกใกล้กับศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย จากกองทุนเพื่อการฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงินในการกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลัง โดยอดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในฐานะเจ้าพนักงานมีหน้าที่ดูแลกิจการกองทุนฯ ได้ลงนามยินยอมในฐานะคู่สมรสให้ภรรยา ประมูลซื้อที่ดินและทำสัญญาซื้อขายที่ดิน ส่งผลให้เป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในสัญญาซื้อที่ดินโฉนดแปลงดังกล่าว อันเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายมีความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๐๐ (๑)

๕.๔.๓ การทำงานหลังจากออกจากตำแหน่งหน้าที่สาธารณะหรือหลังเกษียณ

(๑) อดีตผู้อำนวยการโรงพยาบาลแห่งหนึ่งเพิ่งเกษียณอายุราชการไปทำงานเป็นที่ปรึกษาในบริษัทผลิตหรือขายยา โดยใช้อิทธิพลจากที่เคยดำรงตำแหน่งในโรงพยาบาลดังกล่าว ให้โรงพยาบาล ซื้อยาจากบริษัทตนเองเป็นที่ปรึกษาอยู่ พฤติการณ์เช่นนี้ มีมูลความผิดทั้งทางวินัยและทางอาญาฐานเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดในพฤติการณ์ที่อาจทำให้ผู้อื่นเชื่อว่าตนมีตำแหน่งหรือหน้าที่ ทั้งที่ตนมิได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่นั้น เพื่อแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๒๓

(๒) การที่ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรด้านเวชภัณฑ์และสุขภาพออกรายการไปทำงานในบริษัทผลิตหรือขายยา

(๓) การที่ผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกษียณแล้วใช้อิทธิพลที่เคยดำรงตำแหน่งในหน่วยงานรัฐ รับเป็นที่ปรึกษาให้บริษัทเอกชนที่ตนเคยติดต่อประสานงาน โดยอ้างว่าจะได้ติดต่อกับหน่วยงานรัฐได้อย่างราบรื่น

(๔) การว่าจ้างเจ้าหน้าที่ผู้เกษียณมาทำงานในตำแหน่งเดิมที่หน่วยงานเดิมโดยไม่คุ้มค่ากับการกิจที่ได้รับมอบหมาย

๕.๔.๔ การทำงานพิเศษ

(๑) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบภาษี ๖ สำนักงานสรรพากรจังหวัดในส่วนภูมิภาค ได้จัดตั้งบริษัทรับจ้างทำบัญชีและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับภาษีและมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับบริษัท โดยรับจ้างทำบัญชีและยื่นแบบแสดงรายการให้ผู้เสียภาษีในเขตจังหวัดที่รับราชการอยู่และจังหวัดใกล้เคียง กลับมีพฤติการณ์ช่วยเหลือ ผู้เสียภาษีให้เสียภาษีน้อยกว่าความเป็นจริงและรับเงินค่าภาษีอากรจากผู้เสียภาษีบางรายแล้วไม่ได้นำไปยื่นแบบแสดงรายการชำระภาษีให้ พฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่ดังกล่าว เป็นการไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับกรมสรรพากรว่าด้วยจรรยาบรรณการ กรมสรรพากร พ.ศ. ๒๕๕๙ ข้อ ๙ (๗) (๘) และอาศัยตำแหน่งหน้าที่ราชการของตนหาประโยชน์ให้แก่ตนเอง เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรงตามมาตรา ๘๓ (๓) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑ อีกทั้งเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการอย่างร้ายแรง และปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยทุจริต และเป็นการกระทำการอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ตามมาตรา ๘๕ (๑) และ (๔) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑

(๒) นิติกร ฝ่ายกฎหมายและเร่งรัดภาษีอากรค้าง สำนักงานสรรพากรจังหวัดในส่วนภูมิภาคหารายได้พิเศษโดยการเป็นตัวแทนขายประกันชีวิตของบริษัทเอกชน ได้อาศัยโอกาสที่ตนปฏิบัติหน้าที่เร่งรัดภาษีอากรค้างผู้ประกอบการรายหนึ่งหาประโยชน์ให้แก่ตนเองด้วยการขายประกันชีวิตให้แก่หุ้นส่วนผู้จัดการของผู้ประกอบการดังกล่าว รวมทั้งพนักงานของผู้ประกอบการนั้นอีกหลายคน ในขณะที่ตนกำลังดำเนินการเร่งรัดภาษีอากรค้าง พฤติการณ์ของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวเป็นการอาศัยตำแหน่งหน้าที่ราชการของตนหาประโยชน์ให้แก่ตนเอง เป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ตามมาตรา ๘๓ (๓) ประกอบมาตรา ๘๔ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๕๕๑

(๓) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยตำแหน่งหน้าที่ทางราชการรับจ้างเป็นที่ปรึกษาโครงการเพื่อให้บริษัทเอกชนที่ว่าจ้างนั้นมีความน่าเชื่อถือมากกว่าบริษัทคู่แข่ง

(๔) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ทำงานที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานอย่างเต็มที่ แต่เอาเวลาไปปฏิบัติงานพิเศษอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงาน

(๕) การที่ผู้ตรวจสอบบัญชีภาครัฐรับงานพิเศษเป็นที่ปรึกษา หรือเป็นผู้ทำบัญชีให้กับบริษัทที่ต้องถูกตรวจสอบ

๕.๔.๕ การรู้ข้อมูลภายใน

(๑) นายช่าง ๕ แผนกชุมสายโทรศัพท์เคลื่อนที่ องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ได้นำข้อมูลเลขหมายโทรศัพท์เคลื่อนที่ระบบ ๔๗๐ MHZ. และระบบปลดล็อกไปขายให้แก่ผู้อื่น จำนวน ๔๐ หมายเลข เพื่อนำไปปรับจูนเข้ากับโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่นำไปใช้รับจ้างให้บริการโทรศัพท์แก่บุคคลทั่วไป คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติชี้มูลความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๑ มาตรา ๑๕๗ และมาตรา ๑๖๔ และมีความผิดวินัย ข้อบังคับองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยว่าด้วยการพนักงาน พ.ศ. ๒๕๓๖ ข้อ ๔๔ และ ๔๖

(๒) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐทราบข้อมูลโครงการตัดถนนเข้าหมู่บ้าน จึงบอกให้ญาติพี่น้องไปซื้อที่ดินบริเวณโครงการดังกล่าว เพื่อขายให้กับราชการในราคาที่สูงขึ้น

(๓) การที่เจ้าหน้าที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการขายโทรทัศน์มาตามมาตรฐาน (Spec) วัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการวางโครงข่ายโทรทัศน์แล้วแจ้งข้อมูลให้กับบริษัทเอกชนที่ตนรู้จัก เพื่อให้ได้เปรียบในการประมูล

(๔) เจ้าหน้าที่พัสดุของหน่วยงานเปิดเผยหรือขายข้อมูลที่สำคัญของฝ่ายที่มียื่นประมูลไว้ก่อนหน้าให้แก่ผู้ประมูลรายอื่นที่ให้ผลประโยชน์ ทำให้ฝ่ายที่มียื่นประมูลไว้ก่อนหน้าเสียเปรียบ

๕.๔.๖ การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

(๑) คณะบดีคณะแพทยศาสตร์ใช้อำนาจหน้าที่โดยทุจริต ด้วยการสั่งให้เจ้าหน้าที่นำเก้าอี้พร้อมผ้าปกคลุมเก้าอี้ เครื่องถ่ายวิดีโอ เครื่องเล่นวิดีโอ กล้องถ่ายรูป และผ้าเต็นท์ นำไปใช้ในงานมงคลสมรสของบุตรสาว รวมทั้งรถยนต์ รถตู้ส่วนกลาง เพื่อใช้รับส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมพิธี และขนย้ายอุปกรณ์ทั้งที่บ้านพักและ งานฉลองมงคลสมรสที่โรงแรม ซึ่งล้วนเป็นทรัพย์สินของทางราชการ การกระทำของจำเลยนับเป็นการใช้อำนาจโดยทุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนตนอันเป็นการเสียหายแก่รัฐ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ชี้มูลความผิดวินัยและอาญา ต่อมาเรื่องเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาล ศาลพิเคราะห์พยานหลักฐานโจทก์แล้วเห็นว่าการกระทำของจำเลยเป็น การทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ฐานเป็นเจ้าพนักงานมีหน้าที่ซื้อ ทำจัดการหรือรักษาทรัพย์สินใด ๆ ใช้อำนาจในตำแหน่งโดยทุจริตอันเป็นการเสียหายแก่รัฐและเป็นเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๕๑ และ ๑๕๗ จึงพิพากษาให้จำคุก ๕ ปี และปรับ ๒๐,๐๐๐ บาท ค่าให้การรับสารภาพ เป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดี ลดโทษให้กึ่งหนึ่ง คงจำคุกจำเลยไว้ ๒ ปี ๖ เดือนและปรับ ๑๐,๐๐๐ บาท

(๒) การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่ซ้บรถยนต์ส่วนราชการ นำน้ำมันในรถยนต์ไปขาย และนำเงินมาไว้ใช้จ่ายส่วนตัว ทำให้ส่วนราชการต้องเสียงบประมาณ เพื่อซื้อน้ำมันรถมากกว่าที่ควรจะเป็นพฤติกรรมดังกล่าวถือเป็นการทุจริต เป็นการเบียดบังผลประโยชน์ของส่วนรวมเพื่อประโยชน์ของตนเอง และ มีความผิดฐานลักทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา

(๓) การที่เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้มีอำนาจอนุมัติให้ใช้รถราชการหรือการเบิกจ่ายค่าน้ำมันเชื้อเพลิงนำรถยนต์ของส่วนราชการไปใช้ในกิจธุระส่วนตัว

(๔) การที่เจ้าหน้าที่รัฐนำ วัสดุครุภัณฑ์ของหน่วยงานมาใช้ที่บ้าน หรือใช้โทรศัพท์ของหน่วยงานติดต่อธุระส่วนตัว หรือนำรถส่วนตัวมาล้างที่หน่วยงาน

๕.๔.๗ การนำโครงการสาธารณะลงในเขตเลือกตั้งเพื่อประโยชน์ในทางการเมือง

(๑) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งร่วมกับพวก แก๊วเปลี่ยนแปลงรายละเอียดโครงการปรับปรุงและซ่อมแซมถนนคนเดินใหม่ในตำบลที่ตนมีฐานเสียงโดยไม่ผ่านความเห็นชอบจากสภาฯ และตรวจรับงานทั้งที่ไม่ถูกต้องตามแบบรูปรายการที่กำหนด รวมทั้งเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จได้ติดป้ายชื่อของตนและพวก การกระทำดังกล่าวมีมูลเป็นการกระทำการฝ่าฝืนต่อความสงบเรียบร้อย หรือสวัสดิภาพของประชาชน หรือละเลยไม่ปฏิบัติตาม หรือปฏิบัติการณ์ไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ มีมูลความผิดทั้งทางวินัยอย่างร้ายแรงและ ทางอาญา คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหนังสือแจ้งผลการพิจารณาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้ง ถอดถอน และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งทราบ

(๒) การที่นักการเมืองในจังหวัด ขอเพิ่มงบประมาณเพื่อนำโครงการตัดถนน สร้างสะพานลงในจังหวัด โดยใช้ชื่อหรือนามสกุลของตนเองเป็นชื่อสะพาน

(๓) การที่รัฐมนตรีอนุมัติโครงการไปลงในพื้นที่หรือบ้านเกิดของตนเอง

๕.๔.๘ การใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาประโยชน์แก่เครือญาติ อาทิ พนักงานสอบสวน ละเว้น ไม่นำบันทึกการจับกุมที่เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดจับกุม ทำขึ้นในวันเกิดเหตุ รวมเข้าสำนวน แต่กลับเปลี่ยนบันทึกและแก้ไขข้อหาในบันทึกการจับกุม เพื่อช่วยเหลือผู้ต้องหาซึ่งเป็นญาติของตนให้รับโทษน้อยลง คณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วมีความผิดทางอาญาและทางวินัยอย่างร้ายแรง

๕.๔.๙ การใช้อิทธิพลเข้าไปมีผลต่อการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐอื่น

(๑) เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ตำแหน่งหน้าที่ในฐานะผู้บริหาร เข้าแทรกแซงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ให้ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยระเบียบ และกฎหมายหรือฝ่าฝืนจริยธรรม

(๒) นายเอ เป็นหัวหน้าส่วนราชการจังหวัดแห่งหนึ่ง รู้จักสนิทสนมกับ นายบี หัวหน้าส่วนราชการอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดเดียวกัน นายเอ จึงใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวฝากลูกชาย คือ นายซี เข้ารับราชการภายใต้สังกัดของนายบี

๕.๔.๑๐ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมประเภทอื่น ๆ (๑) การเดินทางไปราชการต่างจังหวัดโดยไม่คำนึงถึงจำนวนคน จำนวนงาน และจำนวนวันอย่างเหมาะสม อาทิ เดินทางไปราชการจำนวน ๑๐ วัน แต่ใช้เวลาในการทำงานจริงเพียง ๖ วัน โดยอีก ๔ วัน เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ

(๒) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติไม่ใช้เวลาในราชการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการ เพราะสามารถเบิกเงินงบประมาณค่าตอบแทนการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการได้

(๓) เจ้าหน้าที่ของรัฐลงเวลาปฏิบัติงานนอกเวลาราชการ โดยมีได้อยู่ปฏิบัติงานในช่วงเวลานั้นอย่างแท้จริง แต่กลับใช้เวลาดังกล่าวปฏิบัติกิจธุระส่วนตัว

บทสรุป

หน่วยการเรียนรู้เน้นการพัฒนาทักษะการคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการป้องกันการทุจริต โดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ในฐานะสัตว์สังคมต้องตระหนักถึงประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนบุคคล และต้องรู้จักคิดแยกแยะระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมให้ได้ ด้วยการปลูกฝังระบบการคิดตามแนวคิดเกี่ยวกับ "สมอง ๓ ส่วน" และ แนวคิดเกี่ยวกับ "ระบบคิดฐานสิบ และระบบคิดฐานสอง" เครื่องมือดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์แบบไตร่ตรอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่า "การทุจริต" คืออะไร รวมถึงองค์ประกอบและสาเหตุต่าง ๆ ของการทุจริตที่เกิดขึ้นและเป็นปัญหาสังคม

นอกจากนี้ หน่วยการเรียนรู้ยังนำเสนอพัฒนาการของการทุจริตในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตั้งแต่ "ค่าน้ำร้อนน้ำชา" ในอดีต ซึ่งเคยเป็นธรรมเนียมที่ยอมรับได้ แต่ปัจจุบันกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ไปจนถึง การทุจริตในโครงการขนาดใหญ่ การทุจริตเชิงนโยบายที่ซับซ้อน และการทุจริตในยุคดิจิทัลที่ท้าทายมากขึ้น การทุจริตที่รุนแรงและสร้างความเสียหายมหาศาลในปัจจุบัน คือ "การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม" (Conflict of interest) การศึกษาแนวคิด กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และกรณีตัวอย่าง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบริบทการทุจริตในสังคมไทยได้อย่างรอบด้าน โดยเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนบรรทัดฐานทางสังคมจาก "Norm" สู่ "New Norm" ที่ปฏิเสธการทุจริตทุกรูปแบบ เพื่อสร้างสังคมที่โปร่งใสและเป็นธรรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาหน่วยการเรียนรู้แล้ว ผู้ศึกษาหรือผู้สอนสามารถ

๑. วิเคราะห์สถานการณ์การทุจริตที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก

๒. อธิบายสาเหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตและผลกระทบที่เกิดจากการทุจริต

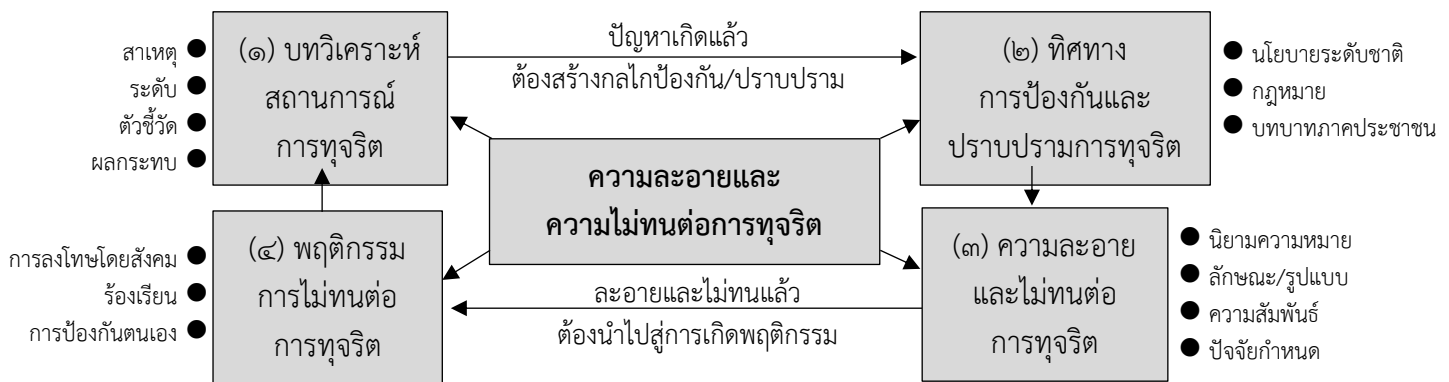
๓. เข้าใจหลักการประเมินระดับการทุจริตด้วยดัชนีรับรู้การทุจริต

๔. อธิบายทิศทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๕. อธิบายความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต

๖. ประยุกต์ใช้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริตสู่พฤติกรรมที่ยึดมั่นความซื่อสัตย์สุจริต

๑. บทนำ

การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่ไร้การทุจริต “ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต” เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จำเป็นต้องเสริมสร้างให้เกิดขึ้นในสังคมไทย เพื่อสร้างค่านิยมที่ถูกต้องและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เยาวชนและพลเมืองของชาติ

หน่วยการเรียนรู้นี้มุ่งเน้นให้เกิดความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต ซึ่งเป็นกลไกทางสังคมที่มีพลังในการป้องกันและต่อต้านการทุจริต โดยนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การทุจริตในสังคมที่สะท้อนผ่านสาเหตุของการทุจริต ระดับการทุจริต และระดับตัวชี้วัดการทุจริต ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงผลกระทบของการทุจริตที่เกิดขึ้น และจากความสำคัญแห่งผลกระทบจากการทุจริตแล้ว ในเนื้อหาลำดับต่อไปได้นำเสนอกลไกของรัฐและสังคม ที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ดังปรากฏออกมาในรูปแบบของนโยบายระดับชาติ ตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงบทบาทของภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริต และเมื่อกล่าวถึงกลไกภาครัฐแล้วย่อมลงมาถึงระดับปัจเจกบุคคลที่ทุกฝ่ายต้องช่วยกันปลูกฝังค่านิยมเกี่ยวกับความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต โดยเชื่อว่าทัศนคติความเชื่อดังกล่าวจะนำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการปกป้องและแก้ปัญหาสังคมในเรื่องการทุจริต ทั้งรูปแบบการลงโทษทางสังคม การร้องเรียน และการปกป้องตนเองเพื่อให้อยู่ในสังคมที่ไร้การทุจริต

๒. บทวิเคราะห์สถานการณ์การทุจริต

การทุจริตเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในสังคมไทยมายาวนาน เปรียบเสมือน "เนื้อร้าย" ที่คอยกัดกร่อนและบ่อนทำลายระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ถึงแม้ว่ารัฐบาลหลายยุคหลายสมัยจะประกาศให้การต่อต้านทุจริตเป็นวาระแห่งชาติ แต่สถานการณ์ก็ยังไม่มีความโน้มที่จะดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ พิจารณาได้จากดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perception Index : CPI) ของประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับ ที่น่าเป็นห่วง สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงระบบที่ต้องการการแก้ไขอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

อนึ่ง การทุจริตในประเทศไทยมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับระบบอุปถัมภ์ วัฒนธรรมองค์กร และโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ ความเสียหายจากการทุจริตไม่เพียงส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจในรูปแบบของตัวเลขมูลค่ามหาศาลที่สูญหายไป แต่ยังบั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อสถาบันภาครัฐ กระบวนการยุติธรรม และส่งผลกระทบทางอ้อมต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ทั้งการลงทุนจากต่างประเทศ คุณภาพของ การให้บริการสาธารณะ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งนี้ ประเด็นแรกที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาศถานการณ์การทุจริต คือ การศึกษาสาเหตุหรือมูลเหตุแห่งการทุจริต

๒.๑ สาเหตุที่ทำให้เกิดการทุจริต

จากการศึกษาวิจัยโครงการประเมินสถานการณ์ด้านการทุจริตในประเทศไทยของ เสาวนีย์ ไทยรุ่งโรจน์ และคณะ (๒๕๕๓) ได้ระบุเงื่อนไขหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดการทุจริตว่า เกิดจากปัจจัยดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ พฤติกรรมส่วนตัวของข้าราชการบางคนที่เป็นคนโลภมากเห็นแก่ได้ไม่รู้จักพอ ความเคยชินของข้าราชการที่คุ้นเคยกับการที่จะได้ “ค่าน้ำร้อนน้ำชา” หรือ “เงินใต้โต๊ะ” จากผู้มาติดต่อราชการ ขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

๒.๑.๒ ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

(๑) ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้ของข้าราชการน้อยหรือต่ำมาก ไม่เหมาะสมกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น การเติบโตของระบบทุนนิยมที่เน้นการบริโภค สร้างนิสัยการอยากได้ อยากมีเมื่อรายได้ไม่เพียงพอก็ต้องหาทางใช้อำนาจไปทุจริต

(๒) ด้านสังคม ได้แก่ ค่านิยมของสังคมที่ยกย่องคนมีเงิน คนร่ำรวย และไม่สนใจว่าเงินนั้นได้มาอย่างไร เกิดลัทธิเอาอย่าง อยากได้สิ่งที่คนร่ำรวยมี เมื่อเงินเดือนของตนไม่เพียงพอก็หาโดยวิธีมิชอบ

(๓) ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ค่านิยมการจ่ายเงินของนักธุรกิจให้กับข้าราชการที่ต้องการความสะดวกรวดเร็ว การบริการที่ดีกว่าหรือการลดต้นทุนที่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบ

(๔) ด้านการเมือง ได้แก่ การทุจริตของข้าราชการแยกไม่ออกจากนักการเมือง โดยมี การร่วมมือของคนสองกลุ่มนี้ เกิดขึ้นได้ในกรณีการหารายได้และโครงการของรัฐ

(๕) ด้านระบบราชการ ได้แก่ กรณีความบกพร่องในการบริหารงานเปิดโอกาสให้เกิดการทุจริต กรณีการใช้ดุลพินิจมากและการผูกขาดอำนาจจะทำให้อัตราการทุจริตในหน่วยงานสูง กรณีที่ขั้นตอนของระเบียบราชการมีมากเกินไป ทำให้ผู้ที่ไปติดต่อต้องเสียเวลามาก จึงเกิดการสมยอมกันระหว่างผู้ให้กับผู้รับ กรณีการตกอยู่ใต้สภาวะแวดล้อมและอิทธิพลของผู้ทุจริตมีทางเป็นไปได้ที่ผู้หนึ่งจะทำการทุจริตด้วยกรณีที่มี การรวมอำนาจระบบราชการมีลักษณะที่รวมศูนย์ ทำให้ไม่มีระบบตรวจสอบที่เป็นจริงและมีประสิทธิภาพ กรณีตำแหน่งหน้าที่ในลักษณะอำนาจต่อการกระทำผิด อาทิ อำนาจในการอนุญาตการอนุมัติ จัดซื้อจัดจ้าง ผู้ประกอบการเอกชนมักจะยอมเสียเงินติดสินบนเจ้าหน้าที่ เพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็ว และกรณีการที่ข้าราชการผู้ใหญ่ทุจริตให้เห็นเป็นตัวอย่างแล้วไม่ถูกลงโทษ ข้าราชการชั้นผู้น้อยจึงเลียนแบบ กลายเป็นความเคยชิน และมองไม่เห็นว่าการกระทำเหล่านั้นจะเป็นการทุจริต หรือมีความสับสนระหว่างสินน้ำใจกับการทุจริตโดยแยกไม่ออกจากกัน

(๖) กฎหมายและระเบียบ ได้แก่ กรณีกฎหมายหลายฉบับที่ใช้อยู่ยังมี "ช่องโหว่" ที่ทำให้เกิดการทุจริตที่ดำรงอยู่ได้ กรณีการทุจริตไม่ได้เป็นคดีอาชญากรรมที่จะมีหลักฐานพยานชัดเจน การให้คู่กรณี ทั้งสองฝ่ายสืบหาพยานหลักฐานนั้นเป็นไปได้ยากมาก คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมักไม่ค่อยมีฝ่ายใดยอมเปิดเผยออกมา และถ้าหากมีฝ่ายใดต้องการที่จะเปิดเผยความจริงในเรื่องนี้ กฎหมายหมิ่นประมาทก็สามารถยับยั้งเอาไว้ได้ อีกทั้งกฎหมายของทุกประเทศเอาผิดกับบุคคลผู้ให้สินบนเท่ากับผู้รับสินบน จึงไม่ค่อยมีผู้ให้สินบนรายใดกล้าดำเนินคดีกับผู้รับสินบน กรณีราชกรูที่รู้เห็นการทุจริตก็เป็นโจทก์ฟ้องร้องมิได้ เนื่องจากไม่ใช่ผู้เสียหายยิ่งกว่านั้นกระบวนการพิจารณาพิพากษายังยุ่งยากซับซ้อนจนกลายเป็นผลดีแก่ผู้ทุจริต และกรณีขั้นตอนทางกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติยุ่งยาก ซับซ้อน มีขั้นตอนมากทำให้เกิดช่องทางให้ข้าราชการหาประโยชน์ได้

(๗) การตรวจสอบ ได้แก่ กรณีภาคประชาชนขาดความเข้มแข็ง ทำให้กระบวนการต่อต้านการทุจริตจากฝ่ายประชาชนไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร และกรณีการขาดการควบคุมตรวจสอบของหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบหรือกำกับดูแลอย่างจริงจัง

(๘) สาเหตุอื่น ๆ ได้แก่ เรื่อง อิทธิพลของภรรยาหรือผู้หญิง เนื่องจากเป็นผู้ใกล้ชิดสามีอันเป็นตัวละครสำคัญที่สนับสนุนและส่งเสริมให้สามีของตนทำการทุจริตเพื่อความเป็นอยู่ของครอบครัว หรือ เรื่องการพนันที่ทำให้ข้าราชการที่เสียพนันมีแนวโน้มจะทุจริตมากขึ้น

๒.๒ ระดับการทุจริตในประเทศไทย

การแบ่งระดับการทุจริตนั้น สามารถแบ่งระดับการทุจริตได้เป็น ๒ ระดับ คือ การทุจริตระดับชาติและการทุจริตระดับท้องถิ่น ดังนี้

๒.๒.๑ การทุจริตระดับชาติ ส่วนใหญ่เป็นการทุจริตเชิงนโยบาย โดยรูปแบบนี้นักการเมืองจะใช้อำนาจในการบริหารราชการรวมถึงอำนาจนิติบัญญัติเป็นเครื่องมือในการออกกฎหมาย แก้ไขกฎหมาย รวมถึง การออกนโยบายต่าง ๆ โดยการอาศัยช่องว่างทางกฎหมายให้เอื้อประโยชน์ต่อตนเองและพวกพ้อง ทั้งนี้ เพื่อให้ การกระทำการทุจริตกลายเป็นสิ่งที่ชอบธรรม เนื่องจากมีกฎหมาย กฎ ระเบียบ และนโยบายรองรับการทุจริต นอกจากนี้การทุจริตเชิงนโยบายยังปรากฏในรูปแบบอื่น ๆ อาทิ การซื้อขายตำแหน่งในระดับสูงทางราชการ นำไปสู่การตรวจสอบที่หละหลวมในโครงการก่อสร้าง การจัดซื้อจัดจ้างในภาครัฐและการใช้วิธีพิเศษในการดำเนินการหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์ มาตรการป้องกันการทุจริตต่าง ๆ ในแต่ละกระบวนการขั้นตอน มีการแบ่งผลประโยชน์กันในกลุ่มพวกพ้อง นอกจากนี้ยังมียุทธวิธีของการว่าจ้างแบบเหมารวม (Turnkey) ซึ่งผู้รับเหมาสามารถดำเนินการออกแบบและก่อสร้างโครงการให้แล้วเสร็จได้ด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นการเอื้อต่อการทุจริต เนื่องจากผู้รับเหมาโครงการสามารถปรับเปลี่ยนแผนงานต่าง ๆ ได้ตลอดเวลาสามารถปรับเปลี่ยนค่าใช้จ่ายและขออนุมัติงบประมาณเพิ่มได้ง่าย อีกทั้งยังเปิดช่องให้บริษัทเอกชนเรียกร้อยค่าขาดเคยจากรัฐได้ ซึ่งมักเกิดจากการทำสัญญาที่หละหลวม มีช่องว่างให้หน่วยงานรัฐเสียเปรียบ

๒.๒.๒ การทุจริตในระดับท้องถิ่น เป็นการบริหารราชการในรูปแบบท้องถิ่นรูปแบบการกระจายอำนาจเพื่อให้บริการต่าง ๆ ของรัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้มากขึ้น แต่การดำเนินการในรูปแบบของท้องถิ่นก็มักก่อให้เกิดปัญหาการทุจริตเป็นจำนวนมาก ผู้บริหารท้องถิ่นจะเป็นนักการเมืองที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น หรือนักธุรกิจที่ปรับบทบาทตนเองมาเป็นนักการเมือง และเมื่อเป็นนักการเมืองเป็นผู้บริหารท้องถิ่นแล้วก็เป็นโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์สำหรับตนเองและพวกพ้องได้

ระดับการทุจริตในประเทศไทยที่แบ่งออกเป็นระดับชาติและระดับท้องถิ่นส่วนใหญ่มักจะมีรูปแบบการทุจริตที่คล้ายกัน อาทิ การจัดซื้อจัดจ้าง การประมูล การซื้อขายตำแหน่ง โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นที่มีข่าวจำนวนมากเกี่ยวกับผู้บริหารท้องถิ่นเรียกรับผลประโยชน์ในการปรับเปลี่ยนตำแหน่ง หรือเลื่อน

ตำแหน่ง เป็นต้น โดยการทุจริตที่เกิดขึ้นอาจจะไม่ใช่การทุจริตที่เป็นตัวเงินให้เห็นได้ชัดเจนเท่าใด แต่จะแฝงตัวอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ หากไม่พิจารณาให้ดีแล้วอาจมองไม่เห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการทุจริต แต่แท้จริงแล้วการกระทำนั้นคือการทุจริตอย่างหนึ่งและร้ายแรงมากพอที่จะส่งผลกระทบและก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมประเทศชาติได้เช่นกัน อาทิ การประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้บังคับบัญชาให้คะแนนประเมินพิเศษแก่ลูกน้องที่ตนเองชอบทำให้ได้รับเงินเดือนในอัตราที่สูงกว่าความเป็นจริงเกินที่บุคคลนั้นควรจะได้รับ เป็นต้น การกระทำดังกล่าวถือเป็นความผิดทางวินัย ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือนให้ยึดถือปฏิบัติอยู่แล้ว ซึ่งหากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นเท่ากับว่าเป็นการกระทำที่ทุจริตและประพฤติดิตประมวลจริยธรรมอีกด้วย

๒.๓ ดัชนีการรับรู้การทุจริต

ดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index : CPI) คือ ดัชนีที่องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International : TI) พัฒนาขึ้นเพื่อใช้สะท้อนภาพลักษณ์การทุจริตในภาครัฐของประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยได้มีการเผยแพร่รายงานผลการชี้วัดเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นมา ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่น่าดัชนีการรับรู้การทุจริตดังกล่าวมาใช้อ้างอิงอย่างมีนัยสำคัญผ่านการกำหนดเป็นเป้าหมายของการบรรลุผลตามยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) และแผนการพัฒนาต่าง ๆ

ในการประเมินดัชนีการรับรู้การทุจริตที่ผ่านมา จะถูกประเมินจากแหล่งข้อมูล ๙ แหล่งข้อมูลครอบคลุมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การจัดการของรัฐบาล ความสามารถในการแข่งขันระดับประเทศ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้การทุจริต ประสิทธิภาพของภาครัฐและภาคเอกชนในการดำเนินงานและการวัดด้านความเป็นประชาธิปไตยของประเทศ

ดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย ได้ถูกกำหนดเป็นหนึ่งในเป้าหมายภาพรวมของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยมีค่าเป้าหมายในช่วงปี ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ อยู่ในอันดับ ไม่เกิน ๔๓ หรือไม่น้อยกว่า ๕๗ คะแนน และภายในปี ๒๕๘๐ อยู่ในอันดับ ไม่เกิน ๖๐ หรือ ไม่น้อยกว่า ๗๓ คะแนน ซึ่งองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (TI) ได้เผยแพร่ผลการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี พ.ศ. ๒๕๖๗ (Corruption Perceptions Index : CPI ๒๐๒๔) เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘ ผลการประเมินปรากฏว่า อันดับ ๑ ได้คะแนนสูงสุด ๙๐ คะแนน คือ เดนมาร์ก อันดับ ๒ ได้ ๘๘ คะแนน คือ ประเทศฟินแลนด์ อันดับ ๓ ได้ ๘๔ คะแนน คือ ประเทศสิงคโปร์ อันดับ ๔ ได้ ๘๓ คะแนน คือ ประเทศนิวซีแลนด์ และอันดับ ๕ ได้ ๘๑ คะแนน คือ ประเทศลักเซมเบิร์ก นอร์เวย์ สวิตเซอร์แลนด์ ในขณะที่ประเทศไทยได้ ๓๔ คะแนน จัดอยู่ในอันดับที่ ๑๐๗ จาก ๑๘๐ ประเทศทั่วโลก และอยู่ในอันดับที่ ๕ ของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งผลคะแนน CPI ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนด (โดยสามารถค้นคว้าเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ Transparency International <https://www.transparency.org/en/cpi/2024>)

แหล่งข้อมูลที่องค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International : TI) ใช้ในการจัดอันดับคะแนน CPI ของประเทศไทย มีจำนวน ๙ แหล่งข้อมูลจาก ๑๓ แหล่งข้อมูล ได้แก่

๑) Bertelsmann Stiftung Transformation Index (BF(TI)) ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นการใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อประโยชน์มิชอบและประสิทธิภาพของรัฐบาลในการควบคุมปัญหาการทุจริต

๒) Economist Intelligence Unit Country Risk Service (EIU) ประเมินโดยนักวิเคราะห์ความเสี่ยงจากทั่วโลก ในประเด็นการตรวจสอบการใช้งบประมาณ การใช้อำนาจแต่งตั้งเจ้าหน้าที่รัฐและความเป็นอิสระขององค์กรตรวจสอบ

๓) Global Insight Country Risk Ratings (GI) ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ และนักวิเคราะห์ความเสี่ยง ในประเด็นความเสี่ยงด้านทางธุรกิจ การติดสินบนเจ้าหน้าที่ และการออกนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อธุรกิจบาง ธุรกิจ

๔) IMD World Competitiveness Center World Competitiveness Yearbook Executive Opinion Survey (IMD) ประเมินโดยนักธุรกิจทั่วโลก ในประเด็นการให้สินบนและการทุจริตคอร์รัปชันของ ประเทศต่าง ๆ ยังคงมีอยู่หรือไม่

๕) Political and Economic Risk Consultancy Asian Intelligence (PERC) ประเมินโดยนัก ธุรกิจต่างประเทศ โดยการให้คะแนนปัญหา การคอร์รัปชัน ในประเทศที่กำลังทำงานอยู่ในระดับใด

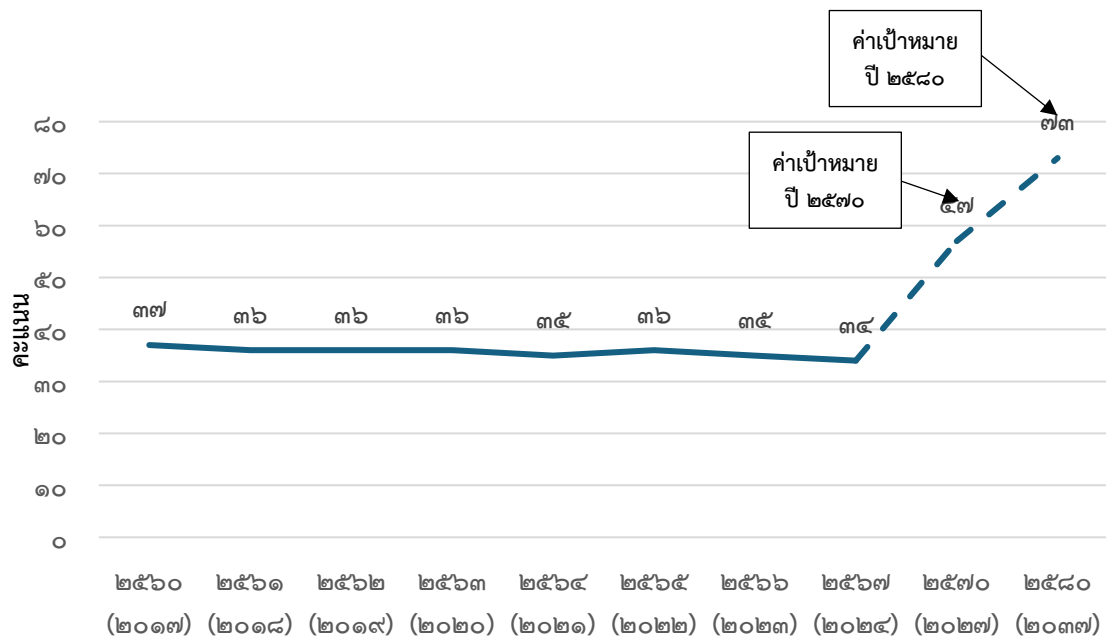
๖) The PRS Group International Country Risk Guide (PRS) ประเมินโดยนักวิเคราะห์ของ PRS ในประเด็นการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อทุจริต และระบบอุปถัมภ์ระหว่าง ภาคการเมืองและภาคธุรกิจ

๗) World Economic Forum Executive Opinion Survey (WEF) ประเมินโดยนักธุรกิจใน ประเทศในประเด็นการจ่ายสินบนในการดำเนินธุรกิจ มีมากน้อยเพียงใด

๘) World Justice Project Rule of Law Index Expert Survey (WJP) ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ ในประเด็นการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และ

๙) Varieties of Democracy (V-Dem) ประเมินโดยนักวิชาการ นักธุรกิจ นักวิเคราะห์ทั่วโลกใน ประเด็นการทุจริตของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ เกี่ยวกับสินบนและการขัดกันแห่ง ผลประโยชน์

ภาพที่ ๑ กราฟเส้นแสดงคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ของประเทศไทยตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๗ และค่าเป้าหมายปี ๒๕๘๐

ตารางที่ ๑ แสดงการเปรียบเทียบค่าคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต/อันดับของประเทศอาเซียน ปี พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๖๗

ลำดับของ ประเทศ อาเซียน	ประเทศ	ผลคะแนน/อันดับโลก ปี ๒๕๖๖	ลำดับของ ประเทศ อาเซียน	ประเทศ	ผลคะแนน/อันดับโลก ปี ๒๕๖๗
๑	สิงคโปร์	๘๓/๕	๑	สิงคโปร์	๘๔/๓
๒	มาเลเซีย	๕๐/๕๗	๒	มาเลเซีย	๕๐/๕๗
๓	เวียดนาม	๔๑/๘๓	๓	เวียดนาม	๔๐/๘๘
๔	ไทย	๓๕/๑๐๘	๔	อินโดนีเซีย	๓๗/๙๙
๕	อินโดนีเซีย	๓๔/๑๑๕	๕	ไทย	๓๔/๑๐๗
๖	ฟิลิปปินส์	๓๔/๑๑๕	๖	ลาว	๓๓/๑๑๔
๗	ลาว	๒๘/๑๓๖	๗	ฟิลิปปินส์	๓๓/๑๑๔
๘	กัมพูชา	๒๘/๑๓๖	๘	กัมพูชา	๒๑/๑๕๘
๙	เมียนมา	๒๐/๑๖๒	๙	เมียนมา	๑๖/๑๖๘

จากตารางผลคะแนนของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในอาเซียน ประเทศไทยมีผลคะแนน อยู่ในอันดับที่ ๕ ของจำนวนประเทศในอาเซียนที่เข้าร่วมการประเมิน รองจากสิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม และอินโดนีเซีย และลดลงจากปีที่ผ่านมา ๑ อันดับ

หมายเหตุ : การตรวจสอบหรือเข้าถึงผลการสำรวจดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI) ประจำปี ขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International : TI) สามารถเข้าถึงได้จากเว็บไซต์ทางการขององค์กรที่ <https://www.transparency.org/>

๒.๔ ผลกระทบของการทุจริตต่อการพัฒนาประเทศ

การทุจริตเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานในสังคมไทย ดังนั้น แนวทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริตจะต้องมีการปลูกฝังให้พลเมืองของประเทศมีการรับรู้ โดยสร้างความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงปัญหา และปลูกฝังจิตสำนึกในวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ตั้งแต่ระดับเยาวชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกที่ดีของความเป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเมื่อทุกภาคส่วนได้ตระหนักรู้ร่วมกัน การทุจริตในสังคมไทยก็จะค่อย ๆ หดไป หรือลดน้อยลง ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมและนำธรรมาภิบาล โดยนำเข้ามาปรับใช้จริงในทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งนี้ แนวทางการป้องกันการทุจริตที่เป็นรูปธรรม ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง ผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐที่ต้องเน้น ทั้งปลูกฝังวัฒนธรรมค่านิยมที่ไม่ทนต่อการทุจริต ด้วยเช่นนี้ จึงจะส่งผลให้ปัญหาการทุจริตลดลงและหมดจากสังคมไทยไปในที่สุด

อนึ่ง ผลกระทบของการทุจริตต่อการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดอันตรายและความเสียหายต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ., ๒๕๖๘)

๒.๔.๑ ผลกระทบต่อประชาชน

- (๑) เกิดความไม่เท่าเทียมและเกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะที่ประชาชนพึงจะได้รับหรือการเอื้อประโยชน์แก่นายทุน
- (๒) ประชาชนได้รับผลประโยชน์ร่วมไม่เต็มที่หรือเสียประโยชน์
- (๓) เกิดค่านิยมในสังคมที่ผิด ขาดคุณธรรมจริยธรรมและนำไปสู่การทุจริต และประพฤตินิยมชอบต่อสังคม

๒.๔.๒ ผลกระทบต่อสังคม

- (๑) งบประมาณที่ประชาชนควรจะได้รับไม่ได้ถูกใช้ตามวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแท้จริง
- (๒) ขาดคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐ
- (๓) เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ประชาชนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างเท่าเทียม
- (๔) เกิดความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ส่งผลให้เกิดการแย่งชิงอำนาจในสังคม
- (๕) สังคมเกิดความไม่ยุติธรรม

๒.๔.๓ ผลกระทบต่อประเทศชาติ

- (๑) ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศขาดความน่าเชื่อถือทางเศรษฐกิจและขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่องทำให้ประเทศพัฒนาได้อย่างล่าช้าและด้อยการพัฒนา
- (๒) การเมืองขาดเสถียรภาพ
- (๓) ประชาชนได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา และด้านสาธารณสุข
- (๔) สูญเสียภาพลักษณ์ของประเทศในประชาคมโลกและนักลงทุน
- (๕) ประเทศชาติสูญเสียงบประมาณแผ่นดินที่ใช้ในการพัฒนาและบริหารประเทศ
- (๖) ลดโอกาสการแข่งขันทางเศรษฐกิจในต่างประเทศและขาดการจูงใจในการลงทุน

สรุปการทุจริตส่งผลกระทบอย่างรุนแรงและกว้างขวางต่อประเทศไทยในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน อีกทั้งเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิด ความขัดแย้งของคนในชาติ ด้วยการเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของประเทศ ทำให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะหรือสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เต็มที่อย่างที่ควรจะเป็น เงินภาษีของประชาชนตกไปอยู่ในกระเปาะของผู้ทุจริต นอกจากนี้แล้ว หากพิจารณาในแง่การลงทุนจากต่างประเทศภายในประเทศ ยังพบว่า นักลงทุนต่างประเทศ จะมองว่าการทุจริตถือว่าเป็นต้นทุนอย่างหนึ่ง ซึ่งต้นทุนนี้นักลงทุนจากต่างประเทศจะใช้ประกอบ การพิจารณาการลงทุนประกอบกับปัจจัยด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ หากต้นทุนที่ต้องเสียจากการทุจริตมีต้นทุนที่สูง นักลงทุน จากต่างประเทศอาจพิจารณาตัดสินใจการลงทุนไปยังประเทศอื่น ส่งผลให้การจ้างงานการสร้างรายได้ ให้แก่ประชาชนลดลง ก็จะมีส่งต่อการจัดเก็บภาษีอากรซึ่งเป็นรายได้ของรัฐ และส่งต่อการจัดสรรงบประมาณและการพัฒนาประเทศ

นอกจากนั้น อนันตญา แม้นโชติ และคณะ (๒๕๖๖) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการทุจริตและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ พบว่า การทุจริตในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจเป็นผลจากปัจจัยหลากหลายที่ครอบคลุมทั้งปัจจัยภายในของผู้กระทำความผิดและปัจจัยภายนอกเชิงระบบ โดยพิจารณาในภาพรวม พบว่า ปัจจัยภายในเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการทุจริตมากที่สุด โดยเฉพาะลักษณะส่วนบุคคลของผู้ปฏิบัติงานซึ่งขาดความซื่อสัตย์สุจริต ขาดคุณธรรมจริยธรรม และไม่มีจิตสำนึกในการแยกแยะระหว่าง

ประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม ตลอดจนมีแรงจูงใจจากความโลภและการใช้อำนาจในทางมิชอบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวหรือเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ผู้อื่น ขณะเดียวกัน ปัจจัยภายนอกก็มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการทุจริต อาทิ การได้รับค่าตอบแทนที่ไม่สอดคล้องกับภาระงานและค่าครองชีพ ภาระหนี้สินส่วนบุคคล ค่านิยมเชิงอุปถัมภ์ การยอมรับการให้และรับผลประโยชน์เพื่อแลกกับความสะดวกในการเข้าถึงบริการหรือโครงการของรัฐ ตลอดจนประเด็นของการแทรกแซงจากนักการเมืองในกระบวนการสรรหาผู้บริหาร การบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ ระบบการควบคุมภายในที่ไม่เข้มแข็ง วัฒนธรรมองค์กรที่ไม่เอื้อต่อความโปร่งใส ระเบียบและข้อบังคับที่มีรายละเอียดมากเกินไปหรือไม่ชัดเจน รวมถึงการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกที่ดำเนินการล่าช้า ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้เกิดการทุจริตอย่างเป็นระบบ และส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานขาดความเกรงกลัวต่อบทลงโทษ

สำหรับปัจจัยเฉพาะที่ก่อให้เกิดการทุจริตในแต่ละรูปแบบภายในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจสามารถจำแนกได้อย่างชัดเจนตามลักษณะของการกระทำ พบว่า ๑) การทุจริตในด้านการบริหารงานบุคคล เกิดจากการที่หน่วยงานรัฐวิสาหกิจมีระเบียบการบริหารบุคคลเฉพาะของตนเองซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้บริหารสามารถใช้ดุลยพินิจในการคัดเลือกหรือแต่งตั้งบุคลากรได้ ส่งผลให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อบุคคลใกล้ชิด โดยเฉพาะในบริบทที่ระบบอุปถัมภ์มีอิทธิพล อาทิ การแต่งตั้งคณะกรรมการที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มการเมือง ๒) การทุจริตในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างมีช่องว่างเนื่องจากพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. ๒๕๖๐ อนุญาตให้รัฐวิสาหกิจสามารถออกระเบียบหรือข้อบังคับของตนเองได้ โดยได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบาย ซึ่งแม้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อความยืดหยุ่น แต่กลับเปิดช่องให้เกิดการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ โดยเฉพาะ ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกิจการพาณิชย์โดยตรง ซึ่งไม่อยู่ภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายดังกล่าว ๓) การทุจริตที่เกี่ยวข้องกับการจัดงบประมาณ/โครงการ หรือการเบิกจ่ายเงินในโครงการเป็นเท็จ มักพบในโครงการขนาดใหญ่ที่ได้รับนโยบายสนับสนุนจากคณะรัฐมนตรีหรือคณะกรรมการของรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเอื้อต่อการทุจริตเชิงนโยบาย และเปิดโอกาสให้เกิดการร่วมมือระหว่างภาคการเมืองและผู้ปฏิบัติงานเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ ๔) การทุจริตในรูปแบบของการปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ สะท้อนถึงการไม่ปฏิบัติงานตามกฎหมายหรือระเบียบภายใน เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ๕) การทุจริตยักยอกหรือเบียดบังทรัพย์สินของทางราชการ เกิดจากบุคลากรที่มีหน้าที่ใกล้ชิดกับเงินหรือทรัพย์สินของหน่วยงาน อาศัยช่องโหว่ของระเบียบ ขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ไม่เข้มงวด และการขาดการกำกับตรวจสอบอย่างรัดกุม รวมถึงความเชื่อใจที่เกินควรจากผู้บังคับบัญชา ทำให้เกิดโอกาสในการทุจริตโดยปราศจากการตรวจสอบอย่างจริงจัง และ ๖) การทุจริตในลักษณะเรียกรับสินบน พบในหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้บริการประชาชนหรือมีอำนาจในการอนุมัติหรืออนุญาต ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เพื่ออำนวยความสะดวกหรือเร่งรัดกระบวนการให้กับผู้ร้องขอ เป็นลักษณะของการตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันที่ยากต่อการตรวจสอบโดยตรง

จากรายงานสถานการณ์การทุจริตประเทศไทย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช., ๒๕๖๘) พบว่า หน่วยงานที่ถูกกล่าวหามากที่สุด ได้แก่ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๑,๕๕๐ เรื่อง รองลงมาเป็นกระทรวงมหาดไทย จำนวน ๓๗๕ เรื่อง กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน ๑๘๘ เรื่อง และเป็นส่วนราชการอื่น ๆ จำนวน ๑,๒๖๕ เรื่อง เมื่อพิจารณาคำกล่าวหาในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ จำแนกตามพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลาง และสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดในเขตพื้นที่ ภาค ๑-๙ และประเภทคำกล่าวหา พบว่า คำกล่าวหาใน ๒ อันดับแรก เป็นประเภทการจัดซื้อจัดจ้าง และประเภทปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ อาทิ ละเลย เพิกเฉยต่อการปฏิบัติตามหน้าที่ กระทำการเกินอำนาจหน้าที่โดยทุจริต

และอนุมัติ/ไม่อนุมัติใบอนุญาตโดยมิชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาวงเงินงบประมาณของโครงการหรือจำนวนเงินที่มีการทุจริตตามคำกล่าวหา มีมูลค่ารวม ๑๑,๘๓๔ ล้านบาท หากจำแนกตามประเภทคำกล่าวหาพบว่า คำกล่าวหาประเภทการจัดซื้อจัดจ้างมีมูลค่ามากที่สุด จำนวน ๘,๖๐๒ ล้านบาท รองลงมาเป็นประเภทปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ อาทิ ละเลย เพิกเฉยต่อการปฏิบัติตามหน้าที่ กระทำการเกินอำนาจหน้าที่โดยทุจริต และอนุมัติ/ไม่อนุมัติใบอนุญาตโดยมิชอบ เป็นต้น จำนวน ๒,๑๘๙ ล้านบาท และประเภทยกยอก/เบียดบังเงินหรือทรัพย์สินของราชการ จำนวน ๓๕๘ ล้านบาท ตามลำดับ

๓. ทิศทางการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ประเทศไทยได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาการทุจริตมาอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือทั้งหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานเอกชน และภาคประชาชนในการร่วมมือป้องกันและปราบปรามการทุจริต รวมถึงได้มีการออกกฎหมายลงโทษผู้ที่กระทำความผิด มีการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริต และประพจน์มิชอบเพื่อทำหน้าที่ในการดำเนินคดีกับบุคคลที่ทำการทุจริต มีการใช้กฎหมาย ระเบียบ และแผนที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทุจริตและประพจน์มิชอบ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๑ นโยบายการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๓.๑.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อปรับเปลี่ยนภาครัฐที่ยึดหลัก “ภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม” โดยภาครัฐต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับบทบาทภารกิจ แยกแยะบทบาทหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการกำกับหรือในการให้บริการในระบบเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันมีสมรรถนะสูง ยึดหลักธรรมาภิบาล ปรับวัฒนธรรมการทำงานให้มุ่งผลสัมฤทธิ์และผลประโยชน์ส่วนรวม มีความทันสมัย และพร้อมที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีข้อมูลขนาดใหญ่ ระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้อย่างคุ้มค่าและปฏิบัติงานเทียบได้กับมาตรฐานสากล รวมทั้งมีลักษณะเปิดกว้าง เชื่อมโยงถึงกันและเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส โดยทุกภาคส่วนในสังคมต้องร่วมกันปลูกฝังค่านิยมความซื่อสัตย์สุจริต ความมั่งคั่งและสร้างจิตสำนึกในการปฏิเสธไม่ยอมรับการทุจริตประพจน์มิชอบอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ กฎหมายต้องมีความชัดเจน มีเพียงเท่าที่จำเป็น มีความทันสมัย มีความเป็นสากล มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและเอื้อต่อการพัฒนา โดยกระบวนการยุติธรรมมีการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติและการอำนวยความสะดวกตามหลักนิติธรรม

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.๒๕๖๑ – ๒๕๘๐ ด้านการปรับสมดุลและพัฒนา ระบบการบริหารจัดการภาครัฐ คือ ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพจน์มิชอบ ทุกภาคส่วนร่วมต่อต้านการทุจริต ภาครัฐมีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกระดับ โดยเฉพาะการสร้างวัฒนธรรมแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมของบุคลากรภาครัฐให้เกิดขึ้น รวมทั้งสร้างจิตสำนึกและค่านิยมให้ทุกภาคส่วนตื่นตัวและละอายต่อการทุจริตประพจน์มิชอบทุกรูปแบบ พร้อมทั้ง ส่งเสริม สนับสนุน ให้ภาคีองค์กรภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชน ประชาชน และภาคีต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการสอดส่อง เฝ้าระวัง ให้ข้อมูลแจ้งเบาะแสการทุจริต และตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ และภาคส่วนอื่น ๆ โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

๓.๑.๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพจน์มิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) แผนแม่บทนี้เป็น ๑ ใน ๒๓ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม ให้มีความสอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ในการพัฒนาประเทศที่เป็นปัจจุบัน

โดยเป็นแผนระดับที่ ๒ ที่มีผลผูกพัน ให้ทุกหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องแปลงไปสู่การปฏิบัติร่วมกันอย่างบูรณาการ รวมทั้งการจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทฯ เพื่อบรรลุผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

การขับเคลื่อนการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในภาพรวมในการช่วยส่งเสริมให้ภาครัฐมีความโปร่งใส ปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานของภาครัฐ โดยเฉพาะกระบวนการและกลไกที่เกี่ยวข้องในการปราบปรามการทุจริต ก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือแก่ภาคประชาชน รวมทั้งเกิดภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น (๒๑) การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๘๐) (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ได้กำหนดเป้าหมาย “ประเทศไทยปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบ” โดยมีตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายภาพรวม ๒ ตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย (อันดับ/คะแนน) (๒) คะแนนเฉลี่ยการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานในประเทศไทย (คะแนนต่อปี) ประกอบด้วย ๒ แผนย่อย คือ

(๑) แผนย่อยการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ ที่มุ่งเน้นการปรับพฤติกรรม “คน” โดยการปลูกฝังวิถีคิดในกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนเพื่อปฏิรูปคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสำนึกในความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อสร้างพลังร่วม ในการแก้ไขปัญหการทุจริตและประพฤติมิชอบต่อไปในอนาคตและการปรับ “ระบบ” โดยการสร้างนวัตกรรม การต่อต้านการทุจริต เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน เท้าพันต่อพลวัตการทุจริต ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการตรวจสอบ แจ้งข้อมูลและชี้เบาะแส การทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งจะนำไปสู่การลดจำนวนคดีทุจริตและประพฤติมิชอบในหน่วยงานภาครัฐ

(๒) แผนย่อยการปราบปรามการทุจริต มุ่งเน้นการเสริมสร้างประสิทธิภาพของกระบวนการและกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทั้งในด้านของการดำเนินคดีทุจริตมีความรวดเร็ว เสียขาด เป็นธรรม และการพัฒนาปรับปรุงมาตรการทางกฎหมาย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุน การปราบปรามการทุจริตให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ

๓.๑.๓ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)
กำหนดหมุดหมายที่ ๑๓ ไทยมีภาครัฐที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และตอบโจทย์ประชาชน เป้าหมายระดับหมุดหมายที่ ๑ การบริการภาครัฐ มีคุณภาพ เข้าถึงได้ โดยมีประเด็นกลยุทธ์การพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบไว้ในกลยุทธ์ที่ ๒ คือ การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการและโครงสร้างของภาครัฐให้ยืดหยุ่น เชื่อมโยง เปิดกว้าง และมีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ มุ่งเน้นการสร้าง ความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในการทำงานของภาครัฐ โดยเปิดเผยข้อมูลผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น และตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐผ่านช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างกันที่หลากหลาย มีการบูรณาการการบริหารจัดการและนำไปประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาร่วมกันเพื่อลดการทุจริต

๓.๑.๔ นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)
ไม่ได้มีการกำหนดประเด็นหรือกลยุทธ์ในการแก้ไขปัญหาการทุจริตไว้โดยตรง แต่ในบทวิเคราะห์ด้านการคาดการณ์อนาคตเชิงยุทธศาสตร์ของนโยบายและแผนระดับชาติฯ เพื่อประเมินความเสี่ยงภัยคุกคามที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ ได้มีการกล่าวถึงปัญหาการทุจริตว่าเป็นหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงของบริบทความมั่นคงภายในประเทศ แม้ว่าในห้วงที่ผ่านมามีความพยายามแก้ไข

ปัญหาอย่างจริงจัง ผ่านการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล แต่ว่าผลการจัดอันดับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต ของประเทศ ได้สะท้อนให้เห็นว่าสถานการณ์การทุจริตของประเทศยังอยู่ในระดับที่มีความน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทุจริต ในภาครัฐที่มีการกระจายตัวไปยังทุกระดับของสังคมทำให้สาธารณชนเห็นการทุจริตเป็นเรื่องปกติ อีกทั้งการทุจริตต่อหน้าที่ หรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐได้เกี่ยวพันกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์อื่น ๆ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง อาทิ ยาเสพติด ผู้หลบหนีเข้าเมืองกลุ่มผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ที่ประกอบธุรกิจผิดกฎหมาย และการฟอกเงิน ส่งผลให้ปัญหาทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น

๓.๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๓.๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

มาตรา ๖๓ รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนถึงอันตรายที่เกิดจากการทุจริตและประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และจัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและขจัด การทุจริตและประพฤติมิชอบดังกล่าวอย่างเข้มงวด รวมทั้งกลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแส โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๖๕ รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลัก ธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย

ยุทธศาสตร์ชาติ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

มาตรา ๗๘ รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมถึงตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน

๓.๒.๒ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นกฎหมายหลักที่กำหนดพฤติกรรมต้องห้ามเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งปรากฏชัดในมาตรา ๑๒๖ – ๑๒๙ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

มาตรา ๑๒๖ นอกจากเจ้าพนักงานของรัฐที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้วห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าพนักงานของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนดดำเนินกิจการดังต่อไปนี้

(๑) เป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี

(๒) เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่เข้าเป็นคู่สัญญากับหน่วยงานของรัฐที่ เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด ไม่เกินจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๓) รับสัมปทานหรือคงถือไว้ซึ่งสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดไม่เกินจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(๔) เข้าไปมีส่วนได้เสียในฐานะเป็นกรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทน พนักงานหรือลูกจ้างในธุรกิจของเอกชนซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับ ดูแล ควบคุม หรือตรวจสอบของหน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นสังกัดอยู่หรือปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งโดยสภาพของผลประโยชน์ของธุรกิจของเอกชนนั้น อาจขัดหรือแย้งต่อประโยชน์ส่วนรวม หรือประโยชน์ทางราชการ หรือกระทบต่อความมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้น

ให้ความความในวรรคหนึ่ง มาใช้บังคับกับคู่สมรสของเจ้าพนักงานของรัฐตามวรรคหนึ่งด้วย โดยให้ถือว่า การดำเนินการของคู่สมรสเป็นการดำเนินการของเจ้าพนักงานของรัฐ เว้นแต่เป็นกรณีที่คู่สมรสนั้นดำเนินการอยู่ก่อนที่เจ้าพนักงานของรัฐจะเข้าดำรงตำแหน่ง

คู่สมรสตามวรรคสองให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เจ้าพนักงานของรัฐที่มีลักษณะตาม (๒) หรือ (๓) ต้องดำเนินการไม่ให้มีลักษณะดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เข้าดำรงตำแหน่ง

มาตรา ๑๒๗ ห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง และ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ดำเนินการใดตามมาตรา ๑๒๖ (๔) ภายในสองปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๒๘ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณ เป็นเงินได้จากผู้ใด นอกเหนือจากทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เว้นแต่การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยา ตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากบุพการี ผู้สืบสันดานหรือญาติที่ให้ตามประเพณี หรือตามธรรมจรรยาตามฐานานุรูป

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของผู้ซึ่งพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมาแล้วยังไม่ถึงสองปีด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๑๒๙ การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติในหมวดนี้ให้ถือว่าเป็นการกระทำความผิด ต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

๓.๓ การป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบโดยบทบาทของภาคประชาชน

จัดเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้พื้นฐานความเข้าใจว่าคนไทยทุกคนในฐานะพลเมือง ต้องมีส่วนรับผิดชอบดูแลอนาคตและความอยู่รอดของ

ชาติไทยของเรา ในการที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบความโปร่งใสของภาครัฐในฐานะ ป.ป.ช. ภาคประชาชนนั้นจึงต้องมีหลักการทำงาน ดังนี้ (มงคลชัย สมศรี และคณะ, ๒๕๖๔; ปิยะธิดา อภัยภักดิ์, ๒๕๖๑)

๓.๓.๑ มีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะอาสาเข้ามาทำงานเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง นั่นคือต้องมีความเป็นผู้มีจิตอาสา มีความเสียสละ อดทน กล้าหาญ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความโปร่งใสไม่ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ให้แก่พรรคพวก นั้นหมายความว่าเราต้องมีภูมิคุ้มกันให้กับตัวเองโดยการดำเนินชีวิตแบบปรัชญาของหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙

๓.๓.๒ ติดอาวุธทางปัญญาให้กับตัวเอง นั่นคือต้องมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของ ป.ป.ช.ภาคประชาชน และต้องแสวงหาความรู้ให้เท่าทันเทคนิคกลโกง การทุจริตคอร์รัปชันด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักในการทำงานให้ถูกต้องและเป็นที่น่าเชื่อถือของสังคม

๓.๓.๓ ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเครือข่ายภาคประชาชนด้วยตนเอง การติดอาวุธทางปัญญาให้กับประชาชนโดยการให้ความรู้หรือการเสนอแนะช่องทาง ในการตรวจสอบความโปร่งใสของการทำงานของภาครัฐ การสร้างทัศนคติที่ถูกต้องและการชี้ให้เห็นอันตรายของการทุจริตคอร์รัปชัน

๓.๓.๔ การเฝ้าระวังพื้นที่ที่เห็นว่าสุ่มเสี่ยงต่อการแสวงหาผลประโยชน์ การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครแจ้งข้อมูลข่าวสารที่ไม่ชอบมาพากลต่าง ๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติได้ทันการ

๓.๓.๕ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อรณรงค์ต่อต้านการทุจริตอย่างต่อเนื่องในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล และในทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานศึกษาทุกระดับ เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงภัยร้ายของการทุจริตคอร์รัปชัน

๓.๓.๖ ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในการป้องกันการทุจริตการเลือกตั้งทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือในระดับท้องถิ่นเพื่อการคัดกรองคนดี มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมเข้ามาบริหารประเทศ ป้องกันคนไม่ดีไม่ให้เข้ามาแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ที่ให้ส่งเสริมคนดีให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองและควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้

๓.๓.๗ ส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้าไปมีบทบาทในการป้องกันการทุจริตการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นเป็นการปกครองที่ใกล้ชิดตัวของประชาชนมากที่สุดโดยการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมกำหนดนโยบายการบริหารสาธารณะให้เป็นไปตาม ความต้องการของประชาชน ให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบความโปร่งใสของการจัดซื้อจัดจ้าง ให้ประชาชนประเมินการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตน เป็นต้น

๓.๓.๘ จัดให้มีการแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็น รวมถึงรับฟังข้อเสนอแนะของสาธารณชนเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงการทำงานของสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคประชาชน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓.๓.๙ จัดให้มีกิจกรรมเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณ ยกย่องให้กำลังใจและช่วยกันรณรงค์ปกป้องคนที่ทำความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรมเพื่อให้เป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

๓.๓.๑๐ หามาตรการรองรับการทำงาน และคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่ ป.ป.ช. ภาคประชาชน และเครือข่าย

๓.๓.๑๑ มีการประชาสัมพันธ์ผลงานของสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคประชาชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนได้ทราบและรณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมกันเป็นเครือข่ายป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ประเพณีมีขอบกับสำนักงาน ป.ป.ช. ภาคประชาชนกันอย่างกว้างขวางซึ่งจะยังประโยชน์ในการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนด้วยกันเองได้ร่วมกันรักษาผลประโยชน์ของชาติ

๔. ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต

การสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต เป็นการปรับเปลี่ยนสภาพสังคมให้เกิดภาวะ “ที่ไม่ทนต่อการทุจริต” โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการกล่อมเกลางานสังคมในทุกช่วงวัย เพื่อสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต และปลูกฝังความพอเพียง มีวินัย ซื่อสัตย์สุจริต ความเป็นพลเมืองดี มีจิตสาธารณะ ผ่านทางสถาบันหรือกลุ่มตัวแทนที่ทำหน้าที่ในการกล่อมเกลางานสังคม เพื่อให้เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ เกิดพฤติกรรมที่ละเอียดต่อการกระทำผิด การไม่ยอมรับและต่อต้านการทุจริตทุกรูปแบบ

๔.๑ นิยามความหมายของคำว่า “ความละเอียด”

นิยามคำว่า “ความละเอียด” ได้มีการให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “ละเอียด” หมายถึง การรู้สึกอายนี่จะทำในสิ่งที่ ไม่ถูกต้องควร อาทิ ละอายที่จะทำผิด ละอายใจ

“ความละเอียด” เป็นความละเอียดและความเกรงกลัวต่อสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เพราะเห็นถึงโทษหรือผลกระทบที่จะได้รับการกระทำนั้น จึงไม่กล้าที่จะกระทำ ทำให้ตนเองไม่หลงทำในสิ่งที่ผิด นั่นคือมีความละเอียดละอายต่อการทำผิด

๔.๒ ลักษณะของความละเอียดต่อการทุจริต

ลักษณะของความละเอียดสามารถแบ่งได้ ๒ ระดับ คือ

๔.๒.๑ ความละเอียดระดับต้น หมายถึง ความละเอียดไม่กล้าที่จะทำในสิ่งที่ผิด เนื่องจากกลัวว่าเมื่อตนเองได้ทำลงไปแล้วจะมีคนรับรู้ หากถูกจับได้จะได้รับการลงโทษหรือได้รับความเดือดร้อนจากสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป จึงไม่กล้าที่จะกระทำผิด

๔.๒.๒ ความละเอียดระดับที่สูง คือ แม้ว่าจะไม่มีใครรับรู้หรือเห็นในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไปก็ไม่กล้าที่จะทำผิด เพราะนอกจากตนเองจะได้รับผลกระทบแล้ว ครอบครัวสังคมก็จะได้รับผลกระทบตามไปด้วย ทั้งชื่อเสียงของตนเองและครอบครัวก็จะเสื่อมเสีย บางครั้งการทุจริตบางเรื่องเป็นสิ่งที่เล็กน้อย ๆ อาทิ การลอกข้อสอบ อาจจะไม่มีใครใส่ใจหรือสังเกตเห็น แต่หากเป็นความละเอียดขั้นสูงแล้วบุคคลนั้นก็เลยไม่กล้าทำ

๔.๓ นิยามความหมายของคำว่า “ความไม่ทน”

นิยามคำว่า “ความไม่ทน” ได้มีการให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “ทน” หมายถึง การอดกลั้นได้ ทนอยู่ได้ อาทิ ทนด่าทอทุข์ ทนหนาว ไม่แตกหักหรือบอบสลายง่าย

ความอดทน คือ การรู้จักรอคอยและคาดหวัง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมั่นคง แน่วแน่ต่อสิ่งที่รอคอยหรือสิ่งที่ตั้งใจให้กระทำในสิ่งที่ไม่ดี

ไม่ทน หมายถึง ไม่อดกลั้น ไม่อดทน ไม่ยอม

ดังนั้น “ความไม่ทน” หมายถึง การแสดงออกต่อการกระทำที่เกิดขึ้นกับตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือสังคมในลักษณะที่ไม่ยินยอม ไม่ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น ความไม่ทนสามารถแสดงออกได้หลายลักษณะทั้งในรูปแบบของกริยาท่าทางหรือคำพูด

๔.๔ ลักษณะของความไม่ทนต่อการทุจริต

ความไม่ทนต่อการทุจริตหรือการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ต้องมีการแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น อาทิ การแข็งทื่อเพื่อซื้อของ การแข็งทื่อเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ผู้ถูกแข็งทื่อจึงต้องแสดงออกให้ผู้แข็งทื่อ

รับรู้ว่ามันเองไม่พอใจ โดยแสดงกิริยาหรือบอกกล่าวให้ทราบ เพื่อให้ผู้ที่แสร้งจะยอมที่จะต่อท้ายแถว กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ถูกแสร้งใจไม่ทนต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง และหากผู้ที่แสร้งใจไปต่อแถวก็จะแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้น มีความละเอียดต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เป็นต้น

ความไม่ทนต่อการทุจริต บุคคลจะมีความไม่ทนต่อการทุจริตมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของแต่ละบุคคลและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ แล้วมีพฤติกรรมที่แสดงออกมา ซึ่งการแสดงกิริยาหรือ การกระทำจะมีหลายระดับ อาทิ การว่ากล่าวตักเตือน การประกาศให้สาธารณชนรับรู้ การแจ้งเบาะแส การร้องทุกข์ กล่าวโทษ การชุมนุมประท้วง ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่รุนแรงที่สุด เนื่องจากมีการรวมตัวของคนจำนวนมากย่อมสร้างความเสียหายอย่างมากเช่นกัน

ความไม่ทนของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่ส่งผลในทางไม่ดีต่อตนเองโดยตรง สามารถพบเห็นได้ง่าย ซึ่งปกติแล้วทุกคนมักจะไม่นทนต่อสภาวะสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีและส่งผลกระทบต่อตนเองแล้ว มักจะแสดงปฏิกิริยาออกมาแต่การที่บุคคลจะไม่ทนต่อการทุจริตและแสดงปฏิกิริยาออกมานั้นอาจเป็นเรื่องยาก เนื่องจากปัจจุบันสังคมไทยมีแนวโน้มยอมรับการทุจริต เพื่อให้ตนเองได้รับประโยชน์หรือให้งานสามารถดำเนินต่อไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งการยอมรับการทุจริตในสังคมไม่ว่าตั้งแต่เด็กและเยาวชน และมองว่าการทุจริตเป็นเรื่องใกล้ตัวและไม่มีผลกระทบกับตนเองโดยตรง

ความไม่ทนต่อการทุจริต จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ การแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นเพื่อให้รับรู้ว่าจะไม่ทนต่อบุคคลหรือการกระทำใด ๆ ที่ทำให้เกิดการทุจริต ความไม่ทนต่อการทุจริตสามารถแบ่งระดับต่าง ๆ ได้มากกว่าความละเอียด ใช้เกณฑ์ความรุนแรงในการแบ่งแยก อาทิ หากเพื่อนลอกข้อสอบเรา และเราเห็นซึ่งเราจะไม่ยินยอมให้เพื่อนทุจริตในการลอกข้อสอบ เราก็ใช้มือหรือกระดาษมาบังส่วนที่เป็นคำตอบไว้ เช่นนี้ ก็เป็นการแสดงออกถึงการไม่ทนต่อการทุจริต นอกจากการแสดงออกด้วยวิธีดังกล่าวที่ถือเป็นการแสดงออก ทางกายแล้ว การว่ากล่าวตักเตือนต่อบุคคลที่ทุจริต การประณาม การประจาน การชุมนุมประท้วง ถือว่าเป็น การแสดงออกซึ่งการไม่ทนต่อการทุจริตทั้งสิ้น แต่จะแตกต่างกันไปตามระดับของการทุจริต ความตื่นตัวของประชาชน และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทุจริต โดยท้ายบทนี้ได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่มีสาเหตุมาจากการทุจริตทำให้ประชาชนไม่พอใจและรวมตัวต่อต้าน

ความจำเป็นของการที่ไม่ทนต่อการทุจริตถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการทุจริตไม่ว่าระดับเล็กหรือใหญ่ ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม ประเทศชาติ อาทิ คดีทุจริตการจัดซื้อถุงมือยางเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตในภาวะวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ คดีนี้แสดงให้เห็นว่าการทุจริตในสถานการณ์วิกฤตและเกี่ยวข้องกับงบประมาณจำนวนมากมหาศาลจะได้รับการตรวจสอบอย่างเข้มงวด และมีการดำเนินคดีกับผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างจริงจัง สะท้อนถึงการไม่ประนีประนอมกับการแสวงหาผลประโยชน์บนความเดือดร้อนของประชาชน คดีทุจริตเงินทอนวัด เป็นกรณีการทุจริตงบประมาณแผ่นดินที่จัดสรรให้วัดเพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์ หรือจัดกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ บางราย ร่วมมือกับพระภิกษุชั้นผู้ใหญ่บางรูป (อดีตพระเถระชั้นผู้ใหญ่) ในการเบิกจ่ายเงินเกินจริง หรือเบิกเงินไปแล้วให้วัดคืนเงินส่วนหนึ่งกลับมา (เงินทอน) โดยไม่มีการใช้งบประมาณจริงตามวัตถุประสงค์ หรือมีการนำเงินไปใช้ผิดประเภท คดีเงินทอนวัดสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของภาครัฐในการปราบปรามการทุจริตในทุกภาคส่วน รวมถึงภาคศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง การดำเนินคดีอย่างจริงจังส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในการตรวจสอบการใช้งบประมาณของวัดและองค์กรศาสนามากขึ้น และเป็นการส่งสัญญาณที่ชัดเจนว่าการทุจริตจะไม่มีการประนีประนอม ไม่ว่าจะอยู่ภายใต้สถานะใด ดังนั้น หากยังมีการปล่อยให้มีการทุจริต ยินยอมให้มีการทุจริตโดยเห็นว่าเป็นเรื่องของคนอื่น เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่รัฐไม่เกี่ยวข้องกับตนเองแล้ว สุดท้ายความสูญเสียที่จะได้รับตนเองก็ยังคงที่จะได้รับผลนั้นอยู่แม้ไม่ใช่ทางตรงก็เป็นทางอ้อม

๔.๕ ความสัมพันธ์ระหว่างความละอายและความไม่ทน

ความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริตมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ความรู้สึกละอายภายในใจสามารถเป็นแรงผลักดันให้บุคคลแสดงออกถึงความไม่ทนต่อการทุจริตที่พบเห็นภายนอก กล่าวคือ เมื่อบุคคลรู้สึกว่าการทุจริตเป็นสิ่งที่น่าละอายอย่างยิ่งสำหรับตนเอง ก็มีแนวโน้มที่จะไม่ยอมรับพฤติกรรมดังกล่าวในผู้อื่นเช่นกัน ในทางกลับกัน การที่สังคมแสดงออกถึงความไม่ทนต่อการทุจริตอย่างชัดเจน ผ่านบรรทัดฐาน ทางสังคมที่เข้มแข็งและการลงโทษทางสังคม (Social sanctions) สามารถช่วยปลูกฝังและเสริมสร้างความรู้สึกละอายในระดับปัจเจกบุคคลได้ เมื่อบุคคลเห็นว่าสังคมโดยรวมไม่ยอมรับการทุจริตและมีกลไกในการจัดการกับผู้กระทำผิด ความรู้สึกเกรงกลัวต่อผลกระทบทางสังคมและชื่อเสียงจะเพิ่มสูงขึ้น ทำให้เกิดความละอายที่จะทำผิดมากขึ้น

ความละอายและความไม่ทนจึงเป็นสองด้านของเหรียญเดียวกันในการสร้างวัฒนธรรมต่อต้านการทุจริต ความละอายเป็นกลไกทางศีลธรรมภายในที่ป้องกันไม่ให้บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการทุจริต ในขณะที่ความไม่ทนเป็นกลไกทางสังคมภายนอกที่ปฏิเสธและตอบโต้การทุจริตที่เกิดขึ้น การส่งเสริมให้เกิดทั้งความละอายและความไม่ทนควบคู่กันไปจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการแก้ไขปัญหาการทุจริตอย่างยั่งยืน

ดังนั้น การที่บุคคลจะเกิดความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริตได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างให้เกิดความตระหนักและรับรู้ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทุจริตในทุกรูปแบบ ทุกระดับ ซึ่งหากสังคมเป็นสังคมที่มีความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริตแล้ว จะทำให้เกิดสังคมที่น่าอยู่ และมีการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน

๔.๖ ปัจจัยกำหนดความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริต

การที่บุคคลหรือสังคมจะมีระดับความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริตมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ซับซ้อนหลายประการ ทั้งในระดับวัฒนธรรม สังคม จิตวิทยา เศรษฐกิจ การศึกษา และสถาบันทางการเมือง ดังนี้

๔.๖.๑ ปัจจัยทางวัฒนธรรมและบรรทัดฐานทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม (Social norms) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่หล่อหลอมพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “บรรทัดฐานเชิงพรรณนา” (Descriptive norms) หรือความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรมที่คนส่วนใหญ่กระทำ อาทิ ความเชื่อว่า “ใคร ๆ ก็ทุจริตกันทั้งนั้น” มีแนวโน้มทำให้บุคคลรู้สึกว่าการทุจริตเป็นเรื่องปกติ และลดระดับความละอายเมื่อมีพฤติกรรมทุจริต (Bicchieri, ๒๐๐๖; Treisman, ๒๐๐๐)

๔.๖.๒ ปัจจัยทางจิตวิทยาและจริยธรรมส่วนบุคคล บุคคลที่มีจริยธรรมภายในสูง (Internalized morality) จะมีแนวโน้มรู้สึกละอายเมื่อละเมิดมาตรฐานทางศีลธรรม แม้ว่าจะไม่มีใครรับรู้หรือลงโทษก็ตาม ซึ่งตรงข้ามกับบุคคลที่มีแรงขับจากภายนอก (External regulation) ซึ่งจะรู้สึกละอายเฉพาะเมื่อถูกเปิดเผยหรือ มีบทลงโทษชัดเจน (Tangney et al., ๒๐๐๗)

๔.๖.๓ ปัจจัยทางการศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ มีบทบาทในการปลูกฝังจิตสำนึกต่อต้านการทุจริต การเรียนรู้เกี่ยวกับผลกระทบของการทุจริตต่อส่วนรวม การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ และการสะท้อนตน (Self-reflection) ล้วนส่งเสริมระดับความละอายเมื่อกระทำผิด และสร้างความไม่ยอมรับต่อพฤติกรรมที่บั่นทอนส่วนรวม (UNODC, ๒๐๒๐)

๔.๖.๔ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในการดำรงชีวิต ระดับรายได้ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการเข้าถึงทรัพยากร มีผลต่อทัศนคติของบุคคลต่อการทุจริต ในบางบริบท บุคคลอาจยอมรับพฤติกรรมทุจริตในระดับหนึ่งหากมองว่าเป็น “ทางรอด” จากความลำบาก ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ จึงอาจ ลดระดับความละอาย และความไม่ทนต่อพฤติกรรมทุจริตได้ (Rose-Ackerman & Palifka, ๒๐๑๖)

๔.๖.๕ บทบาทของสถาบันและการบังคับใช้กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่สม่ำเสมอหรือขาดประสิทธิภาพส่งผลให้ประชาชนรู้สึกว่าการทุจริตเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ และลดความรู้สึกอายหากกระทำความผิด สถาบันที่เข้มแข็ง โปร่งใส และยุติธรรม จะช่วยสร้างแรงกดดันทางสังคมให้ประชาชนไม่ยอมรับพฤติกรรมทุจริต และส่งเสริมการมีจิตสำนึกสาธารณะ (public conscience) (Kaufmann, Kraay, & Mastruzzi, ๒๐๑๐)

๕. พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติจากความละอายและความไม่ทนต่อการทุจริต

แนวทางการรณรงค์ต่อต้านการทุจริตที่ดีและยั่งยืน คือ การปลูกฝังทัศนคติค่านิยมในการละอายและไม่ทนต่อการทุจริตให้กับคนในสังคมทุกช่วงวัย อย่างไรก็ตามทัศนคติค่านิยมดังกล่าวจะไม่ช่วยในการลดปัญหาการทุจริตได้เลย หากทัศนคติค่านิยมดังกล่าวไม่นำไปสู่พฤติกรรมหรือการกระทำที่เป็นรูปธรรม ในส่วนท้ายของหน่วยการเรียนรู้ได้นำเสนอแนวปฏิบัติที่ต่อเนื่องจากการละอายและไม่ทนต่อการทุจริตใน ๒ ลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ การลงโทษทางสังคมและการร้องเรียน ดังนี้

๕.๑ การลงโทษโดยสังคม (Social sanctions)

คำว่า “การลงโทษโดยสังคม” หรือเรียกว่า “การลงโทษทางสังคม” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า “Social sanction” พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๓๒) ได้ให้ความหมายของคำว่า “Social sanctions” เป็นภาษาไทยว่า “สิทธิอันมีมติทางสังคม” หมายถึง การขู่ว่าจะลงโทษหรือการสัญญาว่าจะให้รางวัลตามที่กลุ่มกำหนดไว้สำหรับการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกเพื่อชักนำให้สมาชิกกระทำตามข้อบังคับและกฎเกณฑ์

Radcliffe-Brown (๑๙๕๒) อธิบายการลงโทษโดยสังคมว่า เป็นปฏิกิริยาตอบสนองทางสังคมอย่างหนึ่งและเป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เป็นด้านตรงกันข้ามระหว่างการเห็นชอบกับการไม่เห็นชอบ พฤติกรรมอย่างหนึ่งก็คือ การลงโทษโดยสังคมนั้นมีคุณลักษณะวิภาษ (Dialectic) คือ มีทั้งด้านบวกและด้านลบอยู่ภายใน ความหมายของตัวเองสำหรับการลงโทษโดยสังคมเชิงบวก (Positive social sanctions) จะอยู่ในรูปของการให้การสนับสนุนหรือการสร้างแรงจูงใจ ฯลฯ ให้แก่ปัจเจกบุคคลและสังคมให้ประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับปทัสถานของชุมชนหรือของสังคม จากการศึกษายังพบว่า การลงโทษโดยสังคมเชิงบวกนั้นอาจเป็นการสร้างแรงจูงใจให้แก่สังคมเพื่อยกระดับปทัสถานของสังคมในระดับท้องถิ่นให้ไปสอดคล้องกับปทัสถานใหม่ในระดับระหว่างประเทศ

Whitmeyer (๒๐๐๒) กล่าวว่า การลงโทษโดยสังคม มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เป็นการทำงานตามกลไกของสังคม การลงโทษโดยสังคมเป็นมาตรการควบคุมทางสังคมที่ต้องการให้สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับร่วมกัน เมื่อสมาชิกปฏิบัติตามที่กำหนดก็จะมีรางวัลเป็นแรงจูงใจ และลงโทษเมื่อสมาชิกไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมและจะแสดงการไม่ยอมรับสมาชิกคนหนึ่งหรือกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง

โดยสรุปแล้ว การลงโทษโดยสังคม (Social sanction) หมายถึง ปฏิกริยาปฏิบัติทางสังคม เป็นมาตรการควบคุมทางสังคมที่ต้องการให้สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด โดยมี ทั้งด้านลบและด้านบวก การลงโทษโดยสังคมเชิงลบ (Negative social sanction) เป็นการลงโทษ โดยการกดดันและแสดงปฏิกิริยาต่อต้านพฤติกรรมของบุคคลที่ไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ทำให้บุคคลนั้นเกิดความอับอายขายหน้า สำหรับการลงโทษโดยสังคมเชิงบวกหรือการ กระตุ้นสังคมเชิงบวก (Positive social sanction) เป็นการแสดงออกในเชิงสนับสนุนหรือให้รางวัลเป็นแรงจูงใจ เพื่อให้บุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม

การลงโทษโดยสังคม เป็นการลงโทษกับบุคคลที่ปฏิบัติตนฝ่าฝืนกับธรรมเนียม ประเพณี หรือแบบแผน ที่ปฏิบัติต่อ ๆ กันมาในชุมชน มักใช้ในลักษณะการลงโทษโดยสังคมเชิงลบมากกว่าเชิงบวก การฝ่าฝืนดังกล่าวอาจจะไม่ผิดกฎหมายแต่ด้วยธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานั้นถูกละเมิด ถูกฝ่าฝืน หรือถูกดูหมิ่นเกี่ยวกับความเชื่อของชุมชน ก็จะนำไปสู่การต่อต้านจากคนในชุมชน แม้ว่าการฝ่าฝืนดังกล่าวจะไม่ผิดกฎหมายก็ตาม และที่สำคัญไป กว้านั้น หากการกระทำดังกล่าวผิดกฎหมายด้วยแล้ว อาจสร้างให้เกิดความไม่พอใจขึ้นได้ไม่เพียงแต่ในชุมชนนั้น แต่อาจเกี่ยวเนื่องไปกับชุมชนอื่นรอบข้างหรือเป็นชุมชนที่ใหญ่ที่สุด นั่นคือประชาชนทั้งประเทศซึ่งการลงโทษโดยสังคมมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนี้

๕.๑.๑ การลงโทษโดยสังคมเชิงบวก (Positive social sanctions) จะอยู่ในรูปของการให้หรือการสนับสนุนหรือการสร้างแรงจูงใจ หรือการให้รางวัล ฯลฯ แก่บุคคลและสังคม เพื่อให้ประพฤติปฏิบัติสอดคล้องกับปทัสถาน (Norm) ของสังคมในระดับชุมชนหรือในระดับสังคม

๕.๑.๒ การลงโทษโดยสังคมเชิงลบ (Negative social sanctions) จะอยู่ในรูปแบบของการใช้มาตรการต่าง ๆ ในการจัดระเบียบสังคม อาทิ การว่ากล่าวตักเตือน ซึ่งเป็นมาตรการขั้นต่ำสุดเรื่อยไปจนถึง การกดดันและบีบบังคับทางจิตใจ (Moral Coercion) การต่อต้าน (Resistance) และการประท้วง (Protest) ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโดยปัจเจกบุคคลหรือการชุมนุมของมวลชน

การลงโทษโดยสังคมทางลบจะทำให้เกิดการลงโทษต่อบุคคลที่ถูกกระทำ การลงโทษประเภทนี้เป็นการลงโทษเพื่อให้หยุดกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและบุคคลที่ถูกลงโทษจะเกิดการเข็ดหลาบ ไม่กล้าที่จะทำในสิ่งนั้นอีก การลงโทษประเภทนี้มีความรุนแรงแตกต่างกัน ตั้งแต่ การว่ากล่าวตักเตือน การนิเทศ การประจาน การชุมนุมขับไล่ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการไม่ทน ไม่ยอมรับต่อสิ่งที่บุคคลอื่นได้กระทำไป ดังนั้นเมื่อมีใครที่ทำความผิดเหล่านั้นขึ้น จึงเป็นการสร้างให้เกิดความไม่พอใจแก่บุคคลรอบข้าง หรือสังคม จนนำไปสู่การต่อต้านดังกล่าว

การลงโทษโดยสังคมจะมีความรุนแรงมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับการกระทำของบุคคลนั้นว่าร้ายแรงขนาดไหนหากเป็นเรื่องเล็กน้อยจะถูกต่อต้านน้อย แต่หากเรื่องนั้นเป็นเรื่องร้ายแรง เรื่องที่เกิดขึ้นประจำ หรือมีผลกระทบต่อสังคมการลงโทษก็จะมีมีความรุนแรงมากขึ้นด้วย อาทิ หากมีการทุจริตเกิดขึ้นก็อาจนำไปเป็นประเด็นทางสังคมจนนำไปสู่การต่อต้านจากสังคมได้ เพราะการทุจริตถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผิดกฎหมาย และผิดต่อศีลธรรม บ่อยครั้งที่มีการทุจริตเกิดขึ้นจนเป็นสาเหตุของการชุมนุมประท้วง เพื่อกดดัน ขับไล่ให้บุคคลนั้นหยุด การกระทำดังกล่าว หรือการออกจากตำแหน่งนั้น ๆ หรือการนำไปสู่การตรวจสอบและลงโทษโดยกฎหมาย อาทิ การแสดงออกถึงความไม่ทนต่อการทุจริตที่มีการชุมนุมประท้วง บางเหตุการณ์ผู้ที่ถูกกล่าวหาได้ลาออกจากตำแหน่งซึ่งการลาออกจากตำแหน่งนั้นถือเป็นความรับผิดชอบอย่างหนึ่งและเป็นการแสดงออกถึงความละอายในสิ่งที่ตนเองได้กระทำ

๕.๒ การร้องเรียน (Complaint)

การร้องเรียนเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงออกถึงสำนึกความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการที่จะแสดงความไม่พอใจ ความเดือดร้อน หรือการแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการกระทำที่มิชอบ การละเลยการปฏิบัติหน้าที่ หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมต่อหน่วยงานหรือผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการตรวจสอบ แก้ไข หรือดำเนินการตามสมควรในบริบทของการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมือง การร้องเรียนสะท้อนถึงความตระหนักรู้ในสิทธิและหน้าที่ พลเมืองที่ตระหนักในสิทธิของตนเองจะรู้ว่าพวกเขามีสิทธิ์ที่จะได้รับการบริการที่ดี ได้รับความเป็นธรรม และมีสิทธิ์ที่จะแจ้งปัญหาเมื่อไม่ได้รับ สิ่งเหล่านั้น ขณะเดียวกันการร้องเรียนยังเป็นส่วนหนึ่งของการทำหน้าที่พลเมืองใน

การสอดส่องดูแลสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคม การนิ่งเฉยต่อปัญหาหรือความไม่ถูกต้อง ไม่ใช่ลักษณะของพลเมืองที่ดี การร้องเรียนเป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบในการที่จะช่วยชี้ปัญหาเพื่อนำไปสู่การแก้ไขพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคม การร้องเรียนเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือการดำเนินงานของภาครัฐและภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม การส่งเสริมความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ระบบการร้องเรียนที่เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพช่วยส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องทำงานด้วยความโปร่งใสและพร้อมรับการตรวจสอบจากประชาชน

๕.๒.๑ ช่องทางและกลไกการร้องเรียนในประเทศไทย มีช่องทางและกลไกสำหรับการร้องเรียนที่หลากหลาย เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ตามความเหมาะสมของเรื่องที่ต้องการร้องเรียน อาทิ

(๑) ศูนย์ดำรงธรรม เป็นกลไกหลักของกระทรวงมหาดไทยที่มีอยู่ในทุกจังหวัดและอำเภอ ทำหน้าที่รับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์จากประชาชนเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของภาครัฐ และประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหา

(๒) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตประพฤติดมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ และ ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (Corruption Deterrence Center : CDC)

(๓) สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน ทำหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน

(๔) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน

(๕) หน่วยงานรับเรื่องร้องเรียนเฉพาะเรื่อง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) สำหรับปัญหาผู้บริโภค สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.) สำหรับปัญหาด้านประกันภัย สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) สำหรับปัญหาด้านสื่อสารและโทรคมนาคม

สำหรับช่องทางการร้องเรียนออนไลน์ หน่วยงานภาครัฐหลายแห่งมีเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันสำหรับรับเรื่องร้องเรียนโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังมีช่องทางโดยตรงถึงหน่วยงาน ประชาชนสามารถยื่นเรื่องร้องเรียนโดยตรงต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ ได้ ทั้งทางจดหมาย โทรศัพท์ หรือการเดินทางไปติดต่อด้วยตนเอง ที่สำคัญสื่อมวลชนและองค์กรภาคประชาสังคม เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ช่วยสะท้อนปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนและผลักดันให้เกิดการแก้ไข

๕.๒.๒ ความสำคัญของกระบวนการร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การร้องเรียนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น กระบวนการร้องเรียนควรมีลักษณะ ดังนี้

(๑) เข้าถึงง่าย สะดวก และรวดเร็ว ประชาชนควรรู้จักช่องทางการร้องเรียนและสามารถเข้าถึงกระบวนการได้อย่างไม่ยุ่งยาก

(๒) โปร่งใสและตรวจสอบได้ ผู้ร้องเรียนควรสามารถติดตามความคืบหน้าของเรื่องร้องเรียนได้ และกระบวนการพิจารณาควรมีความโปร่งใส

(๓) เป็นธรรมและน่าเชื่อถือ โดยที่หน่วยงานที่รับเรื่องร้องเรียนจะต้องดำเนินการด้วยความเป็นธรรม

(๔) ไม่เลือกปฏิบัติและรักษาข้อมูลของผู้ร้องเรียน

(๕) นำไปสู่การแก้ไขปัญหาจริงจัง การร้องเรียนที่ได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนและส่งเสริมให้เกิดการใช้สิทธิร้องเรียนมากขึ้น

การส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและช่องทางการร้องเรียน รวมถึงการพัฒนากระบวนการร้องเรียนให้มีประสิทธิภาพ จึงเป็นส่วนสำคัญของการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งในระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและพัฒนาสังคมได้อย่างแท้จริง

๕.๒.๓ การป้องกันผู้ร้องเรียน หรือที่มักเรียกรวมถึงการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (Whistleblower protection) เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้กลไกการร้องเรียนมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบสังคม การที่ประชาชนจะกล้าลุกขึ้นมาแจ้งปัญหาหรือความไม่ถูกต้องนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความมั่นใจว่าพวกเขาจะไม่ได้รับผลกระทบในทางลบจากการกระทำดังกล่าว โดยความสำคัญของการป้องกันผู้ร้องเรียน มีดังนี้

(๑) ส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูล หากผู้ร้องเรียนรู้สึกปลอดภัย พวกเขาก็จะกล้าที่จะเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริต การประพฤติมิชอบ หรือปัญหาอื่น ๆ ที่อาจเป็นภัยต่อสาธารณะ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญต่อการตรวจสอบและแก้ไขปัญหา

(๒) สร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ การคุ้มครองผู้ร้องเรียนช่วยให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องทำงานด้วยความโปร่งใสมากขึ้น เพราะรู้ว่ามีโอกาสที่การกระทำที่ไม่ถูกต้องจะถูกเปิดเผย

(๓) เสริมสร้างความรับผิดชอบ เมื่อมีการร้องเรียนและนำไปสู่การตรวจสอบ ผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เป็นการสร้างวัฒนธรรมความรับผิดชอบในสังคม

(๔) ป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบ ผู้มีอำนาจที่คิดจะกระทำการโดยมิชอบจะมีความเกรงกลัวมากขึ้น หากรู้ว่าประชาชนสามารถแจ้งเบาะแสได้โดยได้รับการคุ้มครอง

(๕) เพิ่มความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและกลไกภาครัฐ เมื่อประชาชนเห็นว่าการร้องเรียนของพวกเขานำไปสู่การแก้ไขปัญหาจริง และตัวผู้ร้องเรียนเองก็ได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสมและจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในระบบ

๕.๒.๔ รูปแบบของการป้องกันผู้ร้องเรียน โดยการป้องกันผู้ร้องเรียนสามารถทำได้หลายรูปแบบ ทั้งในเชิงกฎหมายและเชิงปฏิบัติ ดังนี้

(๑) การคุ้มครองทางกฎหมาย ได้แก่ ๑) การยกเว้นความรับผิด กำหนดให้ผู้ร้องเรียนที่แจ้งข้อมูลโดยสุจริตและมีหลักฐานตามสมควร ไม่ต้องรับผิดทั้งทางแพ่ง ทางอาญา หรือทางวินัย แม้ว่าข้อมูลนั้น

ในภายหลังอาจไม่ถูกต้องทั้งหมดก็ตาม ๒) การคุ้มครองจากการถูกเลิกจ้างหรือกลั่นแกล้ง มีบทบัญญัติห้ามมิให้นายจ้างหรือผู้บังคับบัญชาลงโทษ กลั่นแกล้ง หรือเลิกจ้างผู้ร้องเรียนอันเนื่องมาจากการร้องเรียนโดยสุจริต และ ๓) การคุ้มครองพยาน ในกรณีที่เป็นการแจ้งเบาะแสที่นำไปสู่การดำเนินคดี อาจมีมาตรการคุ้มครองพยาน เช่น การจัดให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครอง การย้ายที่อยู่ หรือการให้การโดยไม่เปิดเผยตัวตน

(๒) การรักษาความลับและปกปิดตัวตน ได้แก่ ช่องทางการร้องเรียนแบบไม่ระบุตัวตน (Anonymous) จัดให้มีช่องทางที่ผู้ร้องเรียนสามารถแจ้งเรื่องได้โดยไม่ต้องเปิดเผยชื่อ นามสกุล หรือข้อมูลส่วนตัว และการรักษาความลับของข้อมูลผู้ร้องเรียน หน่วยงานที่รับเรื่องร้องเรียนมีมาตรการรักษา

ความลับเกี่ยวกับตัวตนและข้อมูลของผู้ร้องเรียนอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันการรั่วไหลของข้อมูลที่จะนำไปสู่การตอบโต้

(๓) การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน โดยการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย จัดหาที่ปรึกษาทางกฎหมายให้แก่ผู้ร้องเรียนที่อาจต้องเผชิญกับปัญหาทางกฎหมายจากการร้องเรียน และการเยียวยาความเสียหาย มีกลไกในการเยียวยาหรือฟื้นฟูสิทธิของผู้ร้องเรียนหากพวกเขาได้รับผลกระทบในทางลบจาก การร้องเรียน

(๔) การคุ้มครองจากกฎหมายป้องกันการฟ้องคดีปิดปาก (Anti-Strategic Lawsuit Against Public Participation Law หรือ Anti-SLAPP Law) เป็นกฎหมายตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ โดยมีหลักการเป็นการกำหนดให้รัฐมีมาตรการคุ้มครองบุคคลที่ออกมาเปิดโปงหรือแสดงความเห็นโดยสุจริต และต่อมาบุคคลดังกล่าวถูกฟ้องคดีปิดปากในลักษณะที่เป็นการคุกคามโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือด้วยวิธีการฟ้องคดี เพื่อยับยั้ง ช่มชู้ ประชาชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะหรือการใช้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นโดยสุจริต โดยผู้ฟ้องคดีไม่ได้มุ่งหวังในผลแพ้ชนะของคดีแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่มชู้ กลั่นแกล้ง หรือขัดขวางประชาชนที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการร้องเรียน แสดงความคิดเห็น หรือแจ้งเบาะแสเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะ โดยกลไกหลักที่เป็นเครื่องมือเพื่อป้องกันการฟ้องคดีปิดปากคือ “การยุติคดี” ประเภทนี้โดยรวดเร็วตั้งแต่ในชั้นเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม ทำให้ผู้ถูกฟ้องคดีปิดปากไม่ต้องเสียเวลารวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ ไปจำนวนมากในระหว่างการต่อสู้คดี เพื่อเป็นการลดความเสียหายและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ที่ถูกฟ้องคดีปิดปาก

๕.๒.๕ การป้องกันตนเองของเจ้าพนักงานจากคำสั่งที่มีขอบ ในกระบวนการป้องกันและปราบปรามการทุจริต มีข้อกังวลสำคัญเกี่ยวกับกรณีที่เจ้าหน้าที่รัฐซึ่งอยู่ในลำดับชั้นคำสั่งอาจถูกผู้บังคับบัญชาสั่งให้กระทำการที่เข้าข่ายการทุจริต หรือกระทำการอันฝ่าฝืนกฎหมาย เพื่อปกป้องสิทธิและความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่รัฐที่ซื่อสัตย์สุจริต กฎหมายได้กำหนดมาตรการเพื่อให้เจ้าพนักงานสามารถปกป้องตนเองได้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๓๔ ในกรณีที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้ใดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเพราะถูกผู้บังคับบัญชาสั่งการให้ทำ ถ้าได้ทำหนังสือโต้แย้งหรือให้ผู้บังคับบัญชาทบทวนคำสั่งหรือให้ยืนยันคำสั่งแล้วหรือได้แจ้งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบถึงเบาะแส ข้อมูล หรือข้อเท็จจริงภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้กระทำการนั้น ให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ

บทบัญญัตินี้เป็นหลักประกันสำคัญที่ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถยืนหยัดในความถูกต้องโดยไม่ต้องหวาดกลัวต่อคำสั่งที่มีขอบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักความโปร่งใสและธรรมาภิบาลในภาครัฐ ทั้งยังเป็นการส่งสัญญาณเชิงนโยบายว่า รัฐบาลไทยมุ่งมั่นในการสร้างวัฒนธรรม “ไม่ทนต่อการทุจริต” ในทุกระดับของระบบราชการ

๕.๒.๖ การปฏิบัติที่ดีเพื่อการป้องกันตนเอง เจ้าหน้าที่ควรเก็บรักษาหลักฐานการสั่งการหรือ ข้อชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรหรือรูปแบบที่ตรวจสอบได้ควรรายงานต่อหน่วยงานตรวจสอบ อาทิ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) หรือผู้บังคับบัญชาลำดับสูงขึ้นภายในระยะเวลาที่เหมาะสมขอคำแนะนำทางกฎหมายเพื่อประกอบการปฏิเสธคำสั่งที่เสี่ยงต่อการทุจริต

บทสรุป

“ความละเอียดและความไม่ทนต่อการทุจริต” คือคุณลักษณะเชิงคุณธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตสำนึกให้แก่พลเมืองในสังคมไทย โดย “ความละเอียด” หมายถึง การรู้สึกผิดชอบชั่วดี ไม่กล้าทำในสิ่งที่ผิด แม้จะไม่มีใครล่วงรู้ ส่วน “ความไม่ทน” หมายถึง การไม่ยอมรับ ไม่นิ่งเฉย และพร้อมแสดงออกเพื่อปฏิเสธการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเกิดกับตนเองหรือผู้อื่น ทั้งสองแนวคิดนี้มีความสัมพันธ์กันในเชิงจิตใจและพฤติกรรม โดยความละเอียดเป็นกลไกภายในที่ยับยั้งไม่ให้เกิดผิด และความไม่ทนเป็นกลไกภายนอกที่ส่งเสริมให้แสดงออกเชิงต่อต้านการทุจริตอย่างกล้าหาญ การส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนมี “ความละเอียดที่จะทำผิด” และ “ไม่ทนต่อความผิด” พร้อมกับ “ไม่เฉยเมยต่อความอยุติธรรม” จึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมสุจริตในสังคม ทั้งนี้ต้องอาศัยการขัดเกลาทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสนับสนุนจากครอบครัว สถานศึกษา และสถาบันทางสังคม พร้อมกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมไทยที่ “ไม่ทำ ไม่ทน ไม่เฉย” ต่อการทุจริตในทุกระดับ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาหน่วยการเรียนรู้แล้ว ผู้ศึกษาหรือผู้สอนสามารถ

(๑) อธิบายแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

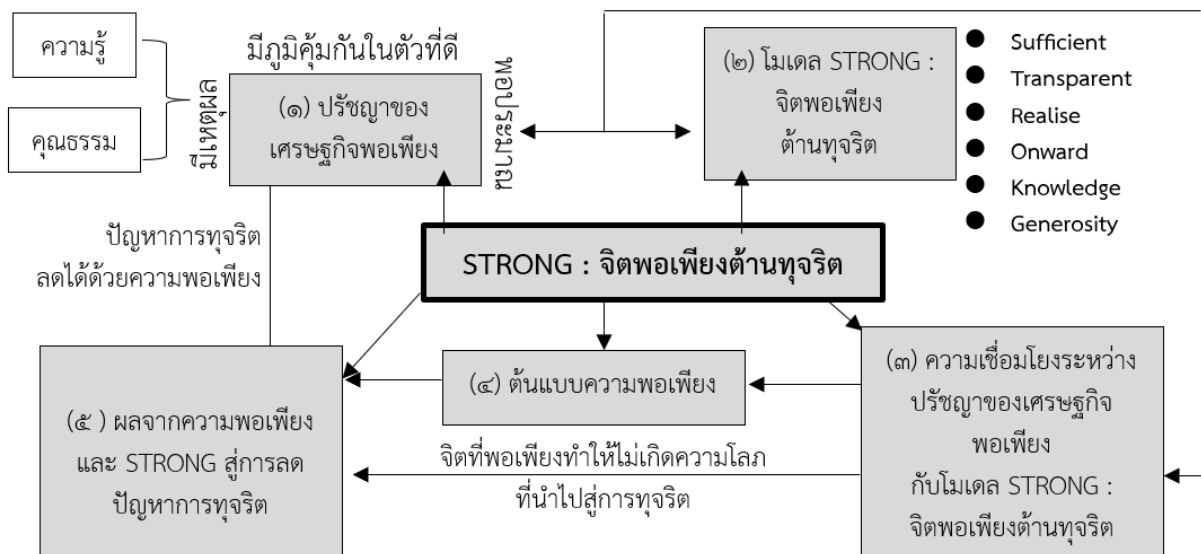
(๒) อธิบายโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

(๓) อธิบายความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

(๔) ประยุกต์ใช้ต้นแบบความพอเพียงกับการป้องกันการทุจริตในชีวิตประจำวัน

(๕) วิเคราะห์แนวทางการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต เพื่อลดปัญหาทุจริตในสังคม

๑. บทนำ

ปัญหาการทุจริตในสังคมปัจจุบันสร้างความเสียหายมหาศาล ไม่ว่าจะเป็นมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม สาเหตุที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการทุจริตในตัวมนุษย์นั้นก็คือ ความโลภ ความอยากได้ อยากมี ซึ่งเป็นต้นเหตุที่ฝังในจิตใจลึก ๆ ของทุจริตชน การปลูกฝังความพอเพียงตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร นั้นถือเป็นการสร้างเกราะ คุ้มกันการทุจริตของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี หน่วยการเรียนรู้นี้มุ่งปลูกฝังค่านิยมในความพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ หลักการ ๒ เงื่อนไข ได้แก่ การมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งต้องประกอบด้วยเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม อนึ่ง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาสากลที่เป็นแม่บทองค์ความรู้ มีเครื่องมือ โมเดล STRONG: จิตพอเพียงด้านทุจริต ที่พัฒนาโดย รศ.ดร.มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ ร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช. เป็นโมเดลเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการต้านการทุจริต โดยประยุกต์ใช้หลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนา สร้างเป็นวัฒนธรรมในแต่ละหน่วยงานให้เกิดความโปร่งใสเพื่อลดปัญหาการทุจริตในสังคม

อนึ่ง STRONG เป็นการประกอบตัวอักษรตัวแรกของแต่ละคำที่มีความหมาย (Sufficient, Transparent, Realise, Onward, Knowledge และ Generosity) เป็นโมเดลเพื่อป้องกันการทุจริต นอกจากนี้เนื้อหาของหน่วย การเรียนรู้ยังได้นำแบบอย่างความพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร และต้นแบบความสำเร็จของชุมชน และหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จจากการปรับประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประกอบกับหลักการต่อต้านการทุจริตอื่น ๆ เพื่อสร้างฐานคิดจิตพอเพียงต่อต้านการทุจริตให้เกิดขึ้นเป็นพื้นฐานความคิดของปัจเจกบุคคล โดยประยุกต์กับหลักการโมเดล STRONG

๒. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีรากฐานจากแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์ทรงเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ และมีพระบรมราชานุญาต ให้มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓

พระองค์ฯ ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะที่จะขจัดปัญหาต่าง ๆ อาทิ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรรม การศึกษา และสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยสามารถพึ่งตนเองอย่างมั่นคงและยั่งยืนมุ่ง “คน” เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้เป็นคนดี โดยเฉพาะการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนส่วนใหญ่ในสังคมเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

“...ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านทั้งหลายจงมั่นอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เพราะคุณธรรมอันนี้เป็นมูลฐานอันสำคัญที่ยังเจริญ และความเป็นปึกแผ่นแก่สังคม เป็นบ่อเกิดแห่งความกลมเกลียว ความซื่อสัตย์ที่ว่านี้ หมายถึง ความสุจริตซื่อตรงต่อหน้าที่การงานต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่เอารัดเอาเปรียบ สำหรับท่านที่ใช้วิชากฎหมายย่อมกินความถึงการรักษาความเป็นธรรม ไม่บิดเบือนความหมายของตัวบทกฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จะเป็น เสมือนหนึ่งเกราะคุ้มภัยแก่ท่านตลอดไป ดังบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวที่ว่า “สุจริตคือเกราะบังสารทพ้อง...”

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๖ (กลุ่มงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ)

องค์ที่ ๒๔ “...แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่า พอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง ...”

จากพระราชดำรัสที่ทรงพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

องค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) โดยนายโคฟี อันนัน เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (The Human Development Lifetime Achievement Award) เมื่อวันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ เพื่อเทิดพระเกียรติเป็นกรณีพิเศษ ในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี โดยนายโคฟี อันนัน ได้กล่าวสดุดี พระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และกล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า

“...เป็นหลักการที่มุ่งเน้นการกลั่นกรองในการบริโภคเน้นความพอประมาณและการมีภูมิคุ้มกันในตัว สามารถต้านทานผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์... “ทางสายกลาง” จึงเป็นการตอกย้ำแนวทางที่สหประชาชาติ มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี และยั่งยืน...”

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (United Nations Development Program : UNDP) ได้กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดพิมพ์ในรายงานประจำปี พ.ศ. ๒๐๐๗ เพื่อเผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปยังประเทศสมาชิกกว่า ๑๕๐ ประเทศทั่วโลก

๒.๑ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาตนำไปเผยแพร่ ซึ่งพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไข และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพระบรมราชานุญาตตามที่ขอพระมหากรุณา ใจความว่า

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้แนะการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี...” (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, พ.ศ. ๒๕๔๖)

๒.๒ องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประกอบด้วย ๓ หลักการ ๒ เงื่อนไข คือ แนวทางการดำเนินชีวิตให้อยู่บนทางสายกลาง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพ้นจากภัยและวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย

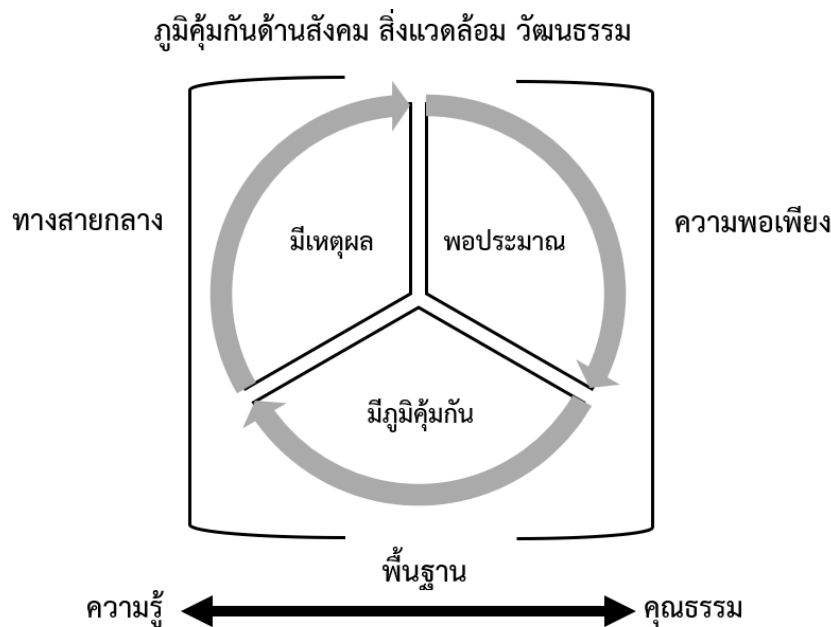
๑) **ความพอเพียง** หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

๒) **มีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจรรยาและวัฒนธรรมที่ดีงาม คิดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถี่ถ้วน โดยคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

๓) **มีภูมิคุ้มกัน** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

นอกจากนี้ องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังประกอบไปด้วย ๒ เงื่อนไขในการตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ และ **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ภาพที่ ๑ องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๓. โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

โมเดล STRONG พัฒนาโดย รศ.ดร.มาณี ไขยธีรานุวัฒน์ศิริ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๒ STRONG สร้างจากการตกผลึกทางความคิดจากความหมาย “จิตพอเพียงด้านทุจริต” ที่ประกอบด้วยคำสำคัญ ๓ คำ คือ จิต พอเพียง ด้านทุจริต โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต จึงเป็นเครื่องมือและกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตของประเทศไทย เพื่อบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ที่กำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติต้านทุจริต (Zero Tolerance and Clean Thailand)” สอดคล้องตามเป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

๓.๑ องค์ประกอบโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

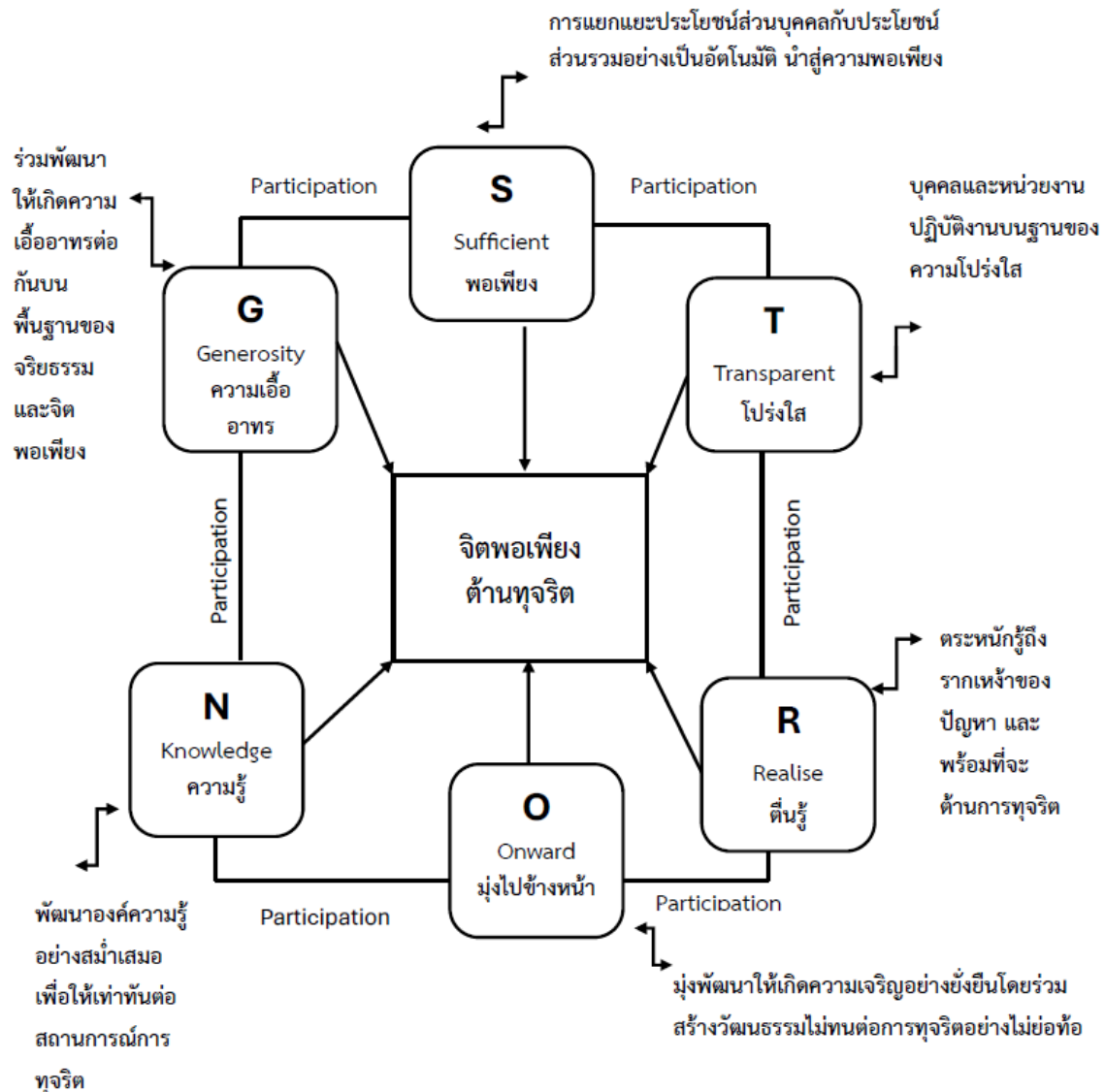
จิตพอเพียงด้านทุจริตต้องเป็นจิตที่มีความแข็งแกร่ง ทำให้คิดถึงคำภาษาอังกฤษ คือ “STRONG” ที่เป็นคำง่าย ๆ คิดตกผลึกในตัวอักษรทั้ง ๖ ตัว ให้สามารถเชื่อมโยงกับคำว่า “พอเพียง” และคำว่า “ด้านทุจริต” จึงเป็นการตั้งต้นในการหาความหมายในตัวอักษรภาษาอังกฤษทั้ง ๖ ตัว ที่มีความเชื่อมโยงกัน และสามารถคิดกิจกรรม ที่เป็นรูปธรรมได้

“S” เป็นตัวอักษรตัวแรกของ STRONG ทำให้คิดถึงคำว่า “Sufficient” ซึ่งแปลว่า “พอเพียง” เป็นคำสำคัญ และเป็นหลักเป็นแก่นของจิตพอเพียงด้านทุจริต คำสำคัญถัดไปคือ “ด้านทุจริต” ซึ่งจำเป็นต้องมีคำจำกัดความให้ชัดเจน เพื่อค้นหาคำที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องสำหรับใส่ตัวอักษรภาษาอังกฤษ t-r-o-n-g การทุจริตเกิดขึ้นจากระบบและคน ระบบที่เน้นความโปร่งใสและตรวจสอบได้ จะทำให้การทุจริตยากยิ่งขึ้น คนสุจริตจะไม่นิ่งเฉย ไม่ยอมให้มีการทุจริตเกิดขึ้น ย่อมเป็นกลไกป้องกันการทุจริตและทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าได้ยิ่งขึ้น

โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต เป็นการนำตัวอักษรแรกของศัพท์ภาษาอังกฤษที่มีความหมายเชิงบวกจำนวน ๖ คำมาประกอบเป็นคำศัพท์สื่อความหมายถึง “ความแข็งแกร่ง” ของบุคคลและองค์กร ในการต่อต้านการทุจริต โดยมีความมุ่งหวังให้ชุมชนเกิดจิตพอเพียงด้านทุจริต ร่วมกันพัฒนาชุมชนให้ก้าวไปข้างหน้าด้วยการประยุกต์และบูรณาการหลักความพอเพียงเชื่อมกับความโปร่งใส การแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม การตระหนักรู้และเฝ้าระวังปัญหาการทุจริต และร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีความเอื้ออาทรบนพื้นฐานของจริยธรรมและจิตพอเพียง ตลอดจนเกิดเครือข่ายชุมชนจิตพอเพียงด้านทุจริต และเป็นแกนนำสร้างวัฒนธรรมไม่ทนต่อการทุจริต แสดงดังภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต

STRONG Model : จิตพอเพียงด้านทุจริต

อ้างอิงจาก โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต, โดย มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ, พ.ศ. ๒๕๖๒

จากแผนภาพข้างต้น สามารถอธิบายนิยามเชิงปฏิบัติการความหมายของ “STRONG Model : จิตพอเพียงด้านทุจริต” ดังนี้

๑) S (Sufficient) ความพอเพียง

ความพอเพียงของปัจเจกบุคคล ย่อมมีระดับที่แตกต่างกันตามวิถีคิด สภาพความพร้อมและความสามารถ รวมทั้งตามสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลและครอบครัว

กลไกหลัก คือ ปรับวิธีคิดที่แยกแยะผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนและเป็นอัตโนมัติ จะนำไปสู่จิตสำนึกที่พอเพียงไม่กอบโกยผลประโยชน์โดยมิชอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดบังรัฐ ไม่รับอามิสสินบน โดยไม่ต้องจำกัดขอบเขตของการประกอบอาชีพที่สุจริต สามารถหาทรัพย์สินเงินทองได้ตามความสามารถ ทั้งนี้ โดยไม่เดือดร้อนตนเองและผู้อื่น

๒) T (Transparent) โปร่งใส

ความโปร่งใสทำให้เห็นภาพหรือปรากฏการณ์ชัดเจน

ผู้นำ ผู้บริหาร บุคคลทุกระดับ องค์กร และชุมชนต้องปฏิบัติงานบนฐานของความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ดังนั้น จึงต้องมีและปฏิบัติตามหลักปฏิบัติ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎหมายด้านความโปร่งใส ซึ่งต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ (Knowledge) และการตื่นรู้ (Realise) กลไกหลัก คือ สร้างความรู้ความเข้าใจ และวิธีสังเกตเกี่ยวกับความโปร่งใสของโครงการต่าง ๆ

๓) R (Realise) ตื่นรู้

เมื่อบุคคลรู้พิษภัยของการทุจริต และไม่ทนที่จะเห็นการทุจริตเกิดขึ้น

ผู้นำ ผู้บริหาร บุคคลทุกระดับ องค์กร และชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงรากของปัญหา และภัยร้ายแรงของการทุจริตประพตมิชอบภายในชุมชน และประเทศ ความตื่นรู้จะบังเกิดเมื่อได้พบเห็นสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการทุจริต ย่อมจะมีปฏิกิริยา เฝ้าระวังและไม่ยินยอมต่อการทุจริตในที่สุด ซึ่งต้องให้ความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) เกี่ยวกับสถานการณ์ทุจริตที่เกิดขึ้น ความร้ายแรงและผลกระทบต่อระดับบุคคลและส่วนรวม

กลไกหลัก คือ การเรียนรู้สถานการณ์การทุจริตในพื้นที่ ในชุมชน หรือในกรณีที่เกิดการทุจริตขึ้น หรือกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นมาแล้วและมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว

๔) O (Onward) มุ่งไปข้างหน้า

การไม่มีการทุจริตของภาครัฐ จะทำให้เงินภาษีถูกนำไปใช้ในการพัฒนาอย่างเต็มที่

ผู้นำ ผู้บริหาร บุคคลทุกระดับ องค์กร และชุมชนมุ่งพัฒนาและปรับเปลี่ยนตนเองและส่วนรวมให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนบนฐานความโปร่งใส ความพอเพียง และร่วมสร้างวัฒนธรรมสุจริตให้เกิดขึ้นอย่างไม่ย่อท้อ ซึ่งต้องมีความรู้ความเข้าใจ (Knowledge) ในประเด็นดังกล่าว

กลไกหลัก คือ การป้องกันและการป้องปราม ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังพื้นที่ ที่มีความเสี่ยงในการทุจริต อาทิ การบูรณาการพื้นที่สาธารณะ หรือเฝ้าระวังโครงการให้ดำเนินการด้วยความโปร่งใส

๕) N (Knowledge) ความรู้

ความรู้ด้านต่าง ๆ มีความจำเป็นต่อการป้องกันและป้องปรามการทุจริต

ผู้นำ ผู้บริหาร บุคคลทุกระดับ องค์กร และชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจสามารถนำความรู้ไปใช้สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินได้อย่างถ่องแท้ในสถานการณ์การทุจริต ผลกระทบที่มีต่อตนเองและส่วนรวม ความพอเพียงด้านทุจริต การแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการลดการทุจริตในระยะยาว รวมทั้งความอยุ่ไม่กล้าทำทุจริตและความไม่ทนเมื่อพบเห็นว่าการทุจริตเกิดขึ้น เพื่อสร้างสังคมไม่ทนต่อการทุจริต

กลไกหลัก คือ การให้ความรู้ในรูปแบบการฝึกอบรม หรือให้สื่อเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย ๑) ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการทุจริตแบบต่าง ๆ ทั้งแบบสมัยอดีต แบบปัจจุบัน และแบบที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ๒) ความรู้เกี่ยวกับการทุจริตในต่างประเทศ ๓) วิธีการป้องกันหรือป้องปรามแบบต่าง ๆ ๔) ความรู้เกี่ยวกับ การเฝ้าระวัง และ ๕) ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

๖) G (Generosity) เอื้ออาทร

คนไทยมีความเอื้ออาทร มีเมตตา มีน้ำใจต่อกันบนพื้นฐานของจิตพอเพียงด้านทุจริตไม่เอื้อต่อการรับหรือการให้ผลประโยชน์ต่อพวกพ้อง

กลไกหลัก กิจกรรมจิตอาสา ช่วยเหลือบุคคล ชุมชน/สังคมในยามวิกฤต หรือการร่วมมือร่วมใจพัฒนาชุมชน

จากนิยามข้างต้น STRONG : จิตพอเพียงด้านทฤษฎี จึงหมายถึง ผู้ที่มีความพอเพียง ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น (S) มุ่งอนาคตที่เจริญทั้งตนเองและส่วนรวม (O) โดยใช้หลักความโปร่งใสตรวจสอบได้ (T) พื้นฐานจิตใจ มีมนุษยธรรม เอื้ออาทร ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ต่างตอบแทน (G) ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการดำรงชีวิตในทางที่ชอบ (N) แต่ตื่นรู้เรื่องภัยทุจริตที่ร้ายแรง ส่งผลต่อสังคม รังเกียจการทุจริตประพฤติมิชอบทั้งปวง ไม่ยอมทนต่อการทุจริตทุกรูปแบบ (R)

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้มีการพัฒนาโมเดล STRONG: จิตพอเพียงด้านทฤษฎี เพิ่มการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยง และขับเคลื่อนหลักการของโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทฤษฎี ไปสู่การป้องกันการทุจริตได้เป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเผยแพร่หลักการของโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทฤษฎี สู่ชุมชนจะดำเนินการ โดย สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด และมีการคัดเลือกผู้แทน/ผู้นำชุมชนในจังหวัดที่มีเครือข่ายมีความสามารถและทักษะในการถ่ายทอด องค์ความรู้มาอบรมให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทฤษฎี การนำไปประยุกต์ใช้ในการต้านการทุจริต อาทิ การคิดแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม ความไม่ทนและความอายต่อการทุจริต หลักการจิตพอเพียง ด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นโค้ช (Coach) ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักการของโมเดล STRONG และการด้านทฤษฎีให้แก่ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน รวมถึงยังมีการจัดตั้งชมรม STRONG เพื่อให้ทุกภาคส่วน มีความตระหนักรู้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาการทุจริต และมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสการทุจริต

๔. ความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทฤษฎี

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับโมเดล STRONG มีความเชื่อมโยงกันใน ๒ ประเด็น ในประเด็นแรก ความเชื่อมโยงทางกฎหมาย นโยบาย ประเด็นที่สองความเชื่อมโยง ๓ หลักการ (ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ๒ เงื่อนไข (ความรู้ คุณธรรม) บุรณาการโมเดล STRONG สร้างสังคมไทยไร้อทุจริต ดังนี้

๔.๑ ความเชื่อมโยงทางกฎหมาย นโยบาย

กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ บทบัญญัติ มาตรา ๖๕ บัญญัติว่า รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมาย

แนวนโยบายแห่งรัฐ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการน้อมนำมาเป็นวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) กำหนดเป้าหมายของการพัฒนามุ่งบรรลุตามวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (ราชกิจจานุเบกษา, พ.ศ. ๒๕๖๑)

โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทฤษฎี พัฒนาโดย รศ.ดร. มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ ร่วมกับสำนักงาน ป.ป.ช. จึงมีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ตรงที่โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทฤษฎี สอดคล้องเป้าหมายของการพัฒนาประเทศตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๔.๒ ความเชื่อมโยง ๓ หลักการ (ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ๒ เจอนไข (ความรู้ คุณธรรม) บูรณาการโมเดล STRONG สร้างสังคมไทยไร้ทุจริต

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กับโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต มีเป้าหมายร่วมกันคือการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานในการพัฒนาสังคมไทย สนองตอบเป้าหมายการพัฒนาประเทศตามวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี โดยเฉพาะ “ยั่งยืน” มุ่งพัฒนาคนให้มีความเจริญจากภายในด้วย ๓ หลักการ (พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ๒ เจอนไข (ความรู้ คุณธรรม)

ขณะที่โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต คือ เครื่องมือ สนองตอบกลไก การขับเคลื่อนสู่เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) กำหนดวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยใสสะอาด ไทยทั้งชาติด้านทุจริต (Zero Tolerance and Clean Thailand)” ยุทธศาสตร์ที่ ๑ เรื่องการสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต กลยุทธ์ที่ ๓ ประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือด้านทุจริต ซึ่งโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการเพื่อสร้าง ฐานคิดและวัฒนธรรมของการด้านทุจริตในทุกระดับ ตั้งแต่การปรับฐานความคิดของคนปฐมวัยให้สามารถแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้ เพื่อสร้างสังคมไม่ทนต่อการทุจริต มุ่งที่การพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรม จากการปราบปรามไปสู่การป้องกันเชิงรุก โดยการด้านทุจริตต้องได้รับการปลูกฝังจากภายใน มิใช่เพียงบังคับใช้ด้วยกฎหมายจากภายนอก ความเชื่อมโยง ๓ หลักการ (ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) ๒ เจอนไข (ความรู้ คุณธรรม) บูรณาการโมเดล STRONG สร้างสังคมไทยไร้ทุจริต ดังนี้

๑) “ความพอเพียง” แนวคิดหลัก และกลไกภายใน

แนวคิด “ความพอเพียง” (Sufficient/ความพอเพียง) คือ แก่นหลักของโมเดล STRONG จิตพอเพียงด้านทุจริต ซึ่งผสานแนวคิดเรื่อง “คุณธรรม” และ “มีเหตุผล” ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งให้บุคคลสามารถแยกแยะประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเป็นอัตโนมัติ **กลไก** การแยกแยะอย่างเป็นอัตโนมัติด้วย จิตที่พอเพียง มีคุณธรรม มีเหตุผล อันเกิดจากแรงจูงใจภายใน ที่ซื่อสัตย์สุจริต แนวทางนี้ทำให้การด้านทุจริตมีความยั่งยืนด้วยการยกระดับจิตใจคนด้วยศีลธรรมที่เจริญจากภายในจิตใจ มากกว่าการสร้างกฎควบคุมจากภายนอก

๒) การเสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรม: แนวคิด และเครื่องมือ/กลไก

แนวคิด “คุณธรรม” ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความซื่อสัตย์สุจริต ความมีสติ ความอดทน ส่วนเครื่องมือ/ กลไก องค์ประกอบความเอื้ออาทร “G” (Generosity/เอื้ออาทร) ของโมเดล STRONG เน้นเรื่อง ความเอื้ออาทร และการไม่เอื้อประโยชน์ต่อพวกพ้อง ด้านการทุจริตที่มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนตน มุ่งหวังให้ คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติดีงามโปร่งใส (Transparent/โปร่งใส) ในการทำงาน การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ตลอดจนการดำเนินชีวิตส่วนตน โดยยึดมั่นในจริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต

๓) การสร้างภูมิคุ้มกันผ่านความตื่นรู้ และความรู้ : แนวคิด และกลไก

แนวคิด “มีภูมิคุ้มกัน” ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการเตรียมพร้อมรับมือกับความเสี่ยง และการเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงภูมิคุ้มกันต่อการทุจริต **กลไก**: องค์ประกอบ “R” (Realise/ตื่นรู้) ของโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต มุ่งเน้นการตระหนักรู้ถึงพิษภัยของการทุจริต และการไม่ยอมทนต่อการทุจริตผ่านการเรียนรู้จากสถานการณ์และกรณีศึกษา องค์ประกอบ “N” (Knowledge/ความรู้) ของโมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต เน้นการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการทุจริต ผลกระทบ วิธีการป้องกัน และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผสานกับ “การมีภูมิคุ้มกัน” “ตื่นรู้” และ “ความรู้” สร้างกลไกสำหรับการเฝ้าระวังเชิงรุกทำให้การด้านการทุจริตยกระดับจากความซื่อสัตย์เฉพาะบุคคลไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้น

๔) การขับเคลื่อนสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต และการมีส่วนร่วมของชุมชน : แนวคิดและกลไกแนวคิด เป้าหมายสูงสุดของยุทธศาสตร์ชาติในการต้านทุจริตคือการสร้างสังคมปลอดการทุจริต ซึ่งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความสมดุลทางสังคม กลไก โมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต องค์ประกอบ “O” (Onward/มุ่งไปข้างหน้า) เน้นการก้าวไปข้างหน้าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการสร้างวัฒนธรรมต้านทุจริตผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ละอายไม่ทนต่อการทุจริต ส่งเสริมธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของชุมชน ในวงกว้างจากรูปแบบรวมศูนย์ไปสู่แนวทางกระจายอำนาจและขับเคลื่อนโดยชุมชน

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำหน้าที่เป็น รากฐานทางจริยธรรมและศีลธรรม หรือกรอบแนวคิดสำหรับการสร้างภูมิคุ้มกัน ขณะที่โมเดล STRONG: จิตพอเพียงต้านทุจริต ทำหน้าที่เป็น เครื่องมือและกลไกปฏิบัติที่แปลงหลักการให้เป็นความพยายามในการต้านการทุจริตที่แข็งแกร่งและยั่งยืนในทุกระดับของสังคม

๕. ต้นแบบความพอเพียง

๕.๑ ต้นแบบของความพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นต้นแบบของความพอเพียง ดังปรากฏเรื่องราวส่วนพระองค์ที่น่าสนใจ ดังนี้

๑) เรื่อง ดินสอทรงงาน ถอดความมาจากสารคดีเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ หมวด พระบารมีบันดาล ตอน ดินสอของพระเจ้าอยู่หัว

“...ดินสอธรรมดาซึ่งคนทั่วไปอาจหาซื้อได้ด้วยราคาเพียงไม่กี่บาทนี้ เป็นดินสอชนิดเดียวที่ปรากฏอยู่บนพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ขณะทรงงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงดินสอธรรมดา ๆ โดยมีบันทึกว่าในปีหนึ่ง ๆ ทรงเบิกดินสอใช้เพียง ๑๒ แท่ง โดยทรงใช้ดินสอเดือนละ ๑ แท่งเท่านั้น เมื่อดินสอสั้นจะทรงใช้กระดาษม้วนต่อปลายดินสอให้ยาวเพื่อให้เขียนได้นานขึ้น จนกระทั่งดินสอนั้นกัดใช้ไม่ได้แล้ว เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีแนวพระราชดำริที่เป็นเหตุ เป็นผล ดินสอ ๑ แท่ง ท่านไม่ได้มองว่าเราต้องประหยัดเงินในกระเป๋า แต่ท่านมองว่าดินสอ ๑ แท่ง ต้องใช้ทรัพยากรหรือพลังงานเท่าไร ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ไม้ แร่ธาตุที่ทำให้ดินสอ การนำเข้าวัตถุดิบที่นำเข้าจากต่างประเทศ พลังงานในกระบวนการผลิตและขนส่ง ดังนั้น การผลิตดินสอทุกแท่งมีผลต่อรายรับรายจ่ายของประเทศ เป็นส่วนหนึ่งมูลค่าสินค้านำเข้าด้านวัตถุดิบ และเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีจำกัดมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ความประหยัดไม่ใช่หมายถึง การไม่ใช้ แต่ยังรวมถึงการใช้สิ่งต่าง ๆ อย่างมีสติและมีเหตุผล อันเป็นสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล เขียนไว้ในหนังสือ “ใต้เบื้องพระยุคลบาท”

“...ท่านผู้หญิงบุตรี บอกผมว่า ปีหนึ่งท่านทรงเบิกดินสอ ๑๒ แท่ง ใช้จนกระทั่งกัด ใคร อย่าไปทิ้งของพระองค์ท่านนะ จะทรงกริ้ว ทรงประหยัดทุกอย่าง ทรงเป็นต้นแบบทุกอย่าง ของทุกอย่างมีค่าสำหรับพระองค์ทั้งหมด ทุกบาท ทุกสตางค์ จะทรง ใช้อย่างระมัดระวัง ทรงสั่งให้เราปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ...”

๒) เรื่อง หลอดยาสีพระทนต์ หลอดยาสีพระทนต์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีลักษณะแบนราบเรียบคล้ายแผ่นกระดาษ โดยเฉพาะบริเวณคอ

หลุดยิ่งปรากฏรอยบุ่มลึกลงไป จนถึงเกลียวคอหลุด สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะพระองค์ท่านทรงใช้ด้ามแปรงสีพระหนต์ ช่วยรีดและกดจนเป็นรอยบุ่ม

ศาสตราจารย์พิเศษ ทันตแพทย์หญิง ท่านผู้หญิงเพ็ชรา เตชะกัมพุช ทันตแพทย์ประจำพระองค์อดีตคณบดีคณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เขียนเล่าในว่า

“...ครั้งหนึ่งทันตแพทย์ประจำพระองค์ กราบถวายบังคมทูลเรื่องศิษย์ทันตแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บางคนมีค่านิยมในการใช้ของต่างประเทศ และมีราคาแพง รายที่ไม่มีทรัพย์พอซื้อหา ก็ยังชวนขวยเขามาใช้เป็นการชั่วคราวชั่วคราว ซึ่งเท่าที่ทราบมา มีความแตกต่างจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ทรงนิยมใช้กระเป๋ที่ผลิตภายในประเทศเช่นสามัญชนทั่วไป ทรงใช้ดินสอสั้นจนต้องต่อด้าม แม้ยาสีพระหนต์ของพระองค์ท่านก็ทรงใช้ด้ามแปรงพระหนต์รีดตลอดยาจนแบนจนแน่ใจว่า ไม่มียาสีพระหนต์หลงเหลืออยู่ในหลอดจริง ๆ...”

เมื่อกราบบังคมทูลเสร็จพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงรับสั่งว่า

“...ของพระองค์ท่านก็เหมือนกัน และยังทรงรับสั่งต่อไปอีกด้วยว่า เมื่อไม่นานมานี้เอง มหาเดเล็กห้องสรง เห็นว่ายาสีพระหนต์ของพระองค์คงใช้หมดแล้ว จึงได้นำหลอดใหม่มาเปลี่ยนให้แทน เมื่อพระองค์ได้ทรงทราบก็ได้ขอให้เขานำยาสีพระหนต์หลอดเก่ามาคืน และพระองค์ท่านยังทรงสามารถใช้ต่อไปได้อีกถึง ๕ วัน...”

จะเห็นได้ว่า ในส่วนพระองค์ท่านเองนั้น ทรงประหยัดอย่างยิ่ง ซึ่งตรงกันข้ามกับพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ที่ทรงพระราชทานเพื่อราษฎรผู้ยากไร้อยู่เป็นนิจ พระจริยวัตรของพระองค์ได้แสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดถึงพระวิริยะ อุตสาหะ ตลอดจนความประหยัดในการใช้ของอย่างคุ้มค่า หลังจากนั้นทันตแพทย์ประจำพระองค์ได้กราบพระบาททูลขอพระราชทานหลอดยาสีพระหนต์หลอดนั้น เพื่อนำไปให้ศิษย์ได้เห็นและรับใส่เกล้าเป็นตัวอย่างเพื่อประพฤติปฏิบัติในโอกาสต่อ ๆ ไป

ประมาณหนึ่งสัปดาห์หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานส่งหลอดยาสีพระหนต์เปล่าหลอดนั้นมาให้ถึงบ้าน ทันตแพทย์ประจำพระองค์รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้ายิ่ง เมื่อได้พิจารณาถึงลักษณะของหลอดยาสีพระหนต์เปล่าหลอดนั้นแล้ว ทำให้เกิดความสงสัยว่า เหตุใดหลอดยาสีพระหนต์หลอดนี้จึงแบนราบเรียบโดยตลอดคล้ายแผ่นกระดาษ โดยเฉพาะบริเวณคอหลอดยังปรากฏรอยบุ่มลึกลงไปเกือบถึงเกลียวคอหลุด เมื่อได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ อีกครั้งในเวลาต่อมา จึงได้รับคำอธิบายจากพระองค์ว่า หลอดยาสีพระหนต์ที่เห็นแบนเรียบนั้นเป็นผลจากการใช้ด้ามแปรง สีพระหนต์ช่วยรีดและกดจนเป็นรอยบุ่มที่เห็นนั่นเอง และเพื่อที่จะขอนำไปแสดงให้ศิษย์ทันตแพทย์ได้เห็นเป็นอุทาหรณ์ จึงได้ขอพระราชทานุญาต ซึ่งพระองค์ท่านก็ได้ทรงพระเมตตาด้วยความเต็มพระราชหฤทัย

๓) เรื่อง ของเอกสารต่าง ๆ ที่จะส่งขึ้นทูลเกล้า เป็นความเล่าที่ว่า “...แต่หากเป็นเรื่อง “งานในราชการ” แล้ว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทมายังข้าราชการบริพารในพระองค์ว่า “เอกสารต่าง ๆ ที่จะส่งขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายหากเป็นของแล้ว ก็ขอให้ติดกาวยเฉพาะตรงหัวมุม หรือหากเป็นต้องใช้เทปกาวติด ก็ให้ติดแค่สองนิ้วก็พอ ไม่ใช้ปิดทั้งหมด เพราะเป็นการสิ้นเปลืองเทปและเปิดยาก” พระองค์จะไม่พอพระราชหฤทัย เพราะไม่เป็นการประหยัด ซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ กระดาษและซองจดหมายภายใน หากไม่ใช่เอกสารสำคัญก็ควรใช้กระดาษรีไซเคิล แต่หากเป็นจดหมายลับหรือสำคัญก็สามารถใช้ของใหม่ได้”...

๖. ผลจากความพอเพียงและ STRONG สู่อการลดปัญหาการทุจริต

๖.๑ กรณีศึกษา “ความพอเพียง” นำพาสังคมไทยลดการทุจริต

กรณีศึกษานี้มาจากที่สำนักงาน ป.ป.ช. ได้นำเสนอบทความเรื่อง “ความพอเพียง นำพาสังคมไทยลดการทุจริต” แสดงถึงจิตที่พอเพียง จะนำพาสังคมไทยให้ลดการทุจริตลงได้ ด้วยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นต้นแบบนำทางความคิดสู่การปฏิบัติด้วย ๓ หลักการ ๒ เงื่อนไข ความพอเพียง มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรม ในบทความได้อัญเชิญกระแสพระราชดำรัสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงพระราชทานแก่ คณะผู้ว่าราชการจังหวัด ในโอกาสเข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ความว่า

“...ภายในเวลา ๑๐ ปี เมืองไทยน่าจะเจริญ ข้อสำคัญ คือ ต้องหยุดการทุจริตให้สำเร็จและไม่ทุจริตเสียเอง...”

จากกระแสพระราชดำรัส นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น (พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๙) ได้ออกประกาศฉบับที่ ๖๙ เรื่องมาตรการป้องกันและแก้ไขการทุจริตและประพฤติมิชอบให้ทุกภาคส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ กำหนดมาตรการหรือแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบในส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ โดยมุ่งเน้นการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารงาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการตรวจสอบ เฝ้าระวัง เพื่อสกัดกั้นมิให้เกิดการทุจริตประพฤติมิชอบได้ นี่คือการแสดงถึง “เจตนารมณ์ทางการเมือง” (Political will) ของผู้นำ นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งของการปราบปรามคอร์รัปชันที่บั่นทอนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

ปัญหา “คอร์รัปชัน” ที่เสมือนโรคระบาดที่ร้ายแรงประทุกันจนกลายเป็น “วัฒนธรรม” การประพฤติ “มิชอบ” ด้วยวิธีการเรียกรับ “สินบน” บางส่วนราชการเลี่ยงด้วยการจัดกิจกรรมหารายได้ อาทิ การจัดแข่งขันกอล์ฟ โบว์ลิง ฯลฯ อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการเรียกรับของหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งระเบียบนี้ครอบคลุมถึงการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไปเป็นประธานจัดกิจกรรมเรียกรับ และเข้าข่ายผิดกฎหมายสรรพากรอีกด้วย

“การประพฤติมิชอบ” นักการเมืองที่เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหลายคนไม่ค่อยให้ความสนใจและมักพูดว่า “กฎหมายไม่ได้ห้าม” แต่เมื่อดูในประมวลกฎหมายอาญาได้ให้นิยามว่า “ไม่เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ คำสั่งผู้บังคับบัญชา มติคณะรัฐมนตรี แบบธรรมเนียมของทางราชการ หรือตามทำนองคลองธรรม” ซึ่งหมายถึง ไม่เป็นไปตามที่ถูกที่ควร ทำให้ฐานความผิดนี้ มีความหมายกว้างมาก จึงมีการกระทำผิดกันอย่างดาษดื่น ทั้งรู้และไม่รู้ว่า “ผิด” เมื่อมีการหาเงินเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติราชการได้ สิ่งที่ดีตามมาคือ การเรียกรับสินบนของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง อันมีสาเหตุมาจาก “ความโลภ” ที่ฝังอยู่ในใจของคน กระทำจนเป็นเรื่องปกติ โดยอ้างว่า “ใคร ๆ เขาก็ทำกัน” และไม่มีการลงโทษกันอย่างจริงจังจนทำให้เกิดปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างเห็นเชิงประจักษ์ในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นคนที่ “เคยดี” ต้องมาเสียคนเมื่อมีอำนาจรัฐในมือ เผลอไผลใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งเป็นต้นตอของการทุจริตประพฤติมิชอบที่เกิดขึ้น อย่างที่เห็นแนวทางการแก้ไขความโลภในจิตใจมนุษย์นี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งมี “๓ หลักการ ๒ เงื่อนไข” ได้แก่ “พอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน” ภายใต้เงื่อนไข “ความรู้ควบคู่คุณธรรม” ที่หมายถึง “ซื้อสัตย์สุจริต อดทน อดกลั้น อดออม”

แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ต่างประเทศได้นำไปสอนคนในชาติ โดยเฉพาะประเทศภูฏานที่นำไปปลูกฝังให้กับประชาชนและยกย่องว่าพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ของเราเป็นปราชญ์ของประเทศ ได้เสนอความเห็นที่ “พระองค์แสดงให้เห็นจากแนวคิดนี้ว่า ป่อเกิดของการคอร์รัปชันส่วนมากมาจากความโลภของบุคคลในองค์กร” พร้อมกับยกย่องพระองค์ว่า “เป็นผู้นำที่มีชีวิตเรียบง่ายเหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นหนทางในการป้องกันคอร์รัปชัน” ครว “ตามรอยเบื้องพระยุคลบาทด้วยจิตพอเพียง” เพื่อแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันที่แพร่หลายในวงราชการ โดยเริ่มรณรงค์ให้หัวหน้าส่วนราชการและหน่วยงานของรัฐ ตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงไป น้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาใช้เป็นวิถีชีวิต และขยายผลไปสู่เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคน ทุกระดับ

ดังนั้น เมื่อบุคคลระดับผู้นำของประเทศมีวิถีชีวิตอย่าง “พอเพียง” ตามข้อเสนอนี้ โดย “ไม่ทุจริตเสียเอง” ด้วยน้อมนำกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงมีพระราชดำรัสเตือนไว้ จะสามารถควบคุมกำกับดูแลไม่ให้เกิดการทุจริตประพฤติมิชอบในองค์กรที่ตนรับผิดชอบ รวมถึงเป็น “แบบอย่าง” ให้กับสาธารณชนที่มาจากภาคการเมืองซึ่งเข้ามาร่วมใช้อำนาจอธิปไตยด้วยกัน หากเป็นเช่นนี้ ประเทศชาติหลุดพ้นจากการทุจริตผิดกฎหมายคอร์รัปชันต่าง ๆ ได้อย่างแน่นอน ดังนั้น ในการขับเคลื่อนสร้างค่านิยมสุจริต จึงได้มีการกำหนดให้มีการประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเครื่องมือด้านทุจริต (สำนักงาน ป.ป.ช., พ.ศ. ๒๕๕๙)

๖.๒ โมเดล STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต กรณีศึกษาทุจริตอาหารกลางวันโรงเรียน

กรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการดำเนินโครงการ STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต และการก่อตั้งชมรม STRONG อย่างเป็นรูปธรรม คือ จากการที่เพจ Facebook ชมรม STRONG : จิตพอเพียงด้านทุจริต จังหวัดหนึ่ง ได้นำเสนอประเด็นการทุจริตอาหารกลางวัน โดยระบุข้อความว่า “ขนมจีนกับน้ำปลา คืออาหารกลางวันเด็กของโรงเรียนแห่งหนึ่ง” พร้อมคลิปเป็นหลักฐานประกอบ ส่งผลให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมวงกว้าง และนำไปสู่การลงโทษผู้กระทำผิด จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มีการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแสการทุจริตอาหารกลางวันของโรงเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ มากขึ้น โดยคุณครู ผู้ปกครอง และนักเรียนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและแจ้งเบาะแส (Watch and Voice) อาทิ การทุจริตอาหารกลางวันของโรงเรียนแห่งหนึ่ง ซึ่งคุณครูได้ร้องเรียนว่า โครงการอาหารกลางวันโรงเรียนอาจไม่เป็นไปตามมาตรฐาน และคุณภาพที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เนื่องจากมีการนำอาหารสำเร็จรูปมาปรุงเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่าย จึงนำไปสู่การตรวจสอบความผิดปกติ ขณะเดียวกันกระแสสังคมได้แสดงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social media) ในการปกป้องผู้แจ้งเบาะแสการทุจริตที่ได้รับผลกระทบต่อดำเนินหน้าที่จากที่โดนคำสั่งย้ายไปช่วยราชการที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแห่งหนึ่ง จนกระทั่งคุณครูที่เป็นผู้แจ้งเบาะแสดำเนินการกลับไปทำงานที่โรงเรียนแห่งเดิมอีกครั้งหนึ่ง การทุจริตอาหารกลางวัน แสดงให้เห็นว่าทุกภาคส่วนในสังคมมีความตื่นรู้ และมีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันการทุจริต ทั้งในบทบาทผู้เฝ้าระวัง ผู้แจ้งเบาะแส และให้ความคุ้มครองปกป้องผู้แจ้งเบาะแสการทุจริตจากความไม่เป็นธรรมและอิทธิพลของผู้มีอำนาจ (มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ, พ.ศ. ๒๕๖๐)

บทสรุป

ปัญหาการทุจริตเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งต้องแก้ไขด้วยแนวทางที่ยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงริเริ่ม เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาที่สมดุล โดยเน้นหลัก ๓ หลักการ (พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน) และ ๒ เงื่อนไข (ความรู้ คุณธรรม) ซึ่งส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริตและการตัดสินใจอย่างรอบคอบ โมเดล STRONG : จิตพอเพียงต้านทุจริต พัฒนาโดยสำนักงาน ป.ป.ช. ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างวัฒนธรรมต้านทุจริต โมเดล STRONG ประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ ได้แก่ Sufficient (พอเพียง), Transparent (โปร่งใส), Realise (ตื่นรู้), Onward (มุ่งไปข้างหน้า), Knowledge (ความรู้), และ Generosity (เอื้ออาทร) โดยมี "จิตพอเพียง" เป็นแกนหลักที่มุ่งปรับฐานความคิดของบุคคลให้สามารถแยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างถูกต้องและเป็นอัตโนมัติ

ความเชื่อมโยงระหว่างปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและโมเดล STRONG คือ การผสานแนวคิดเชิงปรัชญาเข้ากับกลไกการปฏิบัติเพื่อสร้างระบบต้านทุจริตที่แข็งแกร่ง "จิตพอเพียง" ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมเปลี่ยนค่านิยมของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นกลไกภายในสำหรับการตัดสินใจทางจริยธรรม ซึ่งป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ การเน้นการแยกแยะผลประโยชน์อย่างเป็นอัตโนมิติเป็นการสร้างแรงจูงใจภายในเพื่อความซื่อสัตย์สุจริต นอกเหนือจากการพึ่งพากฎหมายเพียงอย่างเดียว การประยุกต์ใช้โมเดล STRONG ผ่านการจัดตั้งชมรมและสร้างโค้ชในชุมชนและองค์กรต่าง ๆ มุ่งสร้างสังคมที่ไม่ทนต่อการทุจริต โดยส่งเสริมความตระหนักรู้ การมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน เป็นการดำเนินงานที่ได้ผลและประสบความสำเร็จในหลายพื้นที่ ซึ่งอนาคตต่อไปควรมีการต่อยอดขยายผลในพื้นที่อื่นที่หลากหลายและครอบคลุม ทั่วประเทศ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

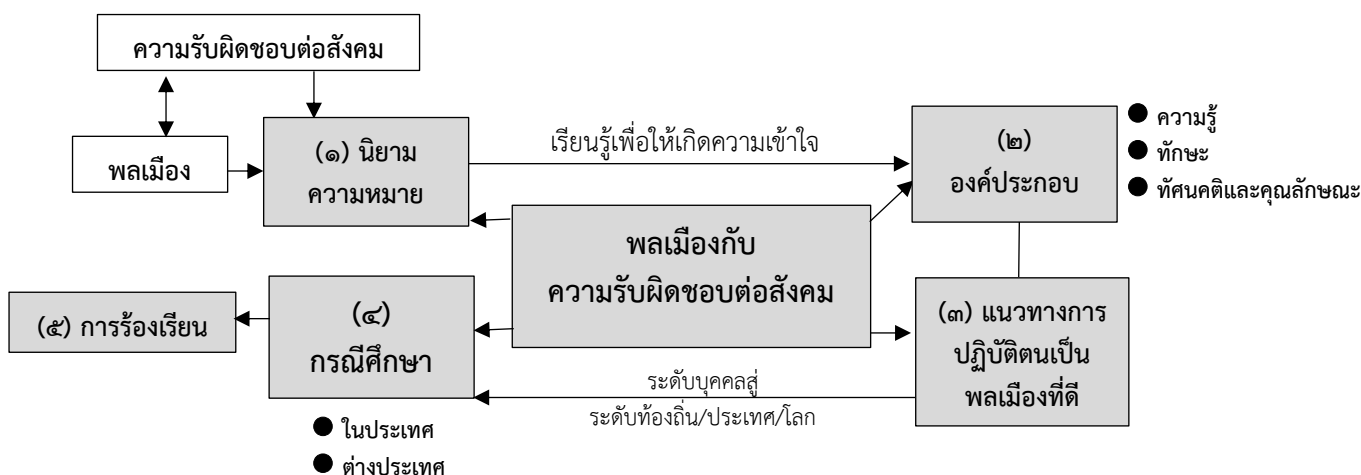
พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากศึกษาหน่วยการเรียนรู้แล้ว ผู้ศึกษาหรือผู้สอนสามารถ

๑. เข้าใจและมีความรู้เกี่ยวกับพลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม
๒. อธิบายองค์ประกอบของการศึกษาความเป็นพลเมือง
๓. ประยุกต์ใช้แนวทางปฏิบัติสู่การเป็นพลเมืองในการต่อต้านการทุจริต
๔. ประยุกต์ใช้ต้นแบบกรณีศึกษาของกลุ่มพลเมืองที่ดีในการต่อต้านการทุจริตกับกลุ่มสังคมตนเอง
๕. ประยุกต์ใช้แนวทางที่พึงปฏิบัติสำหรับพลเมืองที่ดีในการต่อต้านการทุจริต

๑. บทนำ

พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นค่านิยมที่ควรปลูกฝังให้กับคนในสังคม ด้วยว่าการอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมากย่อมมีความหลากหลาย ทั้งด้านความคิด ความเชื่อ และระสนิยม หน่วยการเรียนรู้นี้เป็นบทสรุปปลายทางของหลักสูตรด้านพุทธศึกษา ด้วยการทุจริตในสังคมยุคปัจจุบันมีความรุนแรงและสร้างผลกระทบ เป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่มนุษย์เราไม่รู้จักหน้าที่พลเมืองหรือบทบาทของตนเองในสังคม หน่วยการเรียนรู้นี้ให้ความรู้เกี่ยวกับคำว่า “พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม” ในมิติของการเรียนรู้ หลักสูตรด้านพุทธศึกษา มีเจตนาให้พลเมืองทุกคนรู้หน้าที่สำคัญ คือ การป้องกันและต่อต้านการทุจริต ด้วยการแสดงออกทางพฤติกรรมของการร้องเรียน ต่อหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ นอกจากนี้ยังนำเสนอต้นแบบความสำเร็จของชุมชนในประเทศและสังคมต่างประเทศ ที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาพลเมืองให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์และต้นแบบในการรณรงค์และปลูกจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ดีมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะมิติด้านการป้องกันและต่อต้านการทุจริต

๒. นิยามความหมายของคำว่า “พลเมืองกับความรับผิดชอบต่อสังคม”

๒.๑ นิยามความหมายของคำว่า “พลเมือง”

ในกลุ่มคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “พลเมือง” มีจำนวนมาก แต่ทว่า แต่ละคำต่างก็มีความหมายจำเพาะที่ต่างกันไป โดยกลุ่มคำชุดนี้ ประกอบด้วย คำว่า “ประชาชน” “ประชากร” “ราษฎร” และคำว่า “พลเมือง”

อนึ่ง คำว่า “ประชาชน” หมายถึง คนทั่วไปในประเทศ ไม่ใช่ผู้ปกครอง เป็นสามัญชนที่อยู่ภายใต้รัฐ และเป็นเจ้าของประเทศและอำนาจอธิปไตย

ส่วนคำว่า “ประชากร” ใช้ในกรณีพิจารณาถึงจำนวนคนโดยทั่วไป

และคำว่า “ราษฎร” เป็นคำเก่าแก่ที่ใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยา หมายถึง คนทั่วไป แต่ในช่วงรัชกาลที่ ๕ ได้มีการเลิกทาสเลิกไพร่ ทำให้คนเหล่านี้กลายเป็น “ราษฎร” หรือเสรีชนที่มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกัน และมีนัยถึงผู้ที่ต้องเสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมาย ปัจจุบันมีความหมายคล้าย “ประชาชน” แต่ “ราษฎร” มีนัยของคนที่ยากไร้หรือด้อยกว่า และความเป็นทางนัยน้อยกว่า

ทั้งนี้ คำว่า “พลเมือง” มีที่มาจากคำว่า “Citoyen” ในภาษาฝรั่งเศส หลังการปฏิวัติฝรั่งเศสปี ค.ศ. ๑๗๘๙ ซึ่งประกาศความเสมอภาคของทุกคน ในประเทศไทย คำว่า “พลเมือง” ถูกนำมาใช้ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยคณะราษฎร และถูกบรรจุในรัฐธรรมนูญ รวมถึงกลายเป็นวิชา “หน้าที่พลเมืองและศีลธรรม” ในโรงเรียน ต่อมามีการเลิกใช้คำว่า “พลเมือง” และวิชาดังกล่าวไปช่วงหนึ่งหลังรัฐประหารปี ๒๕๐๐ โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และใช้คำว่า “ปวงชน” แทนในรัฐธรรมนูญฉบับ บ้างอย่างไรก็ตาม คำว่า “พลเมือง” ได้ปรากฏรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (อ้างอิงปี พ.ศ. ๒๕๖๐) โดยใช้ควบคู่ไปกับคำว่า “ประชาชน” และ “ปวงชน” ความหมายของ “พลเมือง” โดยนักวิชาการ นิยามตามพจนานุกรมนักเรียนฉบับราชบัณฑิตยสถาน “พลเมือง” คือ ชาวเมือง ชาวประเทศ ประชาชน “พลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย” หมายถึง พลเมืองที่ยึดมั่นในศีลธรรม มีหลักประชาธิปไตย ปฏิบัติตามกฎหมาย และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

โดยสรุปแล้ว “พลเมือง” หมายถึง ประชาชนที่มีบทบาทมากกว่าแค่เสียภาษีและปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาทิ การมีสิทธิเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นต่อรัฐ การเข้าร่วมกิจกรรมกับรัฐ และการเรียกร้องกฎหมายหรือนโยบายที่เห็นพ้อง พลเมืองจะรู้สึกเป็นเจ้าของสิ่งสาธารณะ มีความกระตือรือร้น ในการมีส่วนร่วม เอาใจใส่การทำงานของรัฐบาล และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ระดับหนึ่งโดยไม่ต้องรอรัฐบาล

๒.๒ ความรับผิดชอบต่อสังคมของพลเมือง

ในระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ พลเมือง มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ลึกซึ้งกว่าสถานะ “ราษฎร” โดยเน้นการตระหนักถึงสิทธิและบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและพัฒนาสังคม พลเมืองต้องปฏิบัติตามกฎหมายและเคารพสิทธิผู้อื่น มีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย และติดตามตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล รวมถึงการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและยั่งยืน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic education)

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic education) เป็นกระบวนการสำคัญที่หล่อหลอมให้ประชาชนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่จำเป็นในการทำหน้าที่เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในชุมชนและประเทศ โดยตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเอง ตลอดจนเคารพสิทธิผู้อื่น ความเสมอภาค และหลักการประชาธิปไตย องค์ประกอบหลักของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองประกอบด้วย ความรู้ด้านพลเมือง ทักษะด้าน

พลเมือง และคุณลักษณะด้านพลเมือง ซึ่งครอบคลุมความเข้าใจในระบบการเมือง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และมีส่วนร่วม รวมถึงการยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตยโดยมีวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง คือ การเสริมสร้างขีดความสามารถของพลเมืองให้เข้าใจและเคารพหลักการประชาธิปไตย ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง การศึกษานี้มุ่งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในกิจกรรมทางสังคมและการเมือง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผล และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นแม้มีความเห็นต่าง เพื่อส่งเสริมความเป็นธรรมและความเท่าเทียมในสังคม

การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในระบบโรงเรียน แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากหลากหลายช่องทาง อาทิ การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การมีส่วนร่วมในชุมชน กิจกรรมขององค์กรภาคประชาสังคม สื่อมวลชน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระบวนการเหล่านี้ล้วนมีเป้าหมายร่วมกันคือการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยและสังคมที่เข้มแข็ง

๓. องค์ประกอบของการศึกษาความเป็นพลเมือง

องค์ประกอบของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง สามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพและสามารถทำหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ คือ

๓.๑ องค์ประกอบด้านความรู้

เป็นรากฐานสำคัญที่พลเมืองจำเป็นต้องมีเพื่อทำหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตย องค์ประกอบนี้ครอบคลุมความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง รูปแบบและโครงสร้างของรัฐบาล รัฐธรรมนูญ กฎหมาย และกระบวนการทางกฎหมาย รวมถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางการเมือง ประเด็นทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่สำคัญ และบทบาทของสถาบันทางการเมืองและสังคมต่าง ๆ ความรู้เหล่านี้ช่วยให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมอย่างมีข้อมูล และวิเคราะห์สถานการณ์ได้อย่างรอบด้าน

๓.๒ องค์ประกอบด้านทักษะ

เป็นความสามารถที่จำเป็นสำหรับพลเมืองในการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพในระบอบประชาธิปไตย ทักษะเหล่านี้ รวมถึงการคิดวิเคราะห์และประเมินข้อมูลข่าวสาร การแก้ปัญหาและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การสื่อสารและแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังครอบคลุมทักษะ การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย อาทิ การใช้สิทธิเลือกตั้งและการรวมกลุ่ม การตรวจสอบและติดตามการทำงานของภาครัฐ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๓.๓ องค์ประกอบด้านทัศนคติและคุณลักษณะ

เป็นแก่นสำคัญที่ขับเคลื่อนให้พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย สิ่งเหล่านี้รวมถึงการยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตย อาทิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม และหลักนิติธรรม นอกจากนี้ยังเน้นการ เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน รวมถึง การยอมรับความแตกต่างหลากหลาย พลเมืองควรมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และส่วนรวม มีความกระตือรือร้นในการพัฒนา และแก้ปัญหา อดทนอดกลั้น และเคารพความคิดเห็นที่ต่างออกไป มีความซื่อสัตย์สุจริตและจริยธรรม และมีจิตสำนึกสาธารณะ ที่ห่วงใยความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนและสังคม

การพัฒนาองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้อย่างสมดุล จะช่วยให้พลเมืองสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง ในระบอบประชาธิปไตย มีความสามารถในการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย และประพฤตินเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

๔. แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี

การเป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีชีวิตประชาธิปไตยนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนและธำรงรักษาระบอบประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง นอกเหนือจากคุณสมบัติพื้นฐาน พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยควรมีแนวทางการปฏิบัติตนที่ครอบคลุมมิติสำคัญหลายประการ ดังนี้

๔.๑ ประการแรก คือ การเคารพและยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย

พลเมืองจะต้องตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และคุณค่าที่เท่าเทียมกันของทุกคน โดยไม่แบ่งแยกหรือเลือกปฏิบัติต่อผู้อื่น การเคารพสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่นภายใต้กรอบของกฎหมายเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการปฏิบัติตามกฎหมายและกติกาของสังคมอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้การยอมรับและเห็นคุณค่า ของความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นหัวใจสำคัญของสังคมประชาธิปไตย

๔.๒ ประการที่สองคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครองอย่างมีความรับผิดชอบ

พลเมืองควรใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อคัดเลือกผู้แทน ที่มีความรู้ความสามารถและคุณธรรม เข้าไปทำหน้าที่การติดตามข่าวสารและแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลภายใต้กรอบของกฎหมาย เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความตื่นรู้ทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐเพื่อส่งเสริมความโปร่งใส รวมถึงการรวมกลุ่มกันอย่างสันติวิธีเพื่อเรียกร้องหรือผลักดันประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะตามกฎหมาย ก็เป็น อีกหนึ่งบทบาทสำคัญ พลเมืองที่ดีต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ โดยการพึ่งพาตนเอง ประกอบอาชีพสุจริต มีจิตสำนึกสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ก็เป็นส่วนหนึ่งของความรับผิดชอบนี้

๔.๓ ประการที่สามคือ การส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในทุกระดับ

สิ่งนี้เริ่มต้นจากตนเองและครอบครัว โดยการฝึกฝนการเคารพสิทธิ รับฟังความคิดเห็น และใช้เหตุผลในการตัดสินใจร่วมกัน การส่งเสริมประชาธิปไตยยังขยายไปสู่สถานศึกษาและที่ทำงาน ผ่านการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจร่วมกัน และการเคารพกฎระเบียบขององค์กร นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การเข้าร่วมประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นและร่วมพัฒนาชุมชน ก็เป็นสิ่งจำเป็น

๔.๔ ประการสุดท้ายคือ การมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐาน

พลเมืองที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งต่อตนเอง หน้าที่ และส่วนรวม การใช้เหตุผลในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ และพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกันเป็นสิ่งสำคัญ สุดท้ายพลเมืองควรมีความอดทนอดกลั้น สามารถเผชิญกับปัญหาและความขัดแย้งได้อย่างใจเย็นและหาทางออกอย่างสันติ

การปฏิบัติตนตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตยให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำมาซึ่งความสงบสุข ความเสมอภาค และความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนแก่สังคมและประเทศชาติ

๕. แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนกรณีตัวอย่าง (ในประเทศ)

การสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองในประเทศไทยมุ่งเน้นการพัฒนาประชาชน ผ่านแนวทางสำคัญหลายประการ สิ่งแรก คือ การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ ในระบบการเมืองการปกครอง สิทธิมนุษยชน และกลไกภาครัฐ เพื่อเป็นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมและตรวจสอบอำนาจรัฐ ถัดมาคือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็นในนโยบายสาธารณะ ตรวจสอบภาครัฐ และรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์สังคม นอกจากนี้ยังรวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ในบริบทของประเทศไทย ความพยายามเหล่านี้ปรากฏชัดในบทบาทของสถาบันการศึกษา กิจกรรมในระดับชุมชน อาทิ เวทีประชาคม และบทบาทของสื่อมวลชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม อาทิ

๕.๑ กรณี ภาคกลาง : กรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานคร มีกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจหลายประการในการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

๕.๑.๑ กรณี นโยบาย "กรุงเทพฯ ๒๕๖๗: เมืองน่าอยู่สำหรับทุกคน" และแพลตฟอร์ม "Traffy Fondue"

แนวคิด นโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ ที่เน้นการบริหารจัดการเมืองแบบมีส่วนร่วม โดยให้ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเมือง

ตัวอย่าง แพลตฟอร์ม Traffy Fondue ถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการตั้งแต่กลางปี พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อให้ประชาชนแจ้งปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่ อาทิ ถนนชำรุด ขยะ แสงสว่างไม่พอ และน้ำท่วมขัง โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรุงเทพมหานครรับเรื่องและประสานงานแก้ไข การใช้งานแพลตฟอร์มนี้ส่งเสริมให้พลเมืองรู้สึกเป็นเจ้าของเมืองและมีส่วนร่วมโดยตรงในการชี้เป้าปัญหา ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๕.๑.๒ กรณี โครงการ "ไม่เทรรม" และการจัดการขยะในชุมชน

แนวคิด การรณรงค์และให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องการแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง เพื่อลดปริมาณขยะและเพิ่มประสิทธิภาพการรีไซเคิล

ตัวอย่าง โครงการ "ไม่เทรรม" ของกรุงเทพมหานครที่เริ่มอย่างจริงจังในหลายพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ เน้นให้ประชาชนแยกขยะเปียก ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป โดยมีวันและเวลาจัดเก็บ ที่แตกต่างกันในแต่ละประเภท การมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะช่วยลดภาระของกรุงเทพมหานครและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับพลเมือง รวมถึงการเกิดกลุ่มจิตอาสาในชุมชนที่เข้ามาช่วยดูแล เรื่องการแยกขยะในบางพื้นที่ด้วย

๕.๑.๓ กรณี การเปิดพื้นที่สาธารณะและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน

แนวคิด การปรับปรุงและเพิ่มพื้นที่สีเขียว รวมถึงการจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและใจ และสร้างปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

ตัวอย่าง กรุงเทพมหานคร ได้มีการปรับปรุงและเปิดสวนสาธารณะ หลายแห่งในช่วงที่ผ่านมา อาทิ การปรับปรุงสวนปทุมวนวณิช (เปิดเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๖๕) และการสร้าง "สวน ๑๕ นาที" ในชุมชนต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงพื้นที่สีเขียวได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมในสวนสาธารณะ อาทิ โยคะในสวน การฝึกอบรมการทำ CPR หรือตลาดนัดชุมชน ที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนออกมามีปฏิสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกัน

๕.๑.๔ กรณี โครงการสร้างความเข้มแข็งชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก

แนวคิด การสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน

ตัวอย่าง แม้ว่าจะมีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วง ๕ ปีที่ผ่านมาการเน้นย้ำถึงการสนับสนุน "เศรษฐกิจฐานราก" ในกรุงเทพมหานครมากขึ้น โดยเฉพาะหลังจากสถานการณ์โควิด-๑๙ กรุงเทพมหานครได้จัดกิจกรรม "บางกอกแฟร์" หรือตลาดนัดชุมชนตามจุดต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ประกอบการรายย่อยและชุมชนนำสินค้ามาจำหน่าย รวมถึงการอบรมอาชีพเสริมต่าง ๆ เพื่อสร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับชุมชน

๕.๑.๕ กรณี การบริหารจัดการน้ำท่วมแบบมีส่วนร่วมและการดูแลคลอง

แนวคิด การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำและดูแลแหล่งน้ำในพื้นที่

ตัวอย่าง นอกจาก Traffy Fondue ที่ใช้แจ้งเหตุน้ำท่วมแล้ว กรุงเทพมหานครยังมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลรักษาคลอง โดยมีจิตอาสาและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำความสะอาดคลองและรณรงค์ไม่ทิ้งขยะลงคลอง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมระยะยาวและสร้างความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์แหล่งน้ำในเมือง

๕.๒ กรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : จังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมาหรือโคราช เป็นอีกหนึ่งจังหวัดใหญ่ที่มีความหลากหลายทั้งในพื้นที่เมืองและชนบท จึงมีตัวอย่างการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนที่น่าสนใจ ดังนี้

๕.๒.๑ กรณี การพัฒนาแหล่งน้ำและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยชุมชน

แนวคิด ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่

ตัวอย่าง โครงการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งน้ำในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา อาทิ การทำความสะอาดคลอง การปลูกต้นไม้ริมตลิ่ง หรือการสร้างฝายชะลอน้ำขนาดเล็กที่ริเริ่มโดยชาวบ้าน มักได้รับความร่วมมือจาก กลุ่มเกษตรกร และ ชาวบ้านในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบทที่มีการพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติสูง การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงช่วยอนุรักษ์ทรัพยากร แต่ยังสร้างความรู้สึกรักหวงแหนในบ้านเกิด

๕.๒.๒ กรณี โครงการ "โคราชเมืองอัจฉริยะ" และการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการมีส่วนร่วม

แนวคิด การพัฒนาเมืองโดยนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน

ตัวอย่าง จังหวัดนครราชสีมากำลังเดินทางสู่การเป็นเมืองอัจฉริยะ (Smart City) โดยมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการด้านต่าง ๆ อาทิ ระบบขนส่งอัจฉริยะ หรือการเฝ้าระวังภัยพิบัติ แม้จะเป็นโครงการใหญ่ แต่ก็ได้มีการพยายามสร้างช่องทางให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลหรือเสนอแนะความเห็นผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ หรือ แอปพลิเคชันท้องถิ่น เพื่อให้การพัฒนาตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

๕.๒.๓ กรณี กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและเศรษฐกิจสร้างสรรค์

แนวคิด ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อสร้างรายได้และรักษาเอกลักษณ์ของพื้นที่

ตัวอย่าง ในช่วงโควิด-๑๙ และหลังสถานการณ์คลี่คลายลง ชุมชนหลายแห่งในจังหวัดนครราชสีมาได้หันมาเน้นการท่องเที่ยวเชิงชุมชนมากขึ้น อาทิ "วิสาหกิจชุมชน" ที่พัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น (OTOP) และจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นการทำผ้าไหม การผลิตเครื่องปั้นดินเผา ที่ด่านเกวียน หรือการทำอาหารพื้นเมือง การที่คนในชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการนำเสนอเรื่องราวและผลิตภัณฑ์ของตนเอง ยิ่งสร้างความภาคภูมิใจและสำนึกในความเป็นพลเมืองของท้องถิ่นนั้นๆ

๕.๒.๔ กรณี บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และกลุ่มเฝ้าระวังสุขภาพ

แนวคิด เครือข่ายสุขภาพภาคประชาชนที่มีบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ตัวอย่าง อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ทั่วจังหวัดนครราชสีมายังคงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงการระบาดของโควิด-๑๙ (ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๓) อสม. มีบทบาทอย่างยิ่งในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง การเฝ้าระวังผู้ป่วย และการส่งเสริมการฉีดวัคซีน พวกเขาคือตัวอย่างของการมีสำนึกพลเมืองที่เสียสละเพื่อส่วนรวม และเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงภาครัฐ และประชาชนเข้าด้วยกัน

๕.๓ กรณีภาคเหนือ : จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวของภาคเหนือ จึงมีพลวัตที่น่าสนใจในการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

๕.๓.๑ กรณี การจัดการหมอกควันและไฟป่าโดยชุมชน

แนวคิด ชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และแก้ไขปัญหาหมอกควันและไฟป่า ซึ่งเป็นปัญหาวิกฤตของเชียงใหม่ในทุกปี

ตัวอย่าง ในช่วงฤดูร้อนของทุกปี ตั้งแต่ประมาณปลายปีถึงต้นปีถัดไป (อาทิ ปี พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๖๗) มีการจัดตั้ง "ชุดปฏิบัติการดับไฟป่าภาคประชาชน" หรือ "อาสาสมัครพิทักษ์ป่า" ในหลายพื้นที่ชนบทและเชิงเขาของเชียงใหม่ กลุ่มเหล่านี้จะรวมตัวกันเพื่อออกลาดตระเวน เฝ้าระวังการเกิดไฟป่า และเข้าระงับเหตุเบื้องต้นก่อนที่จะไหม้ลุกลามไปถึงหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ "งดการเผา" โดยให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านในพื้นที่ทำกิน ซึ่งเป็นการสร้างสำนึกร่วมในการปกป้องสิ่งแวดล้อมและลดมลพิษทางอากาศอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒ กรณี การพัฒนาพื้นที่สาธารณะและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิด การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบ ใช้ประโยชน์ และบริหารจัดการพื้นที่สาธารณะเพื่อสร้างสรรค์และส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น

ตัวอย่าง การจัด "ตลาดนัดชุมชน" หรือ "กาดม่วนใจ๋" ในหลายพื้นที่ของเชียงใหม่ อาทิ ย่านช้างม่อย หรือพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและบริหารจัดการเอง โดยมีการนำสินค้าหัตถกรรม อาหารพื้นเมือง หรือผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่าย กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน แต่ยังเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวหรือคนต่างถิ่น

๕.๓.๓ กรณี การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาจราจรและพัฒนาเมือง

แนวคิด ประชาชนมีบทบาทในการให้ข้อมูลและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเมือง โดยเฉพาะเรื่องจราจร

ตัวอย่าง นอกจากการแจ้งปัญหาผ่านช่องทางออนไลน์ของภาครัฐ (อาทิ Traffy Fondue ที่เริ่มใช้ในหลายจังหวัด) ในเชียงใหม่ยังมี กลุ่มโซเชียลมีเดียหรือกลุ่มไลน์ของชุมชน/หมู่บ้าน ที่ใช้เป็นช่องทางในการแจ้งปัญหาจราจร อุบัติเหตุ หรือเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ โดยที่สมาชิกในกลุ่มร่วมกันแบ่งปันข้อมูลและเสนอวิธีแก้ปัญหา ซึ่งนำไปสู่การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาในที่สุด

๕.๓.๔ กรณี โครงการวิสาหกิจชุมชนและเกษตรอินทรีย์

แนวคิด ชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและส่งเสริมวิถีเกษตรกรรมยั่งยืน

ตัวอย่าง ในพื้นที่รอบนอกเมืองเชียงใหม่ มีการเติบโตของ "วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์" หลายแห่งที่ชาวบ้านรวมกลุ่มกันปลูกพืชผักปลอดสารพิษ แปรรูปสินค้าเกษตร และจำหน่ายผลผลิตโดยตรงให้กับผู้บริโภค (อาทิ ในพื้นที่แมริม, สารภี) การรวมกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่สร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับสมาชิก แต่ยังสร้างสำนึกในการพึ่งพาตนเอง ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และการแบ่งปันความรู้ภายในชุมชน

๕.๔ แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองในประเทศไทย

ประเทศไทยมุ่งพัฒนาพลเมืองให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบในระบอบประชาธิปไตย แนวทางสำคัญประกอบด้วย การให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบการเมือง กฎหมาย และกลไกภาครัฐ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนในระดับต่าง ๆ การปลูกฝังจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อ ต่อสังคม และการอยู่ร่วมกัน การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เพื่อการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อความซื่อสัตย์โปร่งใสและต่อต้านการทุจริต

๕.๔.๑ การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในบริบทต่างประเทศ การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic education) ในต่างประเทศมีความสำคัญและมีแนวทางที่เป็นระบบ โดยเฉพาะในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ความสำคัญกับการศึกษาประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครองของประเทศ โครงสร้างและกลไกการทำงานของรัฐบาล สิทธิและเสรีภาพของพลเมือง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งและการแสดงความคิดเห็น และประเทศเยอรมนี เน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตย คุณค่าพื้นฐานของสังคม การเคารพความแตกต่างหลากหลาย และการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในสังคม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเผด็จการขึ้นอีกในอนาคต การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองถูกมองว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปและสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

๕.๔.๒ บทเรียนและข้อเสนอแนะสำหรับประเทศไทย จากการศึกษาแนวทางในประเทศไทยและต่างประเทศ สามารถสรุปบทเรียนและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองในประเทศไทยได้ดังนี้

(๑) บูรณาการเรียนรู้ ควรมีการบูรณาการเนื้อหาความเป็นพลเมืองเข้ากับการเรียนการสอนในทุกระดับชั้นและในหลากหลายวิชา ไม่ใช่จำกัดอยู่เพียงแค่วิชาสังคมศึกษา

(๒) เน้นการปฏิบัติจริง ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการลงมือปฏิบัติจริง อาทิ การจำลองกระบวนการประชาธิปไตย การทำโครงการเพื่อสังคมในชุมชน และการฝึกฝนทักษะการเจรจา และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

(๓) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมความเป็นพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) ส่งเสริมบทบาทของสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ครอบคลุม ชุมชน องค์กรศาสนา และสื่อมวลชน ล้วนมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมและส่งเสริมพฤติกรรมความเป็นพลเมือง จึงควรมีการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันเหล่านี้อย่างเป็นระบบ

(๕) สร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการมีส่วนร่วม จัดให้มีพื้นที่และเวทีสาธารณะที่ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ และปลอดภัย โดยเคารพในความแตกต่างของความคิด

(๖) ปรับปรุงกฎหมายและนโยบาย ทบทวนและปรับปรุงกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ของรัฐ

(๗) การสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม การเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งภายในประเทศและจากนานาชาติจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาโลกและแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ ตระหนักในสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

๖. แนวทางการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมืองด้วยชุมชนกรณีตัวอย่าง (ต่างประเทศ)

ในหลายประเทศมีการส่งเสริม เรื่อง การศึกษาเรื่องความเป็นพลเมือง ซึ่งแต่ละประเทศมีแนวคิดและประเด็นในการศึกษาที่แตกต่างกัน โดยเอกสารนี้จะนำเสนอแนวคิด พร้อมทั้งประเด็นการปฏิบัติที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมด้านความเป็นพลเมือง แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ ซึ่งมีประเทศที่น่าสนใจดังนี้

๖.๑ ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นรัฐเดี่ยวที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา โดยมีสมเด็จพระจักรพรรดิเป็นประมุขและนายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำบริหารประเทศ ญี่ปุ่นได้รับการจัดอันดับด้านประชาธิปไตยในระดับต้น ๆ ของโลก สะท้อนถึงการเป็นประเทศประชาธิปไตยที่โดดเด่นในเอเชีย ตัวอย่างของการสร้างเสริมสำนึกความเป็นพลเมือง ดังนี้

๖.๑.๑ กรณี สมัชชาพลเมืองด้านสภาพภูมิอากาศ (Citizens' Climate Assemblies - CCAs)

แนวคิด เป็นการรวมกลุ่มของพลเมืองเพื่อหารือและเสนอแนะนโยบายด้านสภาพภูมิอากาศ

ตัวอย่าง สมัชชาพลเมืองด้านสภาพภูมิอากาศครั้งแรกจัดขึ้นที่ซัปโปโรในปี ค.ศ. ๒๐๒๐ โดยคณะกรรมการจัดงาน Climate Assembly Sapporo ๒๐๒๐ ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเมืองและองค์กรท้องถิ่น หลังจากนั้นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรก็ได้จัดงาน ขึ้นที่ควาซากิในปี ค.ศ. ๒๐๒๑ และมีการจัดงาน ที่นำโดยเทศบาลในเมืองอื่น ๆ อาทิ มูซาชิโนะและโทโคโรฮะวะ ข้อเสนอแนะจากงาน มักจะถูกส่งมอบให้นายกเทศมนตรีและนำไปรวมไว้ในแผนปฏิบัติการด้านสภาพภูมิอากาศของเมือง

๖.๑.๒ กรณี การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

แนวคิด องค์กรสตรีหลายแห่งในญี่ปุ่นยังคงดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่าง ในรายงานปี ค.ศ. ๒๐๒๒ มีการสำรวจความคิดเห็นเริ่มเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในญี่ปุ่น ซึ่งรวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้ง การจัดกลุ่มศึกษา และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับการนำระบบโควตามาใช้ในรัฐสภา และการจัดบรรยายโดยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองระดับชาติและท้องถิ่น เพื่อแบ่งปันประสบการณ์และเหตุผลในการเข้ามาทำงานการเมือง

๖.๑.๓ กรณี ระบบการลงทะเบียนเพื่อเชื่อมโยงประชากรในเมืองกับชนบท

แนวคิด รัฐบาลญี่ปุ่นกำลังพิจารณาสร้างระบบการลงทะเบียนเพื่อเชื่อมโยงรัฐบาลท้องถิ่นกับ "ประชากรที่เชื่อมโยง" (Connected population) ซึ่งเป็นผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทแต่มีการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่เหล่านั้นอย่างสม่ำเสมอ

ตัวอย่าง เมืองฮิตะ จังหวัดกิฟุ ได้เปิดตัว "แฟนคลับ" สำหรับเมืองในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ สมาชิกจะได้รับส่วนลดในร้านค้าและโรงแรมท้องถิ่น รัฐบาลเมืองจะส่งข้อมูลให้สมาชิกและเสนอโปรแกรมให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ งานฟาร์ม การกำจัดวัชพืช และการจัดการกิจกรรม เพื่อส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชากรที่เชื่อมโยงกับคนในท้องถิ่น

๖.๑.๔ กรณี การเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ESD)

แนวคิด ญี่ปุ่นเป็นผู้นำในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยตระหนักว่าการแก้ไขปัญหาความท้าทายระดับโลกจำเป็นต้องให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์

ตัวอย่าง คณะกรรมการเยาวชนของคณะกรรมการการแห่งชาติญี่ปุ่นเพื่อยูเนสโก ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนใน ESD ในญี่ปุ่น คณะกรรมการนี้ประกอบด้วยสมาชิก ๒๐ คน รวมถึงนักศึกษาและตัวแทนจากองค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีการจัดกิจกรรมทั้งระดับชาติและท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนญี่ปุ่นได้เป็นผู้นำในประเด็นต่าง ๆ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไปจนถึงความเท่าเทียมทางสังคม

๖.๑.๕ กรณี โครงการริเริ่มด้านสุขภาพและสวัสดิการในชุมชน

แนวคิด มีการศึกษาและโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพและสวัสดิการ โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุ

ตัวอย่าง การศึกษาหนึ่งได้เน้นกรณีศึกษาเกี่ยวกับการดูแลชุมชนในญี่ปุ่น รวมถึง Community Cafés, Dementia Supporter Caravan และ Omuta City Dementia Care model ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความคิดริเริ่มเหล่านี้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและสภาพแวดล้อมที่ครอบคลุมได้อย่างไร นอกจากนี้ ยังมี การวิจัยที่แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระดับชุมชน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับการรับรู้สุขภาพที่ไม่ดี โดยเฉพาะในเมืองชนบทที่มีประชากรลดลงและผู้สูงอายุ

๖.๒ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) เป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าอย่างมากในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง มีตัวอย่างที่น่าสนใจดังนี้

๖.๒.๑ กรณี การขยายงบประมาณแบบมีส่วนร่วม (Participatory Budgeting - PB) ในระดับท้องถิ่น

แนวคิด เกาหลีใต้ได้นำระบบ PB มาใช้เป็นข้อบังคับในรัฐบาลท้องถิ่นตั้งแต่ปี ค.ศ. ๒๐๑๑ และยังคงขยายขอบเขตอย่างต่อเนื่องในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

ตัวอย่าง รัฐบาลได้ให้คำมั่นสัญญาที่จะขยายช่องทางของการมีส่วนร่วมของพลเมืองในกระบวนการงบประมาณ ของรัฐบาลท้องถิ่น และส่งเสริมให้ PB มีความกระตือรือร้นมากขึ้นผ่านการผลิตและเผยแพร่เนื้อหาส่งเสริมการขาย มีการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหที่ปรับให้เหมาะกับแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ PB กลายเป็นนโยบายถาวรของรัฐบาลท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. ๒๐๒๐ มีข้อเสนอจากประชาชนมากกว่า ๑,๓๙๙ ข้อ ซึ่ง ๓๘ ข้อ ได้ถูกเพิ่มเข้าไปในงบประมาณสุดท้าย คิดเป็นมูลค่าประมาณ ๒.๔๔ แสนล้านวอน (ประมาณ ๒๒๔ ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

๖.๒.๒ กรณี การมีส่วนร่วมของพลเมืองบนแพลตฟอร์มออนไลน์ (Online Platforms for Citizen Participation)

แนวคิด รัฐบาลได้ลงทุนในแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเปิดโอกาสให้พลเมืองแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบาย

ตัวอย่าง "Gwanghwamoon ๑st Street" ซึ่งเปิดตัวโดยรัฐบาลของอดีตประธานาธิบดี มุน แจ-อิน ในปี ค.ศ. ๒๐๑๗ ยังคงเป็นช่องทางสำคัญที่พลเมืองสามารถแบ่งปันความคิดเห็นและแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง และนโยบายได้โดยตรง แพลตฟอร์มนี้ช่วยสร้างความเชื่อมโยงโดยตรงระหว่างสาธารณะชนและผู้กำหนดนโยบาย

๖.๒.๓ กรณี การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการรับมือกับโรคระบาด (Citizen Participation in Pandemic Countermeasures)

แนวคิด ในช่วงการระบาดของ COVID-๑๙ รัฐบาลท้องถิ่นได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการคิดค้นมาตรการรับมือ

ตัวอย่าง ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๒๐๒๐ เมืองอีเชอน (Icheon City) ได้จัดการประกวดให้พลเมืองเข้าร่วมในการเสนอแนวคิดเพื่อรับมือกับ COVID-๑๙ โดยเฉพาะในเรื่อง "แนวคิดสำหรับการรักษา ระยะห่างทางสังคมในชีวิตประจำวัน" การประกวดนี้ไม่เพียงแต่สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับโรคเท่านั้น แต่ยังเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในมาตรการรักษาระยะห่างทางสังคมด้วย มีข้อเสนอ ๕๖ รายการที่ถูกส่งเข้ามา และ ๘ รายการได้รับ การคัดเลือก ซึ่งบางส่วนยังคงนำมาใช้งานอยู่ในปัจจุบัน

๖.๒.๔ กรณี การขับเคลื่อนประเด็นสภาพภูมิอากาศโดยเยาวชน (Youth-Led Climate Action)

แนวคิด เยาวชนในประเทศเกาหลีใต้มีความกระตือรือร้นอย่างมากในการขับเคลื่อนประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

ตัวอย่าง กลุ่มนักกิจกรรมเยาวชน ๑๙ คน ได้ยื่นฟ้องศาลในเดือนมีนาคม ค.ศ. ๒๐๒๐ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการอย่างจริงจังเกี่ยวกับวิกฤตสภาพภูมิอากาศ พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรสิ่งแวดล้อมเยาวชน Youth ๔ Climate Action ซึ่งเป็นกลุ่มที่นำการเคลื่อนไหว "การประท้วงสภาพภูมิอากาศในโรงเรียน" (School climate strike) ในเกาหลีใต้ กรณีนี้สร้างผลกระทบอย่างมากต่อความคิดเห็นของสาธารณชนในเกาหลีใต้ และมีผู้คนกว่า ๓๐,๐๐๐ คนออกมารวมตัวกันในกรุงโซลหลังจากคำตัดสินเพื่อเรียกร้องให้มีการดำเนินการด้านสภาพภูมิอากาศมากขึ้น

๖.๒.๕ กรณี โครงการเมืองอัจฉริยะและการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชน (Smart City and Community-Led Sustainable Development)

แนวคิด เกาหลีใต้กำลังผลักดันโครงการเมืองอัจฉริยะที่เน้นการมีส่วนร่วมของพลเมือง เพื่อสร้างเมืองที่ยั่งยืนและน่าอยู่

ตัวอย่าง เมืองซูวอน (Suwon City) ได้จัดทำ "เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของซูวอนปี ค.ศ. ๒๐๓๐" ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ เป้าหมาย ๕๗ เป้าหมายย่อย และ ๑๕๒ ตัวชี้วัด ที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของเมือง รายงานของซูวอนแสดงให้เห็นถึงความพยายามของเมืองในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างผู้คนและธรรมชาติ โดยมี "คน" เป็นศูนย์กลางของนโยบายทั้งหมด และมุ่งมั่นที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนา "ถนนสีเขียวเชิงนิเวศ" เพื่อสร้างเมืองที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างกลมกลืน

๖.๓ แนวทางการร้องเรียนการทุจริต ตามกลุ่มและระดับชั้น

แนวทางการร้องเรียนการทุจริต เป็นกรอบการทำงานเชิงระบบที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง โดยได้จำแนกกลุ่มเป้าหมายตามพัฒนาการและบทบาททางสังคมอย่างชัดเจน ตั้งแต่การปลูกฝัง จิตสำนึก ในวัยปฐมวัย ไปจนถึงการส่งเสริมการใช้ กลไกทางกฎหมาย และ การมีส่วนร่วมอย่างรับผิดชอบ ในกลุ่มผู้ใหญ่ และเจ้าหน้าที่รัฐ แนวทางนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในหลักการป้องกันและปราบปรามการทุจริต อย่างบูรณาการ โดยเน้นการสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคม ในระดับบุคคล ควบคู่ไปกับการให้เครื่องมือที่ถูกต้อง เพื่อการดำเนินการในระดับโครงสร้าง การแบ่งสิ่งที่ ควรทำ (Do) และ ไม่ควรทำ (Don't) อย่างเป็นรูปธรรม ในแต่ละช่วงวัย เป็นการลดความเสี่ยงจากการดำเนินการที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อตัวผู้ร้องเรียนเอง หรือต่อกระบวนการยุติธรรม การออกแบบแนวทางในลักษณะนี้จึงไม่เพียงแต่เป็นการให้ข้อมูล แต่ยังเป็นการ สร้าง วัฒนธรรมด้านโกง ที่เริ่มต้นจากหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม และขยายผลไปสู่การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

ตารางที่ ๑ แนวทางการร้องเรียนการทุจริต ตามกลุ่มและระดับชั้น

ระดับหรือ กลุ่มเป้าหมาย	Do (สิ่งที่ควรทำ)	Don't (สิ่งที่ไม่ควรทำ)
ปฐมวัย (อนุบาล)	(๑) สอนความซื่อสัตย์ผ่านนิทานหรือเกม (๒) ปลูกฝังวินัยและการรักษา กฎเล็ก ๆ (๓) สอนการแบ่งปันและเห็นประโยชน์ส่วนรวม (๔) ให้อภัยเมื่อรู้สึกไม่ยุติธรรมกับครูหรือ ผู้ปกครอง	(๑) ใช้คำที่นินทาหรือซุบซิบกันเกินวัย
ประถมศึกษา	(๑) อธิบายประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ ส่วนรวม (๒) สอนความไม่ทนต่อการทุจริต (๓) ส่งเสริมการเป็นพลเมืองดี (ไม่โกงข้อสอบ) (๔) ปกป้องครูหรือผู้ปกครอง หากพบสิ่งไม่ ถูกต้อง (๕) สอนวิธีแจ้งเบาะแสที่ไม่ต้องเปิดเผยตัวตน ผ่านผู้ใหญ่	(๑) ให้ร้องเรียนเองโดยตรง (๒) ให้ข้อมูลที่ยังไม่แน่ชัด (๓) ทำให้เด็กกดดันหรือกลัว
มัธยมศึกษา	(๑) ทำความเข้าใจประเภทการทุจริต (๒) ศึกษากฎหมายหรือช่องทางการร้องเรียน (สำนักงาน ป.ป.ช. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) (๓) รวบรวมหลักฐานให้รอบคอบ (๔) ปกป้องผู้ใหญ่หรือองค์กรที่น่าเชื่อถือ (๕) ทำความเข้าใจการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (๖) ร้องเรียนด้วยเจตนาบริสุทธิ์	(๑) ร้องเรียนโดยไม่มีหลักฐาน (๒) เผยแพร่ข้อมูลในโซเชียลก่อน ตรวจสอบ (๓) เผชิญหน้ากับผู้กระทำผิดโดยตรง (๔) ร้องเรียนเพื่อหวังผลประโยชน์ ส่วนตัว

ระดับหรือ กลุ่มเป้าหมาย	Do (สิ่งที่ควรทำ)	Don't (สิ่งที่ไม่ควรทำ)
อุดมศึกษา	(๑) ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (๒) รวบรวมหลักฐานอย่างรอบด้าน (๓) ใช้ช่องทางที่เป็นทางการของสำนักงาน ป.ป.ช. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (๔) ปรีกษานายความหรือผู้เชี่ยวชาญ (๕) เข้าร่วมกิจกรรมหรือร่วมเครือข่ายต้านโกง (๖) แจ้งเบาะแสอย่างมีความรับผิดชอบ	(๑) รั่วรั้นเผยแพร่ข้อมูลไม่ยืนยันในที่สาธารณะ (๒) ใช้การร้องเรียนเป็นเครื่องมือทางการเมืองหรือผลประโยชน์ส่วนตน (๓) ละเลยการติดตามผล (๔) เปิดเผยตัวตนโดยไม่พิจารณาความเสี่ยง
ประชาชนทั่วไป	(๑) สังเกตหรือเก็บหลักฐานให้ละเอียด (๒) ใช้ช่องทางที่หลากหลายในการร้องเรียน อาทิ ช่องทางการร้องเรียนของสำนักงาน ป.ป.ช. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (๓) แจ้งข้อมูลให้ครบถ้วนและเป็นจริง (๔) ระบุรายละเอียดติดต่อกลับ (หากผู้ร้องมีความประสงค์) (๕) ศึกษามาตรการคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส (๖) ติดตามความคืบหน้า	(๑) ร้องเรียนข้อมูลเท็จหรือกลั่นแกล้งผู้อื่น (๒) เผยแพร่ข้อมูลไม่ตรวจสอบบนโซเชียล (๓) เรียกรับผลประโยชน์จากการร้องเรียน (๔) ละเลยการเก็บหลักฐาน
เจ้าหน้าที่รัฐ	(๑) ปฏิบัติตามจริยธรรมหรือจรรยาบรรณอย่างเคร่งครัด (๒) กล้าแจ้งเหตุเมื่อพบการทุจริต (๓) รายงานผู้บังคับบัญชาหรือผู้รับผิดชอบ (๔) ใช้ช่องทางการร้องเรียนภายในหน่วยงานหรือช่องทางการร้องเรียนของสำนักงาน ป.ป.ช. หรือช่องทางการร้องเรียนของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง (๕) ให้ความร่วมมือเต็มที่กับหน่วยงานตรวจสอบ (๖) ป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์	(๑) เพิกเฉยหรือละเลยการกระทำผิด (๒) ปกป้องหรือช่วยเหลือผู้กระทำผิด (๓) นำข้อมูลการร้องเรียนภายในไปเผยแพร่ภายนอก โดยไม่ได้รับอนุญาต (๔) แสวงหาผลประโยชน์จากการแจ้งเบาะแส

๗. พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติด้านการต่อต้านการทุจริตสำหรับการเป็นพลเมืองที่ดี

สำหรับพลเมืองที่ดีเมื่อพบปัญหาการทุจริตในพื้นที่หรือสิ่งแวดล้อมของตนเองต้องทำหน้าที่พลเมืองด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม คือ “การร้องเรียน” ซึ่งการร้องเรียนการทุจริตเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ โดยได้วางรากฐานที่สำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อต่อต้านการทุจริต โดยบัญญัติทั้งหน้าที่และสิทธิไว้อย่างชัดเจน คือ หน้าที่ของปวงชนชาวไทยในการต่อต้านการทุจริตถูกระบุใน มาตรา ๕๐ (๑๐) ที่กำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ “ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ” ซึ่งเป็นพันธะโดยตรงที่ประชาชนทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติ

ในส่วนของสิทธิของประชาชนนั้น มาตรา ๔๑ (๒) เป็นหลักประกันพื้นฐานที่ประชาชนสามารถ "เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว" ครอบคลุมถึงการร้องเรียนการทุจริตด้วย ที่สำคัญยิ่งคือ มาตรา ๖๓ ที่เน้นย้ำถึงบทบาทของรัฐ ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยเฉพาะการส่งเสริม "กลไกในการส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ต่อต้าน หรือชี้เบาะแสการทุจริตและประพฤติมิชอบ โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ" ซึ่งหมายถึงการรับรองสิทธิในการชี้เบาะแสการทุจริตและการได้รับความคุ้มครองจากรัฐสำหรับผู้ชี้เบาะแส เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนกล้าเปิดเผยข้อมูลโดยปราศจากความกังวล นอกจากรัฐธรรมนูญแล้ว ยังมีกฎหมายลำดับรองที่สนับสนุนการใช้สิทธิและหน้าที่เหล่านี้ อาทิ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งเสริมสร้างความมั่นใจในการชี้เบาะแสการทุจริตของประชาชน

๗.๑ สถานการณ์และการดำเนินการในประเทศไทย

องค์การสหประชาชาติและประเทศสมาชิกได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ค.ศ. ๒๐๐๓ (UNCAC ๒๐๐๓) ซึ่งเป็นผลจากความร่วมมือระดับโลกเพื่อต่อต้านการทุจริตอย่างเป็นระบบ อนุสัญญานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นมาตรฐาน สำหรับกำหนดนโยบาย กฎหมาย และการช่วยเหลือระหว่างประเทศในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครอง ผู้ร้องเรียน โดยมีกฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ และที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม ความท้าทายยังคงมีอยู่ ทั้งในด้านการบังคับใช้กฎหมาย การสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชน และการจัดการกับอิทธิพลของผู้ถูกร้องเรียน โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจหรือผู้มีอิทธิพลในสังคม การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการคุ้มครองผู้ร้องเรียนจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อยกระดับความโปร่งใสและ ธรรมภิบาลในสังคมไทย

๗.๒ ช่องทางและวิธีการร้องเรียนการทุจริต

สามารถแจ้งเบาะแสการทุจริตได้หลายช่องทาง ทั้งการยื่นเรื่องด้วยตนเอง ส่งไปรษณีย์ โทรศัพท์ หรือผ่านเว็บไซต์สำนักงาน ป.ป.ช. รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือศูนย์ดำรงธรรม การให้ข้อมูลผู้ถูกกล่าวหาและรายละเอียดการกระทำผิดอย่างชัดเจนจะช่วยให้กระบวนการตรวจสอบมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยข้อมูลผู้แจ้งจะถูกเก็บเป็นความลับสูงสุด สามารถร้องเรียนมายังสำนักงาน ป.ป.ช. ได้โดยมีวิธีการดังนี้

๗.๒.๑ ทำเป็นหนังสือ “เรียน เลขาธิการคณะกรรมการ ป.ป.ช.” และส่งไปที่สำนักงาน ป.ป.ช. เลขที่ ๓๖๑ ถนนนนทบุรี ตำบลท่าทราย อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐ หรือส่งมาที่ตู้ ปณ. ๑๐๐ ถนนพิษณุโลก เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐ หรือส่งมาที่สำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดใกล้บ้านของท่าน

๗.๒.๒ กล่าวหาด้วยวาจา โดยตรงต่อเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลาง หรือสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทำการบันทึกคำกล่าวหาไว้เป็นพยานหลักฐาน

๗.๒.๓ ทางโทรศัพท์ หมายเลข ๐ ๒๕๒๘ ๔๘๐๐ - ๔๙ หรือสายด่วน ป.ป.ช. โทร. ๑๒๐๕

๗.๒.๔ ทางเว็บไซต์สำนักงาน ป.ป.ช. www.nacc.go.th หัวข้อ “ร้องเรียน” โดยในคำกล่าวหา ต้องมีรายละเอียด ดังนี้

(๑) ชื่อ – สกุล ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ของผู้กล่าวหา

(๒) ชื่อ – สกุล ตำแหน่ง สังกัด ของผู้ถูกกล่าวหา

(๓) ระบุข้อกล่าวหาการกระทำความผิด

ทั้งนี้ การร้องเรียนต้องบรรยายการกระทำความผิดอย่างละเอียดตามหัวข้อ ดังนี้

กรณีที่ ๑ หากเป็นการกระทำความผิดต่อหน้าที่ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม จะต้องระบุว่า การกระทำความผิดเกิดขึ้นเมื่อใด มีขั้นตอนหรือรายละเอียดการกระทำความผิดอย่างไร มีพยานบุคคลรู้เห็นเหตุการณ์หรือไม่ มีเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องหรือไม่ (ถ้าไม่สามารถนำมาได้ให้ระบุว่าใครเป็นผู้เก็บรักษา) และในเรื่องนี้ได้ร้องเรียนต่อหน่วยงานใดบ้าง เมื่อใด และผลเป็นประการใด

กรณีที่ ๒ หากเป็นการกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ จะต้องระบุว่า ฐานะเดิมของผู้ถูกกล่าวหา และภรรยาหรือสามี รวมทั้งบิดามารดาของทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างไร ผู้ถูกกล่าวหา และภรรยา หรือสามี มีอาชีพอื่น ๆ หรือไม่ ถ้ามีอาชีพอื่นแล้วมีรายได้มากน้อยเพียงใด และทรัพย์สินที่จะแสดงให้เห็นว่าร่ำรวยผิดปกติมีอะไรบ้าง อาทิ บ้าน มีจำนวนกี่หลัง ตั้งอยู่ที่ใด (เลขที่บ้าน ถนน ซอย ตำบลหรือแขวง อำเภอหรือเขต และจังหวัด) ชื่อเมื่อใด และราคาขณะซื้อเท่าใด ที่ดิน มีจำนวนกี่แปลง ตั้งอยู่ที่ใด (ถนน ซอย ตำบลหรือแขวง อำเภอหรือเขต และจังหวัด) ชื่อเมื่อใด และราคาขณะซื้อเท่าใด รถยนต์ มีจำนวนกี่คัน ยี่ห้อรุ่น สี หมายเลขทะเบียนรถ ชื่อเมื่อใด จากใครและราคาขณะซื้อเท่าใด และมีเงินฝากที่ธนาคารใด สาขาใด รวมทั้งทรัพย์สินอื่น ๆ

สำคัญที่สุด คือ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อ – สกุล ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ ของผู้กล่าวหาที่สามารถติดต่อได้อย่างชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการติดต่อกลับ ยืนยัน การกล่าวหาร้องเรียน ขอทราบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมให้ชัดเจนจนสามารถดำเนินการต่อไป และรายงานผลให้ผู้กล่าวหาทราบ ทั้งนี้ ข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับที่สุด ถ้าไม่ต้องการให้มีการเปิดเผยชื่อ ก็ให้แจ้งว่าให้ปกปิดชื่อ-ที่อยู่ไว้เป็นความลับ

กรณีการร้องเรียนโดยไม่แจ้งชื่อ – สกุลจริง ถือว่าเป็น “บัตรสนเท่ห์” จะต้องระบุพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงได้ ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจจะรับไว้พิจารณา

ทั้งนี้ สำนักงาน ป.ป.ช. จะแจ้งกลับไปให้ผู้กล่าวหาทราบว่ารับเรื่องไว้พิจารณาและแจ้งผลการพิจารณาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่หากประสงค์จะติดตามเรื่องร้องเรียน ก็สามารถติดตามได้ดังนี้

ช่องทางที่ ๑ ติดต่อด้วยตนเองที่สำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลาง หรือสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัด

ช่องทางที่ ๒ ทางโทรศัพท์หมายเลข ๐ ๒๕๒๘ ๔๘๐๐ - ๔๙ หรือสายด่วน ป.ป.ช. โทร. ๑๒๐๕

ช่องทางที่ ๓ ทางเว็บไซต์ www.nacc.go.th หัวข้อ “ติดตามเรื่องร้องเรียน”

ทั้งนี้ โปรดจำรายละเอียด ดังนี้ ๑) เลขรับเรื่องจากสำนักงาน ป.ป.ช. ๒) วัน เดือน ปี ที่ยื่นเรื่อง และ ๓) ชื่อ – สกุลของผู้ถูกกล่าวหา

นอกจากนี้ ยังสามารถร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ได้ดังนี้

ช่องทางที่ ๑ ศูนย์บริการประชาชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สายด่วน) ทำเนียบรัฐบาล หมายเลข ๑๑๑๑ บริการรับแจ้งเรื่องร้องทุกข์ ตลอด ๒๔ ชั่วโมง หรือรับเรื่องเรียนผ่านทาง โทร. ๐ ๒๒๘๓ ๑๒๗๑-๘๔

ช่องทางที่ ๒ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน โทร. ๐ ๒๒๗๑ ๘๐๐๐

ช่องทางที่ ๓ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (สำนักงาน ป.ป.ท.) สายด่วน โทร. ๑๒๐๖

ช่องทางที่ ๔ ศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย สายด่วน โทร. ๑๕๖๗ หรือศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด

ช่องทางที่ ๕ คณะกรรมการธรรมาภิบาลจังหวัด ในแต่ละจังหวัด

ช่องทางที่ ๖ แจ้งความ ร้องทุกข์ กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน ณ สถานีตำรวจในเขตอำนาจสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจะส่งเรื่องที่หากอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ไปยังสำนักงาน ป.ป.ช. เพื่อดำเนินการต่อไป

๗.๓ มาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยานและการกันบุคคลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี

๗.๓.๑ มาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน สำนักงาน ป.ป.ช. ได้กำหนดให้มีมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน (ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๓๑ และระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ช. ว่าด้วยการคุ้มครองช่วยเหลือพยาน พ.ศ. ๒๕๖๒)

ผู้ที่มีสิทธิร้องขอให้คุ้มครองช่วยเหลือพยาน

สำหรับผู้ที่มีสิทธิร้องขอให้คุ้มครองช่วยเหลือพยาน ได้แก่ ผู้กล่าวหา ผู้เสียหาย ผู้ทำคำร้อง ผู้ร้องทุกข์กล่าวโทษ ผู้ให้ถ้อยคำ หรือผู้ที่แจ้งเบาะแสหรือข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ การรั่วรัวผิดปกติกการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สิน หรือข้อมูลอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของบุคคลดังกล่าว และผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลดังกล่าว

การร้องขอคุ้มครองช่วยเหลือพยาน

การร้องขอคุ้มครองช่วยเหลือพยานทำได้โดยยื่นคำร้องต่อสำนักงาน ป.ป.ช. ส่วนกลาง หรือสำนักงาน ป.ป.ช. ประจำจังหวัดด้วยตนเองได้เลย หรือต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน (สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือสำนักงานตำรวจแห่งชาติ) หากมาด้วยตนเองไม่ได้ สามารถยื่นคำร้องเป็นหนังสือหรือจดหมาย หรือทางโทรศัพท์ หรืออาจมอบอำนาจให้ผู้อื่นดำเนินการแทนได้ โดยระบุชื่อนามสกุล ที่อยู่ของผู้ร้องขอ และพฤติการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าอาจไม่ได้รับความปลอดภัย พร้อมทั้งลงลายมือชื่อ

๗.๓.๒ การกันบุคคลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี

สำนักงาน ป.ป.ช. ได้กำหนดให้มีมาตรการการกันบุคคลไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี (ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๑๓๕ และประกาศคณะกรรมการ ป.ป.ช. เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการกันบุคคล ไว้เป็นพยานโดยไม่ดำเนินคดี พ.ศ. ๒๕๖๑) มีรายละเอียดดังนี้

พยานบุคคลรายใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตร่วมกับเจ้าพนักงานของรัฐรายอื่น และยังไม่ได้ถูกแจ้งข้อกล่าวหา คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจเห็นสมควรกันไว้เป็นพยานโดยไม่ต้องดำเนินคดีก็ได้ หากบุคคลดังกล่าวมีลักษณะดังนี้

(๑) เป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐรายอื่น ที่อยู่ระหว่างการดำเนินการไต่สวนเบื้องต้น หรือการไต่สวน

(๒) เป็นผู้ให้ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์ต่อการไต่สวนเบื้องต้น หรือการไต่สวน หรือให้ถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแส หรือข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญจนสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการวินิจฉัยชี้มูลความผิดเจ้าพนักงานของรัฐรายอื่นที่เป็นตัวการสำคัญ

(๓) เติ้มใจที่จะให้ถ้อยคำหรือแจ้งเบาะแสหรือข้อมูลตาม (๒) พร้อมกับรับรองว่าจะไปเบิกความเป็นพยานในชั้นศาลตามที่ให้การหรือให้ถ้อยคำไว้

การร้องขอให้กันตนเองไว้เป็นพยานในคดี

สามารถมีคำขอด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือยื่นต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อขอกันตนเองไว้เป็นพยานในคดีนั้น ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะพิจารณาคำขอโดยคำนึงถึงเหตุดังต่อไปนี้

(๑) หากไม่กันบุคคลนั้นเป็นพยานแล้ว พยานหลักฐานที่มีอยู่อาจไม่เพียงพอและไม่อาจรวบรวมพยานหลักฐานอื่นแทนเพื่อให้เพียงพอในการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหารายอื่นที่เป็นตัวการสำคัญ

(๒) แล้วบุคคลนั้นจะต้องเบิกความตามที่ให้การไว้

เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้กันบุคคลหรือผู้ถูกกล่าวหานั้นไว้เป็นพยานแล้ว ถือว่าบุคคลดังกล่าวอยู่ในฐานะพยานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในคดีนั้น และอาจได้รับการคุ้มครองช่วยเหลือตามกฎหมายต่อไป

๗.๔ กฎ ก.พ. ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการการให้บำเหน็จความชอบ การกันเป็นพยานการลดโทษ และการให้ความคุ้มครองพยาน พ.ศ. ๒๕๕๓

กฎ ก.พ. มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงของข้าราชการพลเรือนสามัญ และคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลหรือพยาน โดยเฉพาะในคดีทุจริต กฎนี้ให้ความสำคัญกับการให้บำเหน็จความชอบเป็นกรณีพิเศษแก่ผู้ให้ข้อมูลหรือถ้อยคำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อทางราชการ จนสามารถดำเนินการทางวินัยหรือลงโทษผู้กระทำความผิดได้ รวมถึงการประหยัดงบประมาณแผ่นดิน หรือรักษาระบบบริหารราชการที่ดี ข้อมูลที่ให้นั้นต้องเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินคดีและมาจากความเชื่อโดยสุจริต

นอกจากนี้ กฎ ก.พ. ยังครอบคลุมถึงการ "กันเป็นพยาน" "ลดโทษ" หรือ "คุ้มครองพยาน" สำหรับข้าราชการที่มีส่วนร่วมในการกระทำผิด แต่ให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์จนนำไปสู่การสอบสวนผู้กระทำผิดต้นเหตุ ซึ่งเป็นการสร้างกลไกที่ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในการเปิดเผยข้อมูลการทุจริต กฎหมายนี้เป็นส่วนสำคัญในการปราบปรามการทุจริตและเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระบบราชการไทย

ควบคู่ไปกับกฎ ก.พ. มาตรา ๑๓๔ ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ ได้กำหนดมาตรการป้องกันตนเองของเจ้าพนักงานจากคำสั่งที่มีขอบ โดยระบุให้เจ้าพนักงานของรัฐมีสิทธิปฏิเสธคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตหรือการฝ่าฝืนกฎหมาย และต้องรายงานเหตุการณ์ไปยังหน่วยงานที่มีอำนาจตรวจสอบทันที เพื่อเป็นหลักฐานแสดงความบริสุทธิ์ มาตรานี้เป็นหลักประกันสำคัญที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถยืนหยัดในความถูกต้องและไม่รับผิดชอบต่อการกระทำผิดที่เกิดจากคำสั่งมีขอบ ส่งเสริมวัฒนธรรม "ไม่ทนต่อการทุจริต" ในทุกระดับของระบบราชการ

๗.๕ กฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law)

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการเพิ่มเติมกลไก และมาตรการคุ้มครองช่วยเหลือประชาชนที่เปิดโปงแฉเบาะแสการทุจริต เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ภาคประชาชนที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อต้านหรือชี้ช่องแฉเบาะแสการทุจริตมากยิ่งขึ้น

สำหรับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๘ นี้ มีที่มาจากแผนการปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ (ฉบับปรับปรุง) ซึ่งกำหนดกิจกรรมปฏิรูปที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ ตามแผน Big Rock ที่ต้องการให้มีการพัฒนาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และระบบคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสการทุจริตที่มีประสิทธิภาพ โดยได้นำหน้การของกฎหมายป้องกันการปิดปาก (Anti-SLAPP Law) มากำหนดเป็นกลไกในการให้ความคุ้มครอง และช่วยเหลือแก่ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งฟ้องคดีถูกกลั่นแกล้งร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือถูกกลั่นแกล้ง ร้องเรียนให้มีการดำเนินการทางวินัยสืบเนื่องจากการที่ผู้นั้นได้มาให้อัยคำแจ้งข้อมูล หรือเบาะแส

ส่งพยานหลักฐาน หรือแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน และเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยกฎหมายกำหนดให้ผู้นั้นไม่ต้องรับผิดชอบทางแพ่งทางอาญาและทางวินัยอันเนื่องมาจากการแจ้งเบาะแสดังกล่าว

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๖๘ ได้นำหลักการของกฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law) มากำหนดเป็นกลไกในการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือแก่ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งฟ้องคดี ถูกกลั่นแกล้งร้องทุกข์กล่าวโทษ หรือถูกกลั่นแกล้งร้องเรียนให้มีการดำเนินการทางวินัย สืบเนื่องจากการที่ผู้นั้นได้มาให้อภัยคำ แจ้งข้อมูลหรือเบาะแส ส่งพยานหลักฐาน หรือแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

นอกจากนี้ ยังกำหนดให้มีมาตรการช่วยเหลือกรณีที่ถูกให้ถ้อยคำ แจ้งข้อมูลหรือเบาะแส โดยสรุปดังนี้

(๑) กรณีถูกกลั่นแกล้งและอยู่ในกระบวนการดำเนินคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล กฎหมายได้กำหนดให้สำนักงาน ป.ป.ช. สามารถเข้าไปช่วยเหลือบุคคลนั้น อาทิ การแจ้งมติคุ้มครองไปให้พนักงานสอบสวน อัยการ หรือศาล นำเข้าประกอบการพิจารณาในสำนวนคดี การจัดให้เจ้าหน้าที่หรือจัดหาทนายเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีแพ่ง รวมถึงช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

(๒) กรณีถูกกลั่นแกล้งโดยการถูกฟ้องคดีแพ่ง กฎหมายกำหนดให้สำนักงาน ป.ป.ช. สามารถช่วยเหลือโดยการจัดเจ้าหน้าที่หรือจัดหาทนายเพื่อช่วยเหลือในการดำเนินคดีในศาล รวมถึงการสนับสนุนค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดี

(๓) กรณีถูกกลั่นแกล้งโดยการดำเนินการทางวินัย กฎหมายได้กำหนดให้มีการแจ้งมติคุ้มครองไปยังผู้บังคับบัญชาให้ยุติการดำเนินการทางวินัยนั้นทันที

ทั้งนี้ มาตรการความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีผลใช้บังคับนี้ จะเป็นกลไกทางกฎหมายที่จะช่วยส่งเสริมให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการต่อต้าน ชี้เบาะแส ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และยังเป็นการสร้างเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนที่เข้ามาชี้ช่องแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการกระทำทุจริตว่าจะได้รับความคุ้มครองจากรัฐตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองไว้อีกด้วย

๗.๖ เคล็ดลับเพื่อความปลอดภัยส่วนบุคคล

เจ้าหน้าที่ควรเก็บรักษาหลักฐานการสั่งการหรือข้อชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรหรือรูปแบบที่ตรวจสอบได้ควรรายงานต่อหน่วยงานตรวจสอบ อาทิ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) หรือผู้บังคับบัญชาลำดับสูงขึ้นภายในระยะเวลาที่เหมาะสมขอคำแนะนำทางกฎหมาย เพื่อประกอบการปฏิเสธคำสั่งที่เสี่ยงต่อการทุจริต

๗.๗ ระดับการร้องเรียนการทุจริตของพลเมืองแต่ละกลุ่มประเภท

ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการร้องเรียนการทุจริต แบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ประชาชน และเจ้าหน้าที่รัฐ โดยรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่แต่ละกลุ่มควรทำ ระดับความเหมาะสม และขอบเขตการดำเนินการ เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการตีความและสร้างแนวทางขึ้นมาเนื่องจากไม่มีกฎหมายหรือคู่มือใดที่ระบุการแบ่งระดับการร้องเรียนการทุจริตตามกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้โดยตรง แต่เป็นแนวคิดที่สามารถนำไปปรับใช้ในการรณรงค์ป้องกันและต่อต้านการทุจริตได้ ดังนี้

๗.๗.๑ ระดับปฐมวัย (อนุบาล)

ควรทำอะไรบ้าง เรียนรู้คุณธรรมพื้นฐาน เน้นการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริต การแบ่งปัน การไม่เอาของคนอื่น การพูดความจริง ผ่านนิทาน เพลง เกม และกิจกรรมกลุ่ม แสดงออกเชิงสัญลักษณ์ อาทิ การ

วาดภาพระบายสีเกี่ยวกับความดี การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมความซื่อสัตย์ภายในโรงเรียน อาทิ ไม่โกง เกม แบ่งขนมเพื่อน บอกผู้ใหญ่ หากพบเห็นสิ่งผิดปกติเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ตนเองเข้าใจได้ อาทิ เพื่อนแอบหยิบดินสอคนอื่นไป ควรฝึกให้บอกครูหรือผู้ปกครอง

ระดับความเหมาะสม เน้นการปลูกฝังพื้นฐานทางอารมณ์และคุณธรรม ยังไม่ใช้การ "ร้องเรียน" ในความหมายทางการ แต่เป็นการฝึกสังเกตและสื่อสาร

ขอบเขต ภายในห้องเรียน โรงเรียน หรือครอบครัว เรื่องราวที่เข้าใจง่ายและเป็นรูปธรรม

๗.๗.๒ ระดับประถมศึกษา

ควรทำอะไรบ้าง เรียนรู้เรื่องการทุจริตเบื้องต้น ทำความเข้าใจว่าอะไรคือการโกง การเอาเปรียบ การทุจริต ในชีวิตประจำวันและในโรงเรียน รายงานสิ่งผิดปกติในโรงเรียน หากพบเห็นการทุจริตเล็ก ๆ น้อย ๆ ในโรงเรียน (อาทิ เพื่อนลอกข้อสอบ การใช้เงินที่ไม่โปร่งใสของกิจกรรมนักเรียน การเบียดบังอุปกรณ์การเรียน) สามารถแจ้งครู ผู้บริหารโรงเรียน หรือผู้ปกครอง เสนอแนวคิด อาจมีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดกิจกรรมส่งเสริมความโปร่งใสในโรงเรียน เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ เริ่มทำความเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

ระดับความเหมาะสม เริ่มมีความเข้าใจในความผิดถูก ช่างน้ำหนักได้มากขึ้น สามารถ "แจ้งเบาะแส" หรือ "รายงาน" สิ่งที่พบเห็นภายในขอบเขตที่ตนเองเข้าใจและเกี่ยวข้องโดยตรง

ขอบเขต ภายในโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง การทุจริตที่เกี่ยวข้องกับตนเองหรือที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน

๗.๗.๓ ระดับมัธยมศึกษา

ควรทำอะไรบ้าง ศึกษาการทุจริตเชิงลึก ทำความเข้าใจประเภทของการทุจริต กฎหมายที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น ผลกระทบของการทุจริตต่อสังคมและประเทศ ตรวจสอบและเฝ้าระวังในโรงเรียนหรือชุมชน สามารถวิเคราะห์และตั้งคำถามกับการดำเนินงานต่าง ๆ ในโรงเรียน อาทิ งบประมาณกิจกรรม การจัดซื้อจัดจ้าง หรือโครงการในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง รวมกลุ่มหรือจัดกิจกรรมรณรงค์ จัดตั้งชมรม จัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านการทุจริต เผยแพร่ข้อมูล ร้องเรียนหรือแจ้งเบาะแสอย่างเป็นระบบ สามารถใช้ช่องทางการร้องเรียนของโรงเรียน หน่วยงานรัฐ หรือองค์กรภาคประชาสังคม หากพบการทุจริตที่สำคัญหรือเกี่ยวข้องกับตนเองหรือส่วนรวม ใช้ช่องทางออนไลน์อย่างรับผิดชอบ เผยแพร่ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์บนโซเชียลมีเดีย

ระดับความเหมาะสม มีความเข้าใจเชิงระบบมากขึ้น สามารถ "ร้องเรียน" อย่างมีเหตุผล และมีหลักฐานเบื้องต้นได้ และสามารถขยายบทบาทสู่การเป็นพลเมืองเฝ้าระวัง

ขอบเขต โรงเรียน ชุมชน โครงการหรือนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสังคมในวงกว้างขึ้น

๗.๗.๔ ระดับอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่สำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลและต่อต้านการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการข้อร้องเรียนและมาตรการป้องกัน จึงต้องครอบคลุมทุกระดับ ตั้งแต่เรื่องทั่วไปจนถึงกรณีร้ายแรงที่ต้องประสานงานกับหน่วยงานภายนอก

ควรทำอะไรบ้าง

กำหนดนโยบายและช่องทางที่ชัดเจน สถาบันควรมีนโยบายและระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการข้อร้องเรียนและการแจ้งเบาะแสการทุจริตที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร รวมถึงการประกาศใช้ประมวล

จริยธรรมสำหรับบุคลากร และมาตรการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน นอกจากนี้ ควรจัดให้มีช่องทางการร้องเรียนที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย อาทิ เว็บไซต์ อีเมล โทรศัพท์ และมีระบบคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสและพยาน

ตรวจสอบและดำเนินการอย่างเป็นระบบ ขอร้องเรียนทุกประเภทควรได้รับการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นอย่างรวดเร็ว หากเป็นเรื่องที่สามารถแก้ไขได้ภายในหน่วยงาน ควรดำเนินการแก้ไขตามระเบียบของมหาวิทยาลัย หากเป็นเรื่องซับซ้อนเกี่ยวกับการกระทำผิดวินัยหรือมีผลกระทบในวงกว้าง ต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนอย่างเป็นทางการ และดำเนินการตามกระบวนการทางวินัยหรือกฎหมายอย่างโปร่งใส ยุติธรรม และตรวจสอบได้

ส่งต่อและประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ในกรณีที่ข้อร้องเรียนอยู่นอกเหนืออำนาจหน้าที่ของมหาวิทยาลัย หรือมีความร้ายแรงเป็นพิเศษและเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายนอก อาทิ การทุจริตระดับนโยบาย มหาวิทยาลัยจะต้องประสานงานหรือส่งเรื่องต่อไปยังหน่วยงานภายนอกที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรง อาทิ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) หรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.)

ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสและประเมินผลต่อเนื่อง: เปิดเผยข้อมูลสำคัญของมหาวิทยาลัยต่อสาธารณะ (อาทิ งบประมาณ แผนงาน ผลการดำเนินงาน) และจัดกิจกรรมรณรงค์ อบรม เพื่อสร้างจิตสำนึกในการต่อต้านการทุจริต นอกจากนี้ ควรมีการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการข้อร้องเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาจุดอ่อนและปรับปรุงแก้ไขมาตรการป้องกันการทุจริตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการเข้าร่วมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA : Integrity and Transparency Assessment) เพื่อยกระดับความโปร่งใส

ระดับความเหมาะสม

การดำเนินการดังกล่าว เหมาะสมสำหรับข้อร้องเรียนทุกประเภท ตั้งแต่ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดหรือความเสียหายร้ายแรง ไปจนถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต การประพฤติมิชอบ การละเมิดจรรยาบรรณวิชาชีพ การใช้อำนาจโดยมิชอบ หรือการล่วงละเมิด ที่อาจส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย และจำเป็นต้องมีการดำเนินการทางวินัยหรือกฎหมาย

ขอบเขต

การดำเนินการครอบคลุม ทุกมิติ

การบริการและการบริหารทั่วไป การจัดการข้อเสนอนแนะ ข้อคิดเห็น การสอบถามข้อมูล และการแก้ไขปัญหาความไม่พึงพอใจในการบริการหรือความขัดแย้งที่ไม่ร้ายแรงภายในหน่วยงาน

การประพฤติมิชอบและการทุจริตภายใน การจัดการการกระทำผิดวินัยของบุคลากร การทุจริตในโครงการวิจัย การเบียดบังงบประมาณ การลอกเลียนผลงานทางวิชาการ หรือการกระทำที่ผิดกฎหมาย ภายในมหาวิทยาลัย

การทุจริตระดับสูงและเกี่ยวข้องกับภายนอก การประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อจัดการกับการทุจริตระดับนโยบาย การใช้อำนาจทางการเมืองเข้ามาแทรกแซง หรือการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานซึ่งเกินกว่าอำนาจของมหาวิทยาลัย

การจัดการข้อร้องเรียนและการป้องกันการทุจริตในระดับอุดมศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและธรรมาภิบาลให้กับสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นเสาหลักในการพัฒนาประเทศ

๗.๗.๕ ระดับประชาชน

ควรทำอะไรบ้าง สังเกตและรวบรวมข้อมูลหรือหลักฐาน หากพบเห็นการทุจริต อาทิ การเรียกรับสินบน การปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ การใช้จ่ายงบประมาณที่ไม่โปร่งใส สามารถรวบรวมข้อมูล รูปภาพ หรือหลักฐานเบื้องต้น ร้องเรียนผ่านช่องทางที่กำหนด ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานต้นสังกัดหรือผ่านศูนย์ดำรงธรรม มีส่วนร่วมในการตรวจสอบเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจสอบภาคประชาชน ร่วมสังเกตการณ์โครงการของรัฐ แสดงความคิดเห็น ใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การทำงานของภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องกับ การทุจริตอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบ ภายใต้กฎหมายป้องกันการฟ้องคดีปิดปาก (Anti-SLAPP Law) สนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคม สนับสนุนหรือเข้าร่วมกับองค์กรที่ทำงานด้านการต่อต้านการทุจริต

ระดับความเหมาะสม การดำเนินการของประชาชนควรเป็นไปตามระดับความเหมาะสมของสถานการณ์และข้อมูลที่มี หากเป็นเรื่องเล็กน้อยที่อาจเกิดจากความเข้าใจผิด การสอบถามหรือร้องเรียนไปยังหน่วยงานต้นสังกัดโดยตรงอาจเพียงพอ แต่หากเป็นเรื่องทุจริตที่ชัดเจนและมีหลักฐานหนักแน่น ควรยื่นเรื่องต่อหน่วยงานปราบปรามการทุจริตโดยตรง และควรพิจารณาความปลอดภัยของตนเองในการรวบรวมข้อมูล และแจ้งเบาะแสด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญ ในการสร้างสังคมที่โปร่งใสและปราศจากการทุจริต เพราะรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาทั้งหมดได้โดยลำพัง ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

ขอบเขต ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการทุจริต ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน

๗.๗.๖ ระดับเจ้าหน้าที่รัฐ

ควรทำอะไรบ้าง ปฏิบัติตามกฎหมายหรือระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เรียกรับผลประโยชน์ ไม่แสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ แจ้งเบาะแสหรือร้องเรียนการทุจริตในหน่วยงาน หากพบเห็น หรือรู้เห็นการทุจริตในหน่วยงานของตนเอง มีหน้าที่ต้องแจ้งผู้บังคับบัญชา หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) โดยมีกฎหมายคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแส เปิดเผยข้อมูลและโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลการทำงานงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง ให้ประชาชนตรวจสอบได้ ป้องกันและการต่อต้านการทุจริต เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมีหน้าที่ดำเนินการสอบสวน ตรวจสอบ และบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่ซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญที่จะไม่ทนต่อการทุจริต

ระดับความเหมาะสม เจ้าหน้าที่รัฐมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่สูงกว่าประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต มีมาตรการทางวินัยและกฎหมายที่เข้มงวด

ขอบเขต ภายในหน่วยงานราชการ การปฏิบัติหน้าที่สาธารณะ การใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน และการบังคับใช้กฎหมาย

โดยสรุปแล้ว การแบ่งระดับการร้องเรียนการทุจริตเช่นนี้เป็นการปรับให้เข้ากับศักยภาพ ความเข้าใจ และบทบาทของแต่ละกลุ่มวัยและสถานะ เพื่อส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริตตั้งแต่เยาว์วัยไปจนถึงผู้ใหญ่ โดยเน้นการปลูกฝัง "เมลิ็ดพันธุ์แห่งความซื่อสัตย์" ในเด็กเล็ก และเสริมสร้าง "ความกล้าหาญ

และ ความรับผิดชอบ" ในวัยที่โตขึ้น และการ "บังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง" ในระดับเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

บทสรุป

พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นค่านิยมสำคัญที่ควรปลูกฝัง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเพื่อต่อต้านการทุจริต การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic education) มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองและกฎหมาย มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีทัศนคติที่ยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตย ความเสมอภาค และความยุติธรรม แนวทางการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีประกอบด้วยการเคารพหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างรับผิดชอบ การส่งเสริมประชาธิปไตยในทุกระดับ และการมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐาน

ในบริบทของการป้องกันการทุจริต พลเมืองมีหน้าที่และสิทธิในการร้องเรียนการทุจริตตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๐ (๑๐) กำหนดหน้าที่ของปวงชนชาวไทยในการไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริต ส่วนมาตรา ๔๑ (๒) รับรองสิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และมาตรา ๖๓ เน้นย้ำบทบาทของรัฐในการส่งเสริมกลไกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ต่อต้าน หรือ ชี้เบาะแสการทุจริต โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐมีช่องทางและกฎหมายที่คุ้มครองผู้ชี้เบาะแส อาทิพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๖๑ และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๔๖ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๘ ยังได้นำหลักการของกฎหมายป้องกันการฟ้องปิดปาก (Anti-SLAPP Law) มาใช้ เพื่อคุ้มครองผู้แจ้งเบาะแสดจากการถูกกลั่นแกล้งทางคดี กรณีศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ อาทิ กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา เชียงใหม่ ภูเก็ต และเกาหลีใต้ แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จใน การปลูกฝังสำนึกพลเมืองผ่านกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และจิตสาธารณะ เพื่อสร้างสังคม ที่โปร่งใสและปราศจากการทุจริต การแบ่งระดับการร้องเรียนตามกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงเจ้าหน้าที่รัฐ สะท้อนถึงการปรับแนวทางให้เหมาะสมกับศักยภาพและบทบาทของแต่ละกลุ่ม เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการต่อต้านการทุจริต

ส่วนที่ ๓ : ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้

รวบรวมคลังสื่อการเรียนรู้ ตัวอย่างกรณีศึกษา และทรัพยากรการเรียนรู้อื่น ๆ ไว้บนเว็บไซต์ของสำนักงาน ป.ป.ช. (<https://www.nacc.go.th/aced?>)

ทั้งนี้ ขั้นตอนการเข้าถึงสามารถดำเนินการได้ด้วยขั้นตอนง่าย ๆ ดังนี้

(๑) เข้าไปที่เว็บไซต์ (Website) สำนักงาน ป.ป.ช. URL : <https://www.nacc.go.th>

(๒) เลือกเมนู "ด้านการป้องกัน"

(๓) เลือกเมนู "หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา"

(๔) เลือกเมนู "เอกสารประกอบการเรียนรู้หลักสูตร"

หรือจะเข้าถึงเมนู “เอกสารประกอบการเรียนรู้หลักสูตร” ด้วย QR Code นี้

นอกจากนี้แล้วบนฐานข้อมูลออนไลน์ของสำนักงาน ป.ป.ช. ยังมีบริการที่หลากหลายสำหรับเป็นทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ อาทิ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา คู่มือและบริการ E-service สื่อประชาสัมพันธ์ ศูนย์ให้คำปรึกษาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา และรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตารางการเข้าถึงทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา

ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้	QR Code
หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๘)	
หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๔	
หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕	
หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๗	
คู่มือการใช้หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา	

ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้	QR Code
E-service : ระบบแพลตฟอร์มด้านทุจริตศึกษา	
E-service : ระบบพิพิธภัณฑ์ด้านโกง	
คู่มือการใช้งาน E-service	
สื่อประชาสัมพันธ์หลักสูตรด้านทุจริตศึกษา	
สื่อประชาสัมพันธ์กองทุน ป.ป.ช.	

ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้	QR Code
Facebook : ศูนย์ให้คำปรึกษาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา	
Line : ศูนย์ให้คำปรึกษาหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา	

ภาคผนวก

คำสั่งโรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล)

ที่ ๑๙ / ๒๕๖๙

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนและบริหารหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๙

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ป.ป.ช.) ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา (Anti-Corruption Education) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังจิตสำนึกในการแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ส่วนรวม ความอายและความไม่ทนต่อการทุจริต มีจิตพอเพียงด้านทุจริต และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ให้แก่ผู้เรียนในทุกระดับชั้นการศึกษา นั้น

เพื่อให้การนำหลักสูตรด้านทุจริตศึกษาไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๓๙ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม และมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกูล)จึงแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนและบริหารหลักสูตรด้านทุจริตศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๙ ดังต่อไปนี้

๑. คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ

มีหน้าที่ ให้คำปรึกษา แนะนำ แนะนำแนวทาง แก้ไขปัญหา และสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน เพื่อให้การขับเคลื่อนหลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๑.๑ นายธวัช	พรมี	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน	ประธานกรรมการ
๑.๒ นางสาวกัญติพิชา	สุขทอง	ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการ	กรรมการ
๑.๓ นายสุตเขต	ฉาใจ	ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป	กรรมการ
๑.๔ นางสาวสุรภักย์	ตาสาย	ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายบริหารบุคคล	กรรมการ
๑.๕ นางสาวสุวิมล	หนองช้าง	ตำแหน่ง หัวหน้างานงบประมาณ	กรรมการและเลขานุการ

๒. คณะกรรมการฝ่ายขับเคลื่อนและจัดการเรียนรู้

มีหน้าที่ นำหลักสูตรไปปรับใช้ในแผนการจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน (ทั้งในกลุ่มสาระสังคมศึกษา หรือบูรณาการในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) บันทึกหลังสอน และรวบรวมร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วย

๒.๑ นางจุฬาลักษณ์	ดอนดง	ครูประจำชั้น ป.๑	กรรมการ
๒.๒ นางสาวพรณธิกา	รอบเมือง	ครูประจำชั้น ป.๒	กรรมการ
๒.๓ นางนงคราญ	กอบก้า	ครูประจำชั้น ป.๓	กรรมการ
๒.๔ นางสาวพีพรรณ	ชมเชย	ครูประจำชั้น ป.๓	กรรมการ
๒.๕ นายกมล	กลมกล่อม	ครูประจำชั้น ป.๔	กรรมการ
๒.๖ นางสาวปิยมาส	ดั่งดี	ครูประจำชั้น ป.๔	กรรมการ
๒.๗ นายวงศธร	กอบก้า	ครูประจำชั้น ป.๕	กรรมการ
๒.๘ นางสาวชนิตา	ทิพย์คำ	ครูประจำชั้น ป.๕	กรรมการ

๒.๙ นางสาวสุวิมล	หนองช้าง	ครูประจำชั้น ป.๖	กรรมการ
๒.๑๐ นายอดิศักดิ์	เจริญจิต	ครูประจำชั้น ม.๑	กรรมการ
๒.๑๑ นางสาวสุรักร์	ตาสาย	ครูประจำชั้น ม.๑	กรรมการ
๒.๑๒ นายสุดเขต	ฉาใจ	ครูประจำชั้น ม.๒	กรรมการ
๒.๑๓ นางสาวสุธีรา	ธรรมา	ครูประจำชั้น ม.๒	กรรมการ
๒.๑๔ นางสาวกัญทิศา	สุขทอง	ครูประจำชั้น ม.๓	กรรมการ
๒.๑๕ นายพัชรพงษ์	การอ้วน	ครูประจำชั้น ม.๓	กรรมการ

๓. คณะกรรมการฝ่ายวัด ผลประเมินผล และนิเทศติดตาม

มีหน้าที่ กำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลผู้เรียนตามตัวชี้วัดของหลักสูตร ออกแบบเครื่องมือวัดผล นิเทศติดตามการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ตลอดจนสรุปและรายงานผลการประเมินรอบปีการศึกษา ประกอบด้วย

๓.๑ นางสาวกัญทิศา	สุขทอง	หัวหน้างานวิชาการ	ประธานกรรมการ
๓.๒ นางสาวสุรักร์	ตาสาย	หัวหน้างานวัดผลและประเมินผล	กรรมการ
๓.๓ นางสาวสุวิมล	หนองช้าง	ครูวิชาการ	กรรมการและเลขานุการ

ให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ เสียสละ และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทางราชการและตัวผู้เรียนสืบไป

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๔ เป็นต้นไป

(นายธวัช พรมี)

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกุล)

ANTI CORRUPTION

หลักสูตรต้านทุจริตศึกษา
โรงเรียนบ้านปงท่าข้าม(ปงประชานุกุล) (พุทธศักราช ๒๕๖๙)
ตามหลักสูตรหลักสูตรต้านทุจริตศึกษา พ.ศ. 2561